

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN AİLEDEKİ SOSYAL
ROLLERİN ZAMAN İÇERİSİNDEKİ DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ferhan GAZİOĞLU

Antalya, 2018

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN AİLEDEKİ SOSYAL
ROLLERİN ZAMAN İÇERİSİNDEKİ DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ferhan GAZİOĞLU

Danışman
Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Antalya, 2018

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden olduğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

29 / 05 / 2018

Ferhan GAZİOĞLU

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

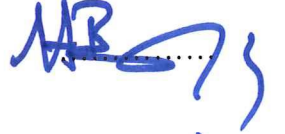
Ferhan GAZİOĞLU'nun bu çalışması 29/05/2018 tarihinde jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı İlköğretim Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir

İMZA

Başkan : Doç. Dr. Cemali SARI
Akdeniz Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Coğrafya

Üye : Doç. Dr. Hasan BAĞCI
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerinin Zaman İçerisindeki Değişimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ramazan KARATAŞ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çocuklarımızın yetişmesinde büyük önem sahibi, birinci öğretmenleri olan ailelerin sosyal rollerinin bilincinde olması çocukların okul yaşamında yer alan ikinci öğretmenleri için büyük önem teşkil etmektedir. Özellikle sosyalleşmenin en yoğun yaşandığı ortaokul dönemlerinde öğrencilerin sosyal rollerinin bilincinde, geleceğin yetişkinleri, toplumda sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişebilmesi için toplum içinde sosyal ilişkiler kurmasını amaçlayan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine ayrı bir görev düşmektedir. Bu düşünceyle hazırlanan, akademik çalışmalarımın bir başlangıcı ve ilerleyen yaşamımda bana büyük getirileri olacağına inandığım bu çalışmamda bilgi birikimi, hayat tecrübesi, kişiliği ile her zaman örnek alacağım, güvenini hep yanımda hissettiğim değerli tez danışmanım Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA'ya bu tezin tamamlanmasında gösterdiği yardımlardan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürimde yer alan değerli hocalarım Doç. Dr. Cemali SARI ve Doç. Dr. Hasan BAGCI hocalarıma teşekkür ederim.

Çalışmalarımda bana akademik ve manevi anlamda her konuda destek sağlayan, bilgisini, ilgisini ve yardımlarını hiç eksik etmeyen Şeyma Bilgin'e teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırmamda bana yardımcı olan katılımcılarım Sosyal Bilgiler öğretmeni değerli eğitimcilerimize çok teşekkür ederim.

Hayatımın her anında ve zor zamanlarında yanımda olan, beni destekleyen, hoşgörü ve sabırla yaklaşan bugünlere gelmemde en büyük emeği olan canım anneme babama ve ablalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak bana en büyük destekçim, yarına umutla bakmamı sağlayan, yaşam kaynağım oğlum Mustafa Alp'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Antalya, 2018

Ferhan GAZİOĞLU

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN AİLEDEKİ SOSYAL ROLLERİN ZAMAN İÇERİSİNDEKİ DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

GAZİOĞLU, Ferhan

Yüksek Lisans, İlköğretim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Mayıs 2018, 139 sayfa

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden olgu-bilimden yararlanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları, ölçüt örneklem ile belirlenmiş olup Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullarda görev yapan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen verilerin çözümlenmesinde tematik analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin ailedeki babanın sosyal rolünün; aileyi koruyup kollayan, otorite, disiplini sağlayan, güç kaynağı olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Aile içindeki annenin sosyal rolü ise düzenleyici, toparlayıcı, şefkat, sevgi ve güven kaynağı olarak belirtilmiştir. Aile içindeki büyükanne ve büyük babanın rolü; kültür aktarımını sağlayan, tecrübelerini aktaran, aile içi uyumu arttıran, ikinci anne-baba rolü olarak görülmüş, çocukların oyun arkadaşı, neşe ve sevinç kaynağı olarak açıklanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri zamanla ailedeki sosyal rollerin değiştiğini bu değişimin aile içindeki sorumlulukların paylaşılması, karar mekanizmasının farklılaşması ve anne-baba rollerinin aynışması olarak belirtmişlerdir. Sosyal rollerin yerine getirilmemesinin çocukta içe kapanıklık ve güvensizlik oluşturduğunu, bu tür çocuklarda sorumluluk bilincinin gelişmediğini, disiplin sorunlarını ortaya çıkarabileceğini ve okul başarısını olumsuz etkilediğini açıklamışlardır. Ailedeki sosyal rollerin yerine getirilmesinin çocukları yaşama hazırlayacağı, ayakları yere basan, öz güvenli, sorumluluk sahibi bir birey olarak yetişmesine katkı sağlayacağı ve okul başarısını da olumlu yönde etkileyeceği ortaya çıkmıştır. Farklı aile yapısı ortamında büyüyen çocuklarda ise eğer anne ve baba sosyal rollerinin bilincinde hareket etmezse çocukta güven, sevgi eksikliği, saldırgan davranışlar, gerileme, disiplin boşluğu görülebilecekken, farklı aile yapısına sahip olsa da anne ve babanın sosyal rollerinin bilincinde davranmasının ise çocuk üzerinde olumsuz bir etki yaratmayacağını ve başarısına da olumlu yansıtacağını ortaya koymuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri ailedeki sosyal rollerin bilinçlendirilmesi konusunda okul-öğretmen-aile iş birliği içerisinde olunması gerektiği, seminerler, eğitimler verilmesinin faydalı olabileceğini belirtirken, çocuklara da en güzel eğitimin kendilerinin doğru rol ve model olmasından geçtiğini vurgulamışlardır. Öğretmenlerin bu konuda öğrencileri hakkında farkındalıklarının bilincinde olarak ailelerle iletişim içinde olması gerektiği açıklanmıştır. Öğretmen ve ailenin çocuğa empati ile yaklaşmasının, yol gösterici olmasının ve sevgi ile davranmasının çocuğun sosyal rol bilincine olumlu katkısı olacağı belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Aile, Sosyal Rol, Değişim

ABSTRACT

EVALUATION OF VIEWS RELATED TO CHANGING SOCIAL ROLES OF SOCIAL STUDIES TEACHERS IN FAMILY IN THE COURSE OF TIME

GAZIOĞLU, Ferhan

MA Program in Elementary Education

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

May 2018, 139 pages

The purpose of this research is to examine the views of Social Studies teachers on the change of social roles in family in the time frame. In this research, phenomenological research design has been utilized from qualitative research designs. Participants of the study were determined with the sample of the criterion and consisted of 10 Social Studies teachers working in the schools affiliated to Antalya Provincial Directorate of National Education. In the study, data were collected using semi-structured interview form. The thematic analysis technique was utilized in the analysis of the data obtained with the semi-structured interview form. According to findings from the research, the social studies teachers understanding the social role of the father in the family; it has emerged that they define it as a power source that protects and monitors the family, provides authority, discipline. The social role of family in the family is expressed as the source of regulative, restorative, compassion, love and trust. The role of grandparents and grandparents in the family; as a secondary parental role, which provides cultural transfer, transfers experiences, improves family cohesion, is a child's playmate, a source of joy and joy. Social studies teachers have pointed out that social roles in the family changed over time, sharing the responsibilities of this change within the family, differentiation of the decision mechanism, and the sharing of parental roles. They have explained that the lack of fulfillment of social roles creates a sense of insecurity and insecurity in the child, that the consciousness of responsibility does not develop in such children, can reveal disciplinary problems and negatively affect school success. It has emerged that the fulfillment of the social roles in the family will contribute to the development of children as life-ready, self-reliant, responsible individuals who will lead them to life, and the success of the school in a positive way. In children growing up in a different family structure environment, if the mother and father do not act in the awareness of their social roles, the child may have lack of trust, lack of love, aggressive behavior, regression, disciplinary gap, as a different family structure, but the fact that the mother and father are aware of their social roles will not have a negative effect on the child and will be a positive reflection on the success. While social studies teachers have stated that it is necessary to be in school-teacher-family business association in order to raise awareness of social roles in the family, giving seminars and trainings may be beneficial and they have emphasized that the best education for children is their role and model. It has been explained that teachers should be in contact with parents in this context in recognition of their awareness of their students. It is stated that the approach of the teacher and the family to the child with empathy, guiding and acting with love will be a positive contribution to the child's social role awareness.

Key Words: Social Studies, Social Studies Teacher, Family, Social Role, Change

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	viiiv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. 1. Problem Durumu.....	1
1. 2. Araştırmanın Amacı.....	3
1. 3. Araştırmanın Önemi.....	3
1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1. 5. Araştırmanın Tanımları.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2. 1. Aile.....	6
2. 1. 1. Ailenin Tanımı.....	6
2.1.2. Ailenin Yapısı ve Zamanla Değişimi.....	7
2.2. Sosyal Rol.....	9
2.2.1. Sosyal Rolün Tanımı.....	9
2.2.2. Sosyal Rollerin Yaşamımızdaki Yeri ve Önemi.....	11
2.3. Aile İçindeki Sosyal Roller.....	12
2.3.1. Farklı Aile Yapısı İçerisindeki Sosyal Roller.....	13
2.3.2. Aile İçindeki Sosyal Rollerin Çocuk İçin Önemi.....	17
2.3.3. Aile İçindeki Sosyal Rollerin Zamanla Değişimi.....	19
2.3.4. Zamanla Değişen Sosyal Rollere Uyum Sürecinde Okul-Öğretmen-Aile İşbirliği.....	20
2.4. İlgili Araştırmalar.....	24
2.4.1. Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar.....	24
2.4.2. Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3. 1. Araştırma Deseni.....	27
3. 2. Katılımcılar.....	28
3.2.1. Katılımcıların Belirlenmesi	28
3. 2. 2. Katılımcıların Özellikleri.....	28
3. 3. Verilerin Toplanması.....	30
3. 3. 1. Görüşme Formunun Hazırlanması	30
3. 3. 2. Görüşme Kılavuzu.....	31
3. 3. 3. Görüşme İlkeleri	31
3. 3. 4. Görüşmelerin Yapılması.....	32
3. 4. Verilerin Analiz Edilmesi.....	33
3. 5. Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması	33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollere İlişkin Görüşleri ..	34
4. 1. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Ailedeki Sosyal Rollere İlişkin Algısı	34
4. 1. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Baba Rol ve Modeline İlişkin Algısı	36
4. 1. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Anne Rol ve Modeline İlişkin Algısı	41
4. 1. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Büyükanne ve Büyükbabanın Rolüne İlişkin Algısı	45
4. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Zamanla Değişen Ailedeki Sosyal Rollere Yönelik Algısı	48
4. 2. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Zamanla Değişim Geçirip Geçirmemesine Yönelik Algısı.....	48
4. 2. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Bazı Ailelerin Hayatında Yer Alan Dadıların Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Görüşleri.....	51
4. 2. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Annenin Çalışma Hayatının Olmasının Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı	56

4. 2. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Evde Çalışan Annenin Olmasının Babanın Ne Gibi Görevler Üstlenmesine Sebep Olabileceğine Yönelik Görüşleri 61	
4. 2. 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Annenin Babadan Çok Kazanmasının Rol Karmaşasına Yol Açıp Açmamasına Yönelik Algısı	64
4. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Çocuklar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri	67
4. 3. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çocuk Üzerinde Ailedeki Sosyal Rollerin Yerine Getirilmesinin Önemine İlişkin Algısı	67
4. 3. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaşadığınız veya Gözlemlediğiniz; Ailedeki Rollerini Yerine Getirmeyen Ebeveynlerinin Çocuklarının Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	70
4. 3. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Geleneksel Ailedeki Yetişen Çocukla, Çekirdek Ailedeki Yetişen Çocuk Arasındaki Eğitim Farkına Yönelik Algısı.....	75
4. 3. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Büyükanne ve Büyükbabasıyla Yaşayanların; Çocuk Üzerindeki Olumlu ve Olumsuz Etkisine İlişkin Görüşleri. 80	
4. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Farklı Aile Yapısı İçerisinde Yetişen Çocuklara İlişkin Algısı.....	84
4. 4. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Annenin Yetiştirdiği Bir Çocukta Baba Eksikliğinin Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı	85
4. 4. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Babanın Yetiştirdiği Bir Çocukta Anne Eksikliğinin Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı	89
4. 4. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Büyükanne ve Büyükbabanın Yetiştirdiği Çocuklarda Anne ve Babanın Yokluğunun Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı	93
4. 4. 4. Tek Ebeveynle veya Büyükanne ve Büyükbabasıyla Yetişen Çocukların Davranışlarına İlişkin Algısı.....	97
4. 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Bilinçlendirilmesine Yönelik Önerileri	100

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5. 1. Sonuçlar	114
5. 2. Tartışma	118
5. 3. Öneriler	126
5. 3. 1. Uygulamacılara Yönelik Öneriler	126
5. 3. 2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	126

KAYNAKÇA	127
EKLER	135
Ek 1. Araştırma İzin Belgesi	135
Ek 2. Öğretmen Görüşme Kılavuzu	136
Ek 3. Öğretmen Görüşme Soruları	137
ÖZGEÇMİŞ	138
İNTİHAL RAPORU	139

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1. Öğretmenlerin Cinsiyetine, Eğitim Durumuna, Hizmet Süresine, Okuttuğu Sınıflara ve Okuttuğu Derslere İlişkin Özellikleri.....	29
Tablo3.2. Öğretmen Görüşme Takvimi.....	32
Tablo 4.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollere Yükladıkları Anlamlar.....	34
Tablo 4.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Baba Rol ve Modeline İlişkin Algısı.....	37
Tablo 4.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Anne Rol ve Modeline İlişkin Algısı.....	41
Tablo 4.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Büyükanne ve Büyükbaba Rolüne İlişkin Algısı.....	45
Tablo 4.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Zamanla Değişim Geçirip Geçirmemesine Yönelik Algısı.....	48
Tablo 4.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Bazı Ailelerin Hayatında Yer Alan Dadıların Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Görüşleri.....	52
Tablo 4.2.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Annenin Çalışma Hayatının Olmasının Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı.....	56

Tablo 4.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Evde Çalışan Annenin Olmasının Babanın Ne Gibi Görevler Üstlenmesine Sebep Olabileceğine Yönelik Görüşleri.....	62
Tablo 4.2.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Annenin Babadan Çok Kazanmasının Rol Karmaşasına Yol Açıp Açmamasına Yönelik Algısı.....	64
Tablo 4.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çocuk Üzerinde Ailedeki Sosyal Rollerine Yerine Getirilmesinin Önemine İlişkin Algısı.....	68
Tablo 4.3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaşadığı veya Gözlemlediği; Ailedeki Rollerini Yerine Getirmeyen Ebeveynlerin Çocuklarının Davranışlarına İlişkin Görüşleri.....	71
Tablo 4.3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Geleneksel Ailede Yetişen Çocukla, Çekirdek Ailede Yetişen Çocuk Arasındaki Eğitim Farkına Yönelik Algısı.....	76
Tablo 4.3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Büyükanne ve Büyükbabasıyla Yaşayanların; Çocuk Üzerindeki Olumlu ve Olumsuz Etkisine İlişkin Görüşleri....	81
Tablo 4.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Annenin Yetiştirdiği Bir Çocukta Baba Eksikliğinin Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı.....	85
Tablo 4.4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Babanın Yetiştirdiği Bir Çocukta Anne Eksikliğinin Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı.....	89
Tablo 4.4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Büyükanne ve Büyükbabanın Yetiştirdiği Çocuklarda Anne ve Babanın Yokluğunun Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı.....	93
Tablo 4.4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynle veya Büyükanne ve Büyükbabasıyla Yetişen Çocukların Diğer Çocuklardan Farklılaşan Davranışlarına İlişkin Algısı.....	97
Tablo 4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerine Bilinçlendirilmesine Yönelik Önerileri.....	101

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın; problem durumuna, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir.

Problem Durumu

Aile, en yaygın anlamıyla ‘toplumun en küçük yapı taşı’ olarak tanımlanmaktadır. Aile; evrensel bir kurum olmasına rağmen modern toplumun aile tanımı ile geleneksel toplumun aile tanımı birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni aileye yüklenen işlevlere ve beklentilere dayanmaktadır (Bozkurt, 2005). Her ailede paylaşılması kaçınılmaz olan bazı temel görevler olan biyolojik, psikolojik, ekonomik görevler vardır.

Çocuk doğumla birlikte öğrenmeye başlar ve bu öğrenme süreci yaşamı boyunca devam eder. Çocuk bu öğrenme sürecinin büyük bir bölümünü aile ortamında geçirir. Bu nedenle, çocukların eğitiminde anne ve babanın rolünün oldukça büyük bir önemi vardır. Anne ve babalar çocuğun yeni şeyler öğrenmesini sağlayan, bilişsel, psiko-motor, dil, sosyal ve duygusal gelişimlerini destekleme yönünden çocuklarının ilk eğitimcileridir (Tezel Şahin, 2007).

Küreselleşme sonucu hem dünyada hem de Türkiye’de yaşanmakta olan hızlı değişim süreciyle birlikte teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlar da etkilenmiştir. Bu değişimden en çok etkilenen kurumlardan biri de aile kurumu olmuştur. Aile içi ilişkilerde rol ve statülerde değişim, aile kurumun da birçok farklılaşma ve sorunları da beraberinde getirmesiyle birlikte aile ile ilgili araştırmaların önemi daha da önem kazanmıştır (Ergeshkyzy, 2012).

Ülkemizde kentleşme ve ekonomik gelişmenin doğal bir sonucu olarak yoğun bir şekilde yaşanan sosyal değişim süreci, geleneksel görev dağılımında, kadına ve erkeğe özgü sosyal rollere ilişkin ya tutumları değiştirmiş ya da modernleştirmiştir (Başaran, 1984). Kıray (1984) bugün kent ailesinde “geleneksel rollerin sonsuz çeşitlendiğini, özellikle kadının rolünün değişmemiş görünse de eskisine oranla farklılaşmış olduğunu” öne sürmüştür.

Aile, sosyal ilişkilerin en küçük ve en temel birimi olarak hem işlevleri hem biçimleri hem ekonomik faaliyetleri hem de aile içindeki liderlik konumları sebebi ile değişime uğramaktadır. Politik, sosyal ve ekonomik alandaki değişimlerin kadın-erkek rollerini etkilemesi, çalışan anne sayısının artması, kadının tam gün dışarıda çalışması, özellikle batılı toplumlarda daha çok sayıda boşanmış ya da dul erkeğin veya kadının tek başlarına çocuklarının bakım ve eğitim sorumluluğunu üstlenmeleri, geleneksel aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi ve çekirdek aile içindeki bireylere düşen rol ve sorumlulukların değişmesi olarak görülmektedir (La Rossa, 1988, s.451-457; McBride ve McBride, 1990, s.6-10).

Sosyal kurum olarak aile ve eğitim, ortak yanlarının yanı sıra farklı yönleriyle de birbirleriyle bağlantılı olup karşılıklı ilişki içerisindedirler. Aile, yaygın bir eğitim kurumudur ve bireyin eğitimi önce ailede başlamaktadır. Örgün eğitim kurumları olan okullarda devam etmektedir. Bu açıdan okullarda ve ailede verilen eğitimin birbirini desteklemesi veya paralel gitmesi beklenir. Eğitim kurumları da nitelikli ve başarılı bir eğitim için hayatın içinde, hayatla birlikte teşkilatlanmalı ve aileyle beraber ortak hareket etmelidir. Etkili ve verimli öğretimi gerçekleştirmek isteyen öğretmen için çocuğu tanımak eğitim ve öğretim faaliyetlerinin başarısı için gerekli olacaktır. Aile-okul-öğretmen iş birliği ile çocuğun akademik başarısı yükselirken, çocuk başarı konusunda cesaretlenecek okula isteyerek ve zevkle gelecektir (Yapıcı, 2010).

Anne-baba olmanın bilincinde bireylerle ailenin kurulması, çocuklarımızın geleceğe bırakılacak bir miras olduğunun farkındalığı ile aile değerleri yüceltilmelidir. Anne ve babalara çocuğa doğru rol ve model olmanın önemi kavratılmalı ve aile-okul-öğretmen iş birliği ile desteklenmesi gerektiği, sadece anne ve babaların değil öğretmenlerinde ailedeki sosyal rollerin öneminin bilincinde birer vatandaş olabilmesi için eğitim alması gerekmektedir. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimine ilişkin görüşleri incelenmiştir.

1. 2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimine ilişkin görüşlerini incelemektir. Bu amaçla şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollere ilişkin algısı nedir?
2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin zamanla değişen ailedeki sosyal rollere yönelik algısı nedir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin farklı aile yapısı içerisinde yetişen çocuklara ilişkin algısı nedir?
5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin bilinçlendirilmesine yönelik önerileri nelerdir?

1. 3. Araştırmanın Önemi

Çocuğun ilk toplumsal çevresini oluşturan ailenin çocuk üzerindeki etkisi yoğun olarak bilinmektedir. Aile çocuğun hem beslenme, korunma ve diğer fiziksel gereksinimlerini, hem de sevgi, güven gibi duygusal gereksinimlerini gidermektedir. Aynı zamanda da yetiştirme biçimleri ve tutumları ile çocuğun kişiliğinin oluşumunu büyük ölçüde etkilerken toplumsal değerleri de çocuğa aktararak sosyalleşmesine yardımcı olur. Eğitim sadece okulun sağladığı bir avantaj değildir; çocuk ilk eğitimi ailede alır. Çocuğun kişilik gelişiminde, olumlu davranış kazanımında, ruhsal ve fiziksel yönden sağlıklı, kendi kendine yetebilen, kendine ve yaşadığı dünyaya faydalı bir birey olarak yetişmesinde ailenin rolü önemlidir (Honig, 1990, s. 1-45; Yavuzer ve diğ., 1990, s. 229-239; Çağdaş ve Seçer, 2004).

Zaman içerisindeki değişimle birlikte hayat şartlarındaki farklılıklar; komşuluk ilişkilerinin ortadan kalkması, TV ve diğer kitle iletişim araçlarının etkisi, annenin çalışmak için uzun süre evin dışında kalması, çocukların bakımlarının başka kişilere veya uzman kurumlara bırakılması, çocukla ebeveynlerinin dünyaları arasında bir

uzaklaşmaya, kopukluğa neden olmaktadır (Aslan, 2002). Aile ortamında gerekli sevgiyi göremeyen çocuğun toplumsal uyumu eksik olur ve psikolojik bunalımlar yaşar. Günümüz çekirdek ailesinin üyelerinin dışarıda ve uzakta çalışmaları bu sevgi ortamının gerektiği kadar oluşmasına engel olmaktadır. Oysa hızlı teknolojik ve toplumsal değişimin getirdiği çok yönlü sorunlar, aile ortamındaki dayanışma ve sevgiye daha fazla gereksinim hissettirmektedir. Topluma başkaldırı, düzene karşı çıkma, hatta intihara kadar varan patolojik davranışların en önemli nedenleri arasında sevgi yokluğu ve yalnızlık gelmektedir (Razon, 1981).

Değişen toplumda aile yapısı her zaman çok hızlı bir şekilde gelişen teknolojik yeniliklere uyum sağlayamıyor ve modern yaşamın gereklerine uygun bir yapı oluşturmakta geç kalıyor. Bu, çeşitli sorunlar doğurmakta, dolayısıyla çocuk eğitimini de etkilemektedir. Örneğin boşanma veya parçalanma durumuna gelen ailede, çocukta güvensizlik duygusu artmaktadır. Düzensiz ve uyumsuz bir yaşamı sürdürmeye başlayan bu tip ailede anne-babanın, çocukları ile ilişkileri sağlıklı olmamaktadır. Oysa çocuğun sağlıklı bir kişilik ve ruh yapısı geliştirmesinde en önemli ve temel unsur, anne ve baba sevgisi ve ilgisidir (Aslan, 2002).

İnsan neslinin devamı konusunda aileye düşen görev yadsınamaz. Ancak aileyi sadece bu yükümlülüğü ile baş başa bırakmak ilerde tehlikeli sonuçlara sebep olabilmektedir.

Aile çocuğun informal eğitiminin gerçekleştirildiği, okullar ise formal eğitimin verildiği kurumlardır. Toplumsal amaçlara ulaşmada bu iki eğitim sürecinin birbiri ile bütünleşmesi ve tutarlılık göstermesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle okul aile arasında etkili bir iletişim ve işbirliğinin sağlanması önemlidir. Çocukların iyi bir birey olarak yetişmesi için gerekli olan sorumlulukları aileler ve eğitimciler aralarında paylaşmalıdır. Aileler ve eğitimciler çocuğun hayatında ne kadar önemli rolleri olduğunun farkında olmalıdırlar (Atabey ve Tezel Şahin, 2011).

Gerek toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda yaşanan problemlerin çözümünde gerekse sorunlu eğitim durumlarını bilimsel temelde ve sistematik bir biçimde eyleme dönüştürmede en önemli pay öğretmenlere düşmektedir. Eğitimde öğretmen ögesi, insan gücünü nitelikli duruma getirmede eğitim sisteminin en stratejik ögesi olarak bilinmektedir (Kavcar, 1999; Karakütük, 2001, akt: Sağ, 2007). Öğretmenin niteliği ile eğitimin niteliği arasında güçlü bir ilişki vardır. Bu nedenlerle

öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri, davranışları, değerleri, dünya görüşleri ve sosyal eğilimleri, öğrencilerin ve buldukları toplumun davranış ve bilgilerini etkilemektedir. Öyleyse öğretmen eğitimi; gerekli davranış, yetenek ve bilgi ile donatılmış yeni bir toplumun oluşturulmasına yönelik her eğitim sisteminin en önemli ve asıl parçasıdır (Avşar, 2007). Bu bağlamda, zamanla değişen ailedeki sosyal rollerin, bilinçli anne-baba, okul ve öğretmenle çocuklara uygun rol ve model olarak hayatlarına geçirilmesi açısından önemli olduğu, özellikle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu konuda daha hassas ve duyarlı olmalarının önemi yadsınmaz. Tüm bu nedenlerden dolayı sosyal bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zaman içerisinde geçirdiği değişimi konu alan algı ve görüşlerinin ortaya çıkarılması önemlidir.

1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Ailedeki Sosyal Rollerin Zaman İçerisindeki Değişimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi” isimli tez çalışması, Antalya il merkezinde devlet ve özel ortaokullarında görev yapan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin ailedeki sosyal rollerin zamanla değişimi; çocuk üzerindeki etkisi ve önemine ilişkin görüşleri ile sınırlıdır.

1. 5. Araştırmanın Tanımları

Sosyal Bilgiler: Demokratik bir toplumda sorumlu vatandaş yetiştirmek için insan ilişkilerinin incelenmesi ve kültürel mirasın temel özelliklerini aktaran programdır (Garcia ve Michaelis, 2001).

Aile: Toplumu oluşturan insanların yetişmesinde, bakımlarında, bedensel ve ruhsal gelişimlerinde, toplumsal ya da bireysel değerlerinin oluşmasında bir yapı taşıdır (Könezoğlu, 2006).

Sosyal Rol: Kişilerin toplumsal yapı içerisinde bulunduğu statünün gereği olarak hak ve sorumluluk çerçevesince kendisinden beklenen sosyal davranışlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2. 1. Aile

2. 1. 1. Ailenin Tanımı

Aile; çocuğun beslenme, barınma, korunma, sağlık, sevgi, güven, eğitim ve toplumsallaşma gibi temel gereksinimlerini karşılayan en önemli kurumdur (Şahin ve Baç-Karaaslan, 2006). Aile ortamı, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içerisinde yer aldığı, yaşamın devam ettirilmesi için bakım ve desteğin sağlandığı sosyal bir ortamdır (Kaymak Özmen, 2004).

Aile, bir bireyin gelecekte nasıl bir aile kuracağını ve kurulacak olan bu ailede hangi rolleri ve sorumlulukları yerine getireceğini belirler. Bu nedenle aileyi, bireylerin yaşamdan doyum alması, psikolojik, ekonomik, fiziksel gereksinimlerinin sağlanması, bireylerin sosyal rollerinin sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi ve sosyalleşmesinde önemi olan toplumun en küçük birimi şeklinde tanımlayabiliriz (Akgül Gök, 2013).

Aileler, çocukların yaşantılarını şekillendirmede çok önemli rollere sahiptir. Çocukların toplumun değer yargılarına ve özelliklerine uygun bir insan olarak, kendisi ve çevresiyle barışık bir birey şeklinde yetişmesi ailelerin sosyal rollerini yerine getirilmesiyle sağlanmaktadır. Çocuk anne babasından aldığı iletilerle büyümekte, doğruyu-yanlış, iyiyi-kötüyü, aile denilen küçük insan topluluğunda öğrenmektedir (Öz, 1997).

Çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği birim olan ailede çocuğa karşı gösterilen tavırlar ve davranışlar bu ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşımaktadır. Ailede çocuk, sosyal bir birey olmayı öğrenirken, aynı zamanda en küçük ayrıntısına kadar taklit edeceği bir rol modeline gereksinim duymaktadır.

Çocuklar yaşamla başa çıkma yollarını, hayata hazırlanmayı ailede, öncelikle de anne ve babalarından öğrenirler. Çocuk ve gençlerin ruh sağlıklarıyla aile tutum ve davranışları arasında ciddi bağlantı vardır. Ailenin yapısı, aile tutum ve davranışları

çocuğun güven duygusu ve benlik gelişiminde yani kişiliğinin oluşumunda oldukça etkili olmaktadır. Bireyin kendi gereksinimleri ile çevresi arasında olumlu ilişkiler kurması ve bu ilişkileri sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi yalnızca sağlıklı bir kişilik yapısı ile mümkündür (Kahraman, 2016).

2.1.2. Ailenin Yapısı ve Zamanla Değişimi

Toplumsal sistemlerin, yapıların hızlı değişim geçirdiği bir dönem içerisinde bulunmaktayız. Bu değişimler beraberinde yeni oluşumları ve sorunları da beraberinde getirmektedir. Çünkü eski olgular ve değerler yerini yenileri ile değiştirmekte, yeni değerler yeni kurumları, yeni kurumlar da yeni tutum ve davranışları gerektirmektedir. Günümüzde gerek yapısal, gerekse fonksiyonel açıdan hızlı bir değişime uğrayan, toplumsal yapının temelini oluşturan kurum ise ailedir (Aslan, 2002). Her ailenin de kendine özgü bir yapısı ve işleyiş biçimi vardır.

Türk toplumunda özellikle 1980’li yıllardan sonra küreselleşmeye bağlı olarak gerek aile yapısı gerekse aile içi sosyal roller yönünden değişimler yaşanmıştır.

Aile yapıları Timur (1972) tarafından dört farklı kategoride ele alınmıştır (akt. Kılıçaslan, 2001):

“Çekirdek Aile: Çekirdek aile, anne-baba ve evlenmemiş çocukların oluşturduğu aile yapısıdır.

Ataerkil Geniş Aile: Aile reisi ve karısı, onların evli oğulları, gelinleri, bir evli oğlu ve bekar çocukları veya tek evli oğul, gelin ve torunların birlikte yaşadıkları aile yapısıdır.

Geçici Geniş Aile: Karı-koca, erkeğin veya kadının anne-babası, bekar kardeşleri ya da hem erkeğin hem de kadının akrabalarının birlikte yaşadıkları aile yapısıdır.

Parçalanmış Aile: Boşanma, ölüm, ayrı yaşama gibi nedenlerden dolayı eşlerin birinin ya da her ikisinin bulunmadığı aile yapısıdır.”

Değişimin yönü genellikle modern çekirdek aileye doğrudur. Aile geleneksel anlamda süregelen sosyal rollerini artık devlet hiyerarşisi içerisinde başka kurumlara terk etmeye başlamıştır. Tüm bu olanların yine ekonomiyle yakından alakası vardır. Aile eğitim görevi gibi önemli bir görevini de önemli ölçüde okullara bırakmıştır. Sosyal hizmetler, okullar, arkadaş gurupları, kitle iletişim medyası, hastaneler vs.

gibi kurumlar ailenin birçok görevini elinden almıştır, ancak aile yine de çocuğun sosyalleşmesi ve nüfusun yetişkin kesimlerinin bir istikrar ortamında olmaları anlamında hayati görevini sürdürmektedir (Yazan, 1991, akt: Geçer, 2016).

Geniş aile tipinde, bireyin, toplumsal yaşamla ilgili sorumlulukları aile üyelerinin tümüne dağıtılmış olduğundan, bireysel sorumlulukları azalırken, aile-içi kurallara uyma bakımından sorumlulukları artmakta, farklılaşmakta ve davranış özgürlüğü kısıtlanmaktadır (Yavuzer, 2011).

Geniş aileden çekirdek aileye bir dönüşüm yaşanmış ve bu değişimle beraber kadının da çalışma yaşamına girmesine bağlı olarak kadının statüsü ve rollerindeki değişime bağlı olarak erkeğin rollerinde değişimler görülmüştür (Uray ve Burnaz, 2003). Her ne kadar kadın ve erkeğin rollerinde değişimler yaşansa da kadın hem ev içinde hem de ev dışındaki sosyal rollerini yerine getirmek durumundadır. Toplumun bir parçası olan kadının, sosyal hayattaki rolü ve yeri değişirken; geçmişin ev hanımı ve anneliği üstlenen kadın tipi, yerini çalışan kadın, sosyal rolü üstlenen kadın tipine bıraktığı görülmektedir (Dodurgalı, 2010).

Kadınların çalışma hayatına girmesi, aileyi ayakta tutan en sağlam direk olarak görülen kadını doğrudan etkilemiş, dolaylı olarak da aile yapısı etkilenmiştir. Ekonomik sıkıntılar ya da kadının ekonomik özgürlüğe sahip olma isteği ile çalışma hayatına giren kadın, eş ve anne olma sosyal rollerini kimi zaman ikinci plana atmak zorunda kalmış, kimi zaman da hem işteki hem de evdeki rolleri birlikte üstlenmek durumunda kalarak maddi ve manevi olarak ağır bir yükün altında ezilmiştir. Çalışmadan önce bakım sağlama rolüyle çocuklara ya da yaşlılara bakan kadının bu rolünü dışarıda başka kurumlar (kreş, bakımevi vb.) üstlenmiştir (Yaşar Ekici, 2014). Ne var ki, değişen toplumda aile yapısı her zaman çok hızlı bir şekilde gelişen teknolojik yeniliklere uyum sağlayamıyor ve modern yaşamın gereklerine uygun bir yapı oluşturmakta başarılı olamıyor. Bu, çeşitli sorunlar doğurmakta, dolayısıyla çocuk eğitimi de zarar görmektedir. Örneğin boşanma veya parçalanma durumuna gelen ailede, çocukta güvensizlik duygusu yaratmaktadır. Boşanma, en çok çocukları etkiler. Boşanmış ailelerin sayısının artması ile çocuklar arasında suç işleme oranlarının yükselmesi ve uyuşturucu madde kullanımında artış gibi olumsuz gelişmeler arasında önemli bir ilişki vardır. Boşanma tek başına bu olayların sebebi olmamakla birlikte, boşanma sonucunda çocukların anne ya da baba ilgisinden mahrum kalması onları bu yönde etkilemektedir (Tarhan, 2006).

2.2. Sosyal Rol

2.2.1. Sosyal Rolün Tanımı

Sosyal rol, kişilerin toplumsal yapı içerisinde bulunduğu statünün gereği olarak hak ve sorumluluk çerçevesince kendisinden beklenen sosyal tutum ve davranışlar şeklinde tanımlanabilir.

Sosyal roller, sosyal ilişkileri düzenleyen mekanizmalardır ve kişiler sosyal rolleriyle birbirleriyle etkileşimde bulunurlar (Gönüllü ve İçli, 2001). Roller toplumsallaşma süreci içinde kazanılır. Toplumsallaşma sürecinde öğretilen sosyal roller ise toplumun beklentileri doğrultusundadır. Bundan dolayı da sosyal rollerin nasıl yerine getirilmesi gerektiğine dair beklentiler vardır (Akgül Gök, 2013).

Sosyal roller, sosyal çevre ile psikolojik süreçler arasında bir bağlantı görevi yapmaktadır. Sosyal rol, sosyal yapıdaki konuma ilişkin beklenti ve davranışlar dizisidir (Biddle ve Thomas, 1966; akt. Payne, 1997). Aynı zamanda sosyal roller, hem içinde bulunulan toplumsal beklentilerle şekillenen, hem de bireyin kişisel özellikleri ile bütünleşen davranışlardır. Psikolojik süreçten kasıt bireyin gelişim evrelerinden ve çeşitli durumlarda yaşadıkları farklı duygusal hallerdir (Akgül Gök, 2013).

Poloma'ya (1993) göre ise sosyal rol, karşılıklılık esasına dayalıdır ve kişilerden çeşitli beklentileri içerisinde barındırır. Dolayısıyla eşlerin rolleri karşılıklı olarak birbirine bağlıdır ve taraflardan her birinin diğerinden beklentileri onların sosyal rolünü belirleyici bir özelliğe sahiptir.

Bireyin toplum kurallarına uyması bu kuralların gereğini yerine getirmesi ile de sosyal roller gerçekleşir. Toplumsal kurallar bireye çeşitli sosyal roller yüklemiştir. Toplum içerisinde çoğu zaman kişi sosyal rolünü gücü ve yeteneğine göre belirler ve toplum içerisinde bir yer alır. Bu yer, kişinin sosyo-kültürel durumu ve üstlendiği sosyal roller onun statüsünü meydana getirir. Bir aileyi de toplum gibi düşünecek olursak evliliğe karar vermiş her iki bireyin kendine göre rolü ve statüsü bulunmaktadır. Bu rollerin başında ise "eş olmak" gelir. Çünkü hem kadın, hem de erkek diğer sosyal rollerini yerine getirmeden önce eş olma görevini yerine getirmesi beklenir (Ergeshkyzy, 2012).

Sosyal yapının düzeni bakımından aile içindeki her bireyin kendi sosyal rolünü oynaması ve rolünün gerektirdiği davranış kalıplarını yerine getirmesi beklenir. Bu roller aile içindeki statüye uygun olmak zorundadır. Aile içinde herhangi bir birey rolünün dışında bir sosyal role bürünürse, yapısal bazı problemler çıkabilir. Baba evin geçimini temin etmeli ve hanede bulunan kişilerin güvenliğini sağlamalı, anne ile birlikte çocukların yetiştirilmesine katkı da bulunmalıdır. Anne evin düzeni ve çocukların yetiştirilmesinden sorumludur. Sosyal roller yerine getirilmediğinde veya başka bir role büründüğünde “rol çatışması” ya da “rol karmaşası” durumları meydana gelebilir (Nacak ve Karaarslan, 2013)

Kadın ve erkek evlendiğinde ve çocuk sahibi olduğunda toplum içindeki rollerinin yanına bir yenisi daha ilave edilir. Bu babalık ve annelik rolleridir. Bu rollerin dengeli bir biçimde sürdürülmesi ailenin fonksiyonlarını sağlıklı olarak yerine getirmesine yardımcı olmaktadır (Yavuzer, 2011).

Bir erkek hem eş olma hem de baba olma rollerini aile ortamında yerine getirerek gerçekleştirir. Eş olma boyutuyla karısını, baba olma sosyal rolüyle ise çocuklarını kuşatan erkek başarılı olarak görevlerini yerine getirmiş sayılır (Ergeshkyzy, 2012).

Eşitlikçi çağdaş toplum düzeninde kadının sosyal rolü ise ev kadını ve anne olmanın yanında, ailenin eşit haklara sahip bir üyesi, eşinin hayat arkadaşı, toplumun her alanında kendisinden katkı beklediği aktif bir üyesi olarak kabul görmektedir. O, ekonomik hayatta iş ve meslek sahibi bir kimse, siyasal hayatta seçmen, sorumlu siyasetçi, kültürel zenginliklerin mirasçısı ya da yaratıcısı konumundadır. Çağdaş toplumda kadın, bir ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatın ayrılmaz bir parçası durumundadır (Oğuzkan, 1978).

Toplumumuzda önemli bir yere sahip olan büyükanne ve büyükbabaların sosyal rolleri ise aile yapısı içerisinde tartışılmaz bir gerçektir. Değişen aile yapısı ve sosyal roller farklılık gösterse de bugün çekirdek aile atmosferi yaygın ise de, aile büyüklerine duyulan saygı ve sevgi zamanla değişerek devam etmektedir. Çünkü anne-babalar kadar büyükanne ve büyükbabalar da aile sistemine destek sağlamaktadır (Yavuzer, 2011). Çocukların yetişmesinde, aile içinde huzurun sağlanmasında büyükanne ve büyükbabalar, torunlarına ailenin geçmişiyile ilgili bilgiler aktarırlar, anne babaya karşı torunlarıyla bir birlik içindedirler ve ortaklık kurarlar (Ergeshkyzy, 2012).

2.2.2. Sosyal Rollerin Yaşamımızdaki Yeri ve Önemi

Çocuğun ilk toplumsal çevresini oluşturan ailenin çocuk üzerindeki etkisi yoğun olarak hissedilir. Aile çocuğun hem beslenme, korunma ve diğer fiziksel gereksinimlerini, hem de sevgi, güven gibi duygusal gereksinimlerini gidermektedir. Aynı zamanda da anne ve babanın sosyal rollerini gerçekleştirirken yapmış oldukları davranış ve tutumları ile çocuğun kişiliğinin oluşumunu büyük ölçüde etkilenirken toplumsal değerleri de çocuğa aktararak sosyalleşmesine yardımcı olur (Tezel Şahin, 2007).

Eğitim sadece okulun sağladığı bir avantaj değildir; çocuk ilk eğitimini ailede gerçekleştirir. Çocuğun kişilik gelişiminde, olumlu davranış kazanımında, ruhsal ve fiziksel yönden sağlıklı, kendi kendine yetebilen, kendine ve yaşadığı topluma, dünyaya faydalı bir birey olarak yetişmesinde ailenin rolü önemlidir (Honig, 1990; Yavuzer ve diğ., 1990; Çağdaş ve Seçer, 2004).

Aile içerisinde gerçekleştirilen doğru sosyal rol paylaşımı ile hem bireyler kadın ve erkek hem de anne ve baba olarak kendinden beklenen tavır ve davranışları ile topluma ve ailesine en büyük desteği sağlamış olacaktır. Babalar aile içerisinde eş olma görevini yürütürken aynı zamanda anneleri aile içerisindeki sorumlulukları konusunda destekleyerek ve yardımcı olarak, çocuğun gelişiminde bir görevi daha yerine getirmiş olurlar. Annenin rolünü ve fonksiyonlarını destekleyen, teşvik eden ve ödüllendiren bir babanın sağladığı uyumlu ve huzurlu bir ortam sayesinde babalar, çocuklarının gelişimi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Tezel Şahin, 2007).

Kadının ise toplum içerisinde bir birey olmanın yanında; evde anne olmak, eş olmak, ev kadını olmak gibi sorumluluk gerektiren oldukça zor sosyal rollere sahiptir. Diğer yandan toplumda cinsiyetçi rol dağılımı da, kadına benzer rol ve görevler yüklemektedir (Timur, Ege ve Bakış, 2006). Bu yüzden anne-baba ve kadın-erkek olarak sosyal roller içerisinde üzerimize düşen görev ve sorumluluklar ihmal edilmemesi açısından sosyal rol paylaşımı gerektiği şekilde yerine getirilmelidir.

Çocuğun ruh sağlığı ve karakter oluşumunda büyükanne ve büyükbaba rolü de önemli bir yere sahiptir. Dede ve nine sevgisi görmeden büyüyen çocuklar, yaşlıları anlamakta sıkıntı yaşayabilirler. Kendi anne babasının büyüklerine karşı davranışlarını gözlemleyen çocuk, çoğunlukla onları rol ve model alır (Ergeshkyzy, 2012). Büyükanne ve büyükbabaları sadece zor durumlarda yardımına ihtiyaç

duyulan bireyler olarak görmek yanlış olacaktır. Onlar bilgi ve deneyimleriyle ailenin bilgisi, çocuk ve torunları için iyi bir arkadaş, anne ve babaya, çocuğa rehber olması açısından, sağlıklı bir aile yapısı içerisinde iletişim-etkileşim ortamında büyükanne ve büyükbaba ile paylaşılanlar, önem taşımaktadır (Yavuzer, 2011). Ailede büyükanne ve babanın yerinin önemli olduğu unutulmamalıdır. Çünkü onlar en azından yaşadıkları tecrübeye dayanarak genç ailelere yön gösterebilirler, ayrıca ilgi ve şefkate susamış olan küçük çocukların da ahlaklı ve terbiyeli olarak yetişmelerinde yardımcı olmaktadırlar (Ergeshkyzy, 2012).

Ev ortamında sevgi, saygı, işbirliği, olumlu iletişim gibi değerler hâkimse çocuk hayata uyum sağlayacaktır. Aileyle birlikte bir şeyler yapıyorsa ve genç bu ortamdan memnunsu bu durum sosyal hayata da etki edecektir ve sosyal uyum gelişecektir (İpek, 2011). Mutlu bir aile ortamında ve sosyal rollerin yerine getirildiği bir ailede yetişen bireyin davranışları da olgun olacaktır. Olgun davranışlar sergileyen, aile içerisinde işbirliği hâkim olan gençlerin aynı zamanda çalışma tutumları da oluşacak ve gelişecektir.

2.3. Aile İçindeki Sosyal Roller

Aile, çeşitli roller çerçevesinde birbirine etki eden insanlardan meydana gelmiş ve üyelerinin hayatlarından duydukları tatmini artırmada en önemli kurumdur. Ailenin bir kurum olarak yürüttüğü faaliyetler aile bireyleri arasında sosyal roller şeklinde belirlenmiştir (2001 Yılı Aile Raporu, 2002).

Günümüzde babaların bir eş ve bir ebeveyn olarak, çocuk ile daha uzun zaman geçirdiği, çocuk ile ilişkisinde geçmişte olduğu gibi sadece evde disiplin sağlayan ve korku unsuru olan kişi olmadığı, babanın bir arkadaş, çocukla bir şeyler yapan, onunla oyunlar oynayan, ona bir şeyler öğreten, dikkat eden, çocuğun okul çalışmalarında ona yol gösteren, okul ödevlerine yardım eden, ahlaki yönelişini biçimlendiren, çocuğu eğiten, çocuğun kendisine bir model olarak alıp taklit edebileceği bir kişi olarak görülmektedir. Babanın çocukları üzerindeki etkisinin ve onların gelişimindeki rolünün birden fazla şeklinin veya yüzünün olduğu artık bilinmektedir (Tezel Şahin, 2007).

Baba ailedeki bireylerin potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için destekleyici, yardımcı, adil, şefkatli olması gerekmektedir. Aile içinde otoriteyi temsil eden baba, olumsuz disiplin kuralları ile ailenin bir arada olmasını sağlayamaz. Baba; seven, sevgi dağıtan ve bütün aile fertleri tarafından sevilen insan olması durumunda, çocuklarını daha mutlu ve huzurlu bir ortamda büyütür ve onlarla daha iyi iletişim kurar. Aksi durumda babanın üstlendiği rol, diktatörlük olarak görülür (Güneş, 2011).

Babanın çocuğunun yanında olması ve onu koruması, her şeyi bilen babası olduğunun farkında olması çocuğa güven sağlamaktadır. Yine baba, çocuğunun sorularını cevaplandırarak, akşamları uyku öncesi onunla sohbet eden bir birey olabildiğinde, çocuk huzurlu, kendine güvenen, özerk bir kişiliğe sahip olabilir (Yavuzer, 2007).

Evlilikte de kadınlar ise bir anne ve eş olarak sosyal rollerinde toplumsal değerler ve beklentilerin etkisi görülmektedir. Kadınlar ailede daha duygusal, destekleyici, sorumluluk sahibi, alttan alıcı ve adeta bir 'sevgi kelebeği' şeklindedir. Modern kültürün kadını da toplumsal hayat içinde daha etkin kılma çabaları kadını, ailede erkek ile eşit duruma getirerek, aynı roller içinde konumlanmaya başlar. Kadın sadece anne olarak bir statü içinde olmaz; aynı zamanda çalışan, karar veren, meslek sahibi olabilen, kişisel çabalarıyla para kazanabilen bir birey haline gelir. Evin geçiminde ve kararlar alımında eşit haklara ve sorumluluklara sahip olur (Yıldırım, 2016).

2.3.1. Farklı Aile Yapısı İçerisindeki Sosyal Roller

Aile yapılarında ölüm, ayrılık ve boşanma yoluyla ortaya çıkan parçalanma durumu, bütün bir ailenin yerine getirdiği işlevleri parçalanmış bir aile yerine getirmekte zorlanmaktadır ve bu durum çocukların bazı şeylerden yoksun büyümelerine neden olabilmektedir. Ebeveynlerden birinin özellikle boşanma nedeniyle yaşamdaki eksikliğinde, çocuğun ya da gencin evdeki düzeni değiştirmekte, cinsiyetine göre farklı sorumluluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum eğitim ve öğretim hayatına da yansyarak akademik başarıyı da etkilemektedir. Boşanmayla birlikte aile yapısal bir değişime uğramakta, sistem aksamaktadır. Aile yapısındaki değişim ailedeki sosyal roller üzerinde de etkili olmakta, artık ayrı kalacak olan anne ya da babanın yerine

getirdiği işlevlerde aksamaktadır (Nacak ve Karaarslan, 2016). Yaşanılan bu aksaklıklar, tek ebeveynin hem anne hem de baba olmaya çalışmasına ve aksayan rolleri yerine getirmeye çalışan ebeveynin rol karmaşası içerisine düşmesine sebep olabilmektedir.

Boşanan ailelerin yaşadığı en büyük zorluklardan biri de kendileri zor bir dönemden geçerken çocuklarıyla da ilgilenmek, onların geleceklerini, psikolojik ve fizyolojik sağlıklarını düşünmek ve ona göre kararlar almak zorunda kalmalarıdır. Boşanma sonrasında eşlerin boşanmaya olan uyum ve uyumsuzlukları yaşam kalitelerine etki etmekte ve dolayısıyla eşlerin yaşamlarında oluşan aksaklıklar aynı zamanda çocukların yaşamına da etkilemektedir (Kahraman, 2016).

Anne babasıyla birlikte yaşarken sosyal gelişiminde zengin bir ortama sahip olan, sosyal rol modeli olan ebeveyniyle aynı ortamı paylaşan çocuk boşanmanın akabinde bu zengin çevreden ayrı kalmaktadır. Ebeveynlerinden birinden uzaklaşmayla beraber çocuğun bu ortamı dağılmakta, boşluğa düşmekte ve bu durumda günlük yaşantısını etkilemektedir. Günlük yaşamdaki ilişkileri, okul yaşamı ve başarısı, davranışları, yaşama odaklanma alanında yaşadığı sorunlar iç dünyasıyla meşgul olan çocuğun sorunları haline gelmektedir. Boşanma sonrası annelerin veya babaların ilgili, sıcak, kabul edici davranışlar sergilemeleri çocuklarını boşanmanın olumsuz etkilerine karşı koruyucu işlev görecektir (Kahraman, 2016).

Boşanma sonrasında ebeveynlerin sosyal rol ve sorumlulukları artmakta, boşanmadan önce çalışmayan bir anne ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaya başlamak zorunda kalabilmektedir. Bir evin sorumluluğunu tek başına yüklenmek, çocuk sahibi olmak ve bir işin gereklerini yerine getirebilmek için zorluklara katlanacaktır (Tarhan, 2010). Boşanmaların çocuk üzerine etkisi, günümüzde birçok çocuğun tek-ebeveynli ailede yaşadığını göz önüne alındığında bir nesil öncesine göre aynı olmamaktadır. Boşanma ile ilgili önemli bir husus da, eşlerin birbirlerinden boşanabileceği ama annelikten, babalıktan asla boşanamayacakları durumudur. Çocuğun bu gerçeği anlaması için, anne babanın ona hayatı boyunca yanında olacaklarını hissettirmesi gerekecektir (Ergeshkyzy, 2012).

Boşanma sonrasında ebeveynler arasında devam eden ilişkinin kalitesi de çocuklar üzerinde oldukça önemlidir. Anneden farklı sözler babadan farklı sözler duyan çocuk bu tutarsızlıklar içerisinde bocalamakta ve yaşamın kurallarını anlamakta sıkıntı yaşamaktadır (Thayer ve Zimmerman, 2003). Bir evde doğru olan bir davranış diğer evde yanlışla dönüşüyorsa, annenin evinde kıyafetlerini toplaması gerekirken babanın

evinde gerekmiyorsa, babanın evinde internetle ilgili sınırlama varken annenin evinde yoksa doğru olanın hangisi olduğu noktasında sıkıntı yaşayacaktır. Özellikle bu durumlar kuralları yeni öğrenmeye başlayan küçük çocuklar ve ergenlik çağında olan ve kurallara meydan okuyan gençlerin karakter gelişimleri için oldukça önemlidir. Yaşamında aile içi çatışmalara maruz kalarak, tek ebeveynle yaşayarak, anne ya da babanın korumasından, sevgisinden uzakta geçiren çocukların birçok sorunu olmaktadır. Okul öncesi, okul çağında ve ergenlik çağlarında boşanmış aile çocuklarının ayrı yaşanan ebeveynin ilgisinden, rol modelliğinden mahrum kalan, boşanmaya uyum sağlamada zorlanan çocukların ve gençlerin büyük çoğunluğunda sosyal uyum sorunları ve ruhsal bozukluklar meydana gelmektedir. Boşanma sonrasında parçalanmış ailenin çocukta oluşturduğu ruhsal problemleri içe kapanıklık, düşük benlik saygısı, depresyon, mazoşist tutum ve davranışlar, korkulu rüyalar görme (Şentürk, 2012), çocukların büyük çoğunluğunda davranış ve duygu bozuklukları (Öz, 2005; Öngider, 2013) şeklinde sıralayabiliriz. Parçalanmış aileye sahip ergenlerin yaşama bakışları, hayattan ne düzeyde memnun oldukları, hayattan zevk alıp almamaları da etkilenmektedir. Parçalanmış aileye sahip ergenlerin yaşam doyumu ve iyilik hallerinin tam aileye sahip olanlara kıyasla anlamlı bir oranda düşük olduğu araştırmalarla belirlenmiştir (Amato ve Both, 1991). Yapılan araştırmalar ve ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında boşanmanın akademik başarı üzerinde etkisi olduğu saptanmıştır. Fakat boşanma olgusundan ziyade boşanma sırasında ve boşanma sonrasındaki ilişkiler ve yaşantılar boşanmanın etkilerini daha da artırabilmektedir. Bu sebeple boşanmış anne babalar, ağabeyler, ablalar, öğretmenler boşanmış aileye mensup bir gençle ilişki kurarken, onun davranışlarını yorumlarken daha dikkatli ve özenli olmalıdırlar (Kahraman, 2016).

Türk toplumunun geleneksel yapısında torun sevgisinin ayrı bir yeri vardır. Bir toruna sahip olmak her büyükanne ve büyükbaba için özel bir mutluluktur. Torun ile geçirilen vakit, onunla oynamak, sevmek, bazı zamanlarda bakımına yardımcı olmak aile büyükleri için sevinç veren bir durumdur. Günümüzde özellikle her iki ebeveynin de çalıştığı ailelerde, okul öncesi eğitim çağına gelmemiş çocuk, anne babasının işte olduğu zamanı bir bakıcı veya bir aile büyüğünün gözetiminde geçirmektedir. Bu nedenle, büyükanne ve büyükbabanın çocuğun gelişimi üzerinde önemli bir sosyal rol oynadığı görülmektedir (Hazer, 2012).

Büyük ebeveynin aile içindeki konumu, manevi doyum ve kültür aktarımı yönünden de önemlidir. Yaşlılık zamanlarında torunlarla ilişki kurmak büyük ebeveyne yüksek

manevi bir doyum sağlamaktadır. Büyük ebeveynler için torunları kendi çocuklarından daha kıymetlidir (Hazer, 2011). Çocukların günlük yaşamda anne babaları ile yaşadıkları sürtüşmeler, otorite-üstünlük mücadeleleri, büyük ebeveyn ile torunları arasında yaşanmamaktadır. Büyük ebeveynlerin torunları ile daha iyi iletişim kurdukları, çocuklarla anne babalar arasındaki ilişkilerde görülen gerilim ve çatışmaları yatıştırıcı, azaltıcı, arabulucu rolü oynayabildikleri hiç kuşkusuzdur (Çiftçi, 2008). Büyük ebeveynler anne babadan daha çok torunlarının yaşamlarının birçok önemli döneminde rehber, danışman olarak yardımcıdırlar (Harper ve Levin, 2005). Geniş ailede büyük ebeveyn-torun ilişkisi kültür aktarımını sağlayan bir kanal durumundadır. Torunu ile iletişimde bulunan büyük ebeveyn üçüncü kuşağa kendi kültürünü aktarmaktadır (Çiftçi, 2008). Torunlarına masal anlatmak, parka götürüp eğlendirmek, onları gezdirmek büyük ebeveynlerin yaygın sosyal rollerinden bazılarıdır (Arpacı ve Ersoy, 2008).

Maddi zorunluluklar ve sosyal değişme nedeniyle (Atila, 2006; Çiftçi, 2008) ailenin yapısında değişiklikler meydana gelmesinde yaşanan bir diğer değişiklikle, büyükanne ve büyükbabalar torunlarından ayrı yerlerde yaşamaya başlamış, parçalanmış geniş ailelerin sayısında artışlar görülmüştür. Bu gelişmeler çocuk ve gençlerin yetişkinlerden ayrı ortamlarda daha fazla zaman geçirmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla farklı kuşakların birbiriyle iletişiminin süre ve miktarında azalmalar meydana gelmiştir (Hazer, 2011). Kuşaklar arasındaki karşılıklı etkileşimin giderek azalması ve kopması, toplumda çatışan değerlerin artmasına yol açmaktadır. Toplumsal değerlerimizi korumak ve sürdürmek için kuşaklar arası ilişkileri güçlendirecek, aktarımları kolaylaştıracak yaşlı ve genci, yaşlı ve çocuğu bir araya getirecek projelerin geliştirilmesi önem arz eder. Ailelerden başlayarak toplumun üyelerinin birbirleri hakkındaki olumsuz ön yargılarını olumluya çevirecek eğitim programları hazırlamak ve kitle iletişim araçları ile örgün eğitim ortamlarında bu konuların işlenmesi, aile üyelerinin kendi aralarında olumlu etkileşim yöntemlerini kullanmalarını sağlamaya yönelik destek projeleri geliştirmek faydalı olacaktır (Hazer, 2012; Canatan, 2008; Arpacı ve Ersoy, 2008). Büyük şehirlerde büyük ebeveynler ile yaşamak gittikçe zorlaşsa da birçok şehirde hala büyük bir aile gibi yaşama geleneği devam ettiği görülür. Bu gelenek genellikle kadının çalışma hayatına girmesiyle, torunların büyük ebeveynlerin yanına bırakılması, annenin çalıştığı saatlerde bakım vazifesini büyük ebeveynlerin üstlenmesi şeklindedir

(Hazer, 2011). Bir arada yaşayan farklı kuşakların birbirlerini anlaması, olumlu yaklaşımları, toplumsal uyum ve huzur için çok önemlidir (Canatan, 2009).

2.3.2. Aile İçindeki Sosyal Rollerin Çocuk İçin Önemi

Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerinin ve sosyal rollerine ilişkin düşüncelerinin şekillenmesinde aile önemli bir yere sahiptir. Toplumsallaşma aile ile başlar. Ebeveynler çocuklar için önemli sosyal rol ve modellerdir. Dolayısıyla eşlerin aile içinde üstlendikleri roller, bu rollere ilişkin düşünceleri ve bunları çocuklarına aktarış biçimleri, toplumu oluşturan bireylerin kadının ve erkeğin rollerine ilişkin bakış açısının şekillenmesinde etkili olmaktadır (Akgül Gök, 2013).

Çocuk anne babanın davranışlarını rol ve model aldığı, onun iyi bir gözlemci olduğu unutulmamalıdır. Çocuklar anlatılanları değil yaşadıklarını öğrendiğini, anne ve baba her zaman unutmamalıdır (Tarhan, 2010).

Aile çocuğun gelişimsel sürecindeki doğru ve yanlışlar için güçlü bir belirleyici olup çocuğun gelişimini ve öğrenmesini etkilemektedir (Morrison, 2006). Aileden edinilen temel bilgiler ise çocukların gelecekteki başarısını ve yaşantısını belirlemektedir (Tezel Şahin ve Özyürek, 2010).Çocuğun büyüyüp geliştiği aile ortamı, çocuğun bütün gelişim özelliklerini şekil vermektedir (Elibol, 2007). Çocukların sağlıklı yetişkinler olmaları, sağlıklı ilişkilerin olduğu aile ortamlarında büyümelerine bağlıdır (Erkan ve Durmuşoğlu, 2006). Bu doğrultuda aile çocuğa yol göstermeli, çocuğu yönlendirmeli ve çocukla olumlu ilişkiler kurmalıdır. Sağlıklı düşünebilen, araştıran ve sorumluluk sahibi bireylerin yetişmesinde ebeveynlerin çocukla kurduğu iletişim biçimi, gösterdikleri rol ve model belirleyici olmaktadır.

Anne ve babanın çocuğun eğitiminde üstlendiği rollerde de farklılıklar bulunmaktadır. Sosyal rol olarak, babanın disiplini sağlayan, geleceği planlayan, ailenin dışındaki dünya ile etkileşimde bulunan bir birey olarak, annenin ise ailenin bir bütün olmasını sağlayan, kişiler arası ilişkileri düzenleyen bir birey olarak çocuğa model oluşturmaktadır. Çocuğun gelişiminde babanın önemli bir yeri vardır. Özellikle erkek çocuğun cinsiyetine uygun davranışı kazanması açısından öneminin büyük olduğu araştırmacılar tarafından ortaya koyulmuştur (Tezel Şahin, 2007).

Baba, çocuğun genellikle pek çok konuda öğretmenidir ve ona dünyaya açılan yolu gösteren kişi, sosyal rol ve modeldir. Çocuk, çoğu kez doğal çevresi ve ahlaka ilişkin

sorunlarla karşılaştığında babadan aydınlanmalar bekler ve ona çeşitli sorular sorar. Çocuğun bu tür meraklarını doyumak, sabırla dinlemek, ona, mantıklı açıklamalarda bulunmak, zekâ, sosyal, duygusal, ahlak ve kişilik gelişimini sağlanmasında çocuk için önem teşkil etmektedir (Yeşildağ, 2010).

Kadının rollerine ilişkin olarak C. Oppong ve K. Abu “A Handbook for Data Collection and Analysis on Seven Roles and Statues of Women” adlı ortak çalışmalarında kadınların yedi temel rolünün bulunduğunu vurgulamışlardır. Bu roller ‘annelik’, ‘eşlik’, ‘ev kadınlığı’, ‘akrabalık’, ‘mesleki’, ‘topluluk’ ve ‘bireylik’ rolleridir. Kadınların sahip oldukları bu yedi rolden, dördünün aile içi rolleri kapsadığı anlaşılmaktadır. Toplumsal yapı, kadınların sosyal ilişkilerde duygusal beklentilere daha fazla önem vermelerini beklemekte ailenin bütünlüğünü sağlamada kadına aktif bir sosyal rol vermektedir. Bu çerçevede tarihten günümüze süzülerek gelen “Yuwayı dişi kuş yapar” atasözü, aile içerisinde kadının rolünü ve önemini açık bir şekilde ifade etmektedir (Ersoy, 2009).

Çocuk, sevgiyle, iyi yaptığı şeylerin fark edildiği uygun destekleyici ilgiyle büyümeli ve yetiştirilmelidir. Anne babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan etkileşimi ve yansıttıkları sosyal rol çocuğun aile içindeki yerini belirler ve genellikle aile, çocuğu bireycilikten kurtararak sosyalleştirdiği gibi, onu yalnızlıktan ve ruhsal boşluktan da kurtarır. Çocuğa toplumun bir elemanı olduğu bilincini aşılıyarak, sorumluluk duygusu kazandırır (Peker, 2010). Çocuk, içinde bulunduğu çevrede, karşılıklı etkileşim halinde gelişir. Davranış ve alışkanlıklarını, yetiştiği aile ortamının etkilerini ve anne babanın onun üzerindeki tutumlarını sıklıkla yansıtır. Çocuğa yönelik olan anne baba sosyal rolleri, tutumları, onun davranış ve kişilik gelişimini değişik şekillerde etkileyebilir (Aydın, 2008). Aile içinde, aile fertleriyle ilişkileri sağlam ve tatmin edici olan çocuklar aynı mükemmel ilişkileri toplum içinde de devam ettirir. Aile içinde olup bitenler insanı bir ömür boyu şekillendiren, onu ‘kendisi’ yapan durumlardır. Ailenin çocuğun kişilik gelişiminin eve sosyalleşmesine katkı sağladığı, diğer insanlarla ilişki kurabilme ve onlarla paylaşabilme yeteneğini geliştirdiği bilinmektedir (Meriç, 2004). Bu nedenle çocuğun cinsiyetine uygun bir kişilik kazanabilmesi için statüsü belirlenmiş ve sosyal rolünü kabullenmiş bir anne baba modeline ihtiyacı vardır. Bunun için çocuk, günlük hayatında birlikte yaşadığı babasını veya annesini izleyerek ve onların davranışlarını taklit ederek kişiliğini kazanır ve öğrenir (Kızılkaya, 2011).

Anne babaların gözlenen davranış ve tutumları, göstermiş oldukları sosyal rolleri, çocuğun cinsiyet rollerini, kişiliğini (Senemoğlu, 2005) ve tüm etkinliklerini etkilemektedir.

2.3.3. Aile İçindeki Sosyal Rollerin Zamanla Değişimi

Kadın ve erkeğe yüklenen sosyal roller küreselleşme ve kentleşme gibi güçlerin etkisiyle büyük bir hızla değişmektedir. Bu değişim ev ve iş yaşamında da sosyal rol değişimlerini ve uyumlarını beraberinde getirmektedir. (WHO,1998:11; Attanapola, 2004:2302).

Bu sürekli değişimin yaşandığı günümüz toplumlarında kültürel yapıdaki değişimler annelik, babalık rollerini de değişime sürüklemektedir. Bundan 30-35 yıl öncesinde erkek ve kadın davranışı ile annenin-babanın rolleri oldukça kesin olarak belirlenmişken, bugün erkeğin ve kadının toplum içindeki tavırları da, babanın, annenin aile içindeki sosyal rolleri de büyük bir değişme göstermektedir. Baba olma kavramını değişime uğratan ve babanın çocuğun eğitimindeki rolüne ilginin artmasına yol açan pek çok etken vardır. Bunlar politik, sosyal ve ekonomik alandaki değişimlerin kadın- erkek sosyal rollerini etkilemesi, çalışan anne sayısının artması, kadının tam gün dışarıda çalışması, özellikle batılı toplumlarda daha çok sayıda boşanmış ya da dul erkeğin tek başlarına çocuklarının bakım ve eğitim sorumluluğunu üstlenmeleri, geleneksel aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi ve çekirdek aile içindeki bireylere düşen rol ve sorumlulukların değişmesi olarak belirtilmektedir (La Rossa, 1988; McBride ve McBride, 1990).

Türkiye'nin birçok bölgesinde geleneksel geniş ailenin yerini alan çekirdek ailenin özelliklerine baktığımızda, işlevlerinde sınırlamalar ve aile üyelerinin sosyal rol ve statülerinde kısmen değişiklikler olduğunu görürüz. Aile içindeki bireylere düşen roller, bir başka deyişle kadına anne ve eş olarak, erkeğe baba ve eş olarak düşen sosyal roller ve çocukların üstlendiği roller büyük ölçüde ailenin içinde bulunduğu toplumun kültürel yapısından ve geleneklerinden etkilenir (Geçer, 2016).

Bu tip ailelerde babanın sosyal rolü açısından hem evde hem de işte eskisi kadar güçlü değildir. Anne ise hem ev içinde hem de ev dışında görevler üstlenerek çok fonksiyonlu bir konuma girmiştir. Çocuklar ise eskisi kadar aileye bağımlı olmadan, onların eğitiminde ve yetiştirilmesinde etkili olan aile büyüklerinin yerini kreşler, bakıcılar, bakımevleri ve okullar almaya başlamıştır (Aluş, 2015).

Günümüzde kadınların çalışma hayatına katılmasıyla beraber, erkeklerin evdeki rollerini büyük ölçüde değiştirmiş olup babalar ekonomik destek sağlamanın yanı sıra iyi bir arkadaş olma, koruma, disiplin sağlama, annelere duygusal destek verme ve ev işlerinde sorumluluk alma gibi konulardaki sosyal rollerinde bazı değişikliklerin olduğu ifade edilmektedir (Çağdaş 2002, Tezel-Şahin ve Özyürek 2010).

Geleneksel olarak, işler ve sorumluluklar ailede cinsiyet rolleri gözetilerek paylaşılmaktadır. Geleneksel aile çerçevesinde erkekler tamir, bahçe bakımı gibi işleri yaparlarken, kadınlar kendilerine verilen yemek pişirme, bulaşık yıkama ve ev temizliği gibi işleri yerine getirmektedir (Şafak, Çopur, Özkan, 2006). Babanın aile içindeki otoritesi egemendir (Kongar, 1995). Ancak bugün ülkemizde kentleşme ve ekonomik gelişmenin doğal bir sonucu olarak yoğun bir şekilde yaşanan sosyal değişme süreci, geleneksel görev dağılımında, kadına ve erkeğe özgü sosyal rollere ilişkin ya tutumları değiştirmiş ya da modernleştirmiştir (Başaran, 1984). Kadının para kazanma işlevine katılmasıyla geleneksel aile düzeninin dayandığı ayrılmış kadın-erkek sosyal rolleri yerini paylaşmaya dayalı cinsiyet rolleri anlayışına dönüştürmüştür (Fortin, 2005).

2.3.4. Zamanla Değişen Sosyal Rollere Uyum Sürecinde Okul-Öğretmen-Aile İşbirliği

Toplum içinde sağlıklı bir aile, aile içindeki bireylerin toplumun kendilerinde beklenen sosyal rollerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmelerine ve yeni roller almaktan kaçınmalarına bağlıdır. Bu yapı içerisinde kişiler, diğer bireylerin rol ve sorumluluklarını kontrol ederek aile içerisinde sağlıklı işlemesine yardımcıdır. Eşlerin birbirlerinden farklı rol ve beklenti içerisinde olduğu, toplumsal yapıda zamanla oluşan değişikliklere ve farklılaşan rol dağılımına ayak uyduramadıklarında, rolleri kontrol edecek mekanizmaların işlemediği durumlarda aile yapısı sağlıklı hale gelebilir (Bulut, 1993).

Çağdaş ailelerin çocuk eğitimi açısından karşılaştıkları önemli bir sorun da çalışan kadınlar, yani çalışan anneler sorunudur. Anne ile çocuk arasındaki sağlıklı bir ilişki, sevgi bağlarının oluşmasına ve kökleşmesine, dolayısıyla çocukta temel güven duygusunun gelişmesine yol açmaktadır. Çocuğun duygusal gelişiminde derin bir

boşluk bırakan bu eksikliğin giderilmesi çabası ise, çoğu kez anneyi aşırı ödün vermeye, çocuğun üstüne gereğinden fazla düşmeye ve kendini çocuğunun karşısında suçlu hissetmeye sebep olmaktadır. Bilindiği gibi ailenin en vazgeçilmez ve hiçbir başka kurum tarafından karşılanamayan işlevi, duygusal iletişim işlevidir. Aile ortamında gerekli sevgiyi göremeyen çocuğun, toplumsal uyumu eksik olur ve psikolojik bunalımlara neden olur (Aslan, 2002).

Ev ortamı mutlu ve huzurlu olanlar, sosyal hayatta da olaylara ve kişilere olumlu ve mutlu tepkiler verirken, ev ortamı çatışmalı olanlar, sıkıntılı olanlar, dışarıda da çatışmalı durumlarda evde verdikleri tepkileri vermektedirler (Kasatura, 1998). Bireylerin dışarıda yaşadıkları sorunları ve sıkıntıları eve yansıdığı gibi evde yaşanan sıkıntı ve sorunları da dışarıya taşımaktadır. Özellikle sorunlu aile ortamında yaşayan gençler evde gördükleri davranışları taklit etmekte, evde belli bir durum karşısında nasıl davranılıyorsa dışarıda da genç o şekilde tavır ve davranış sergilemektedir (Kahraman, 2016).

Aile eğitiminin tipik hedefi; çocukların gelişimsel becerilerini destekleme, günlük rutinlerde çocukların davranışlarını yönlendirme, çocukların yoğun ve sosyal etkileşimlerinde anne babaların becerilerini yükseltmek ve desteklemektir. Dolaylı olarak da anne babaların çocuklarının gelişimlerini etkilemek ve onların sosyo-ekonomik ve psikolojik yönden mutluluklarını sağlamak, edindikleri bilgilerle çocuklarını yetiştirmelerine yardımcı olmaktır (Mahoney vd. 1999).

Anne babanın sosyal rollerinden birisi de öğretmen rolü olduğundan ebeveyn eğitime her zaman ihtiyaç duyulmaktadır (Strom, 1995). Çocuğun eğitimi emek, sağduyu ile birlikte, belli ölçüde bilgi ve deneyim gerektirir. Bu nedenle anne babaların, çocuk gelişimi ve eğitimi, insan ilişkileri, çocukla iletişim, anne-baba tutumları, sosyal rolleri gibi konularda eğitilmeleri gerekirken, çoğunlukla anne babalar çocukların gelişimlerini desteklemek gibi önemli bir konuda nadiren eğitim almaktadırlar (Çağdaş, 2002). Çoğu anne baba kendi aile büyüklerinden gördüğü çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarını sergilemektedir. Oysa toplumdaki değişimler, sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmelerle birlikte çocuk yetiştirme biçimleri de değişmektedir. Modern toplumlarda anne babaların çocuk bakımı ve gelişimi konularında bilgi ve becerilerini artıracak aile eğitimi programları gerçekleştirilmektedir (Tezel-Şahin ve Özyürek, 2010). Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin, gerçekçi ve uygulanabilir anne baba destek sistemlerinin işlerliğini belirleyip, öncelikle hayata geçirmeleri giderek önemli hale gelmektedir (Elibol,

2007). Belirlenen hedef ve davranışların gerçekleşmesi, aile ve okullarda kazanılan davranışların pekiştirilmesi, ev-okul arasında yaşantı zincirinin oluşması, evin çocuk için uyarıcı bir ortam haline gelebilmesi ve anne babaların çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranışlar geliştirmesi için anne babalar belli bir program çerçevesinde eğitilmelidir (Çağdaş ve Seçer, 2006).

Anne-baba eğitimi programları çocukların yetiştirilmesi, aile ilişkileri, ailede ve toplumda anne babaya düşen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli sosyal rol, bilgi, tutum ve becerilerin sistemli biçimde geliştirilmesi amacıyla yapılmaktadır (Arkan ve Üstün, 2009).

Anne baba eğitim programları sayesinde anne babaların çocuklarının okulda ne yaptığı, eğitim-öğretimin nasıl gerçekleştiği ve kendilerine düşen sosyal rollerin ne olduğu konusunda bilinçlenmeleri sağlanmaktadır (Bogenschneider ve Johnson, 2004).

Aile, yaygın bir eğitim kurumudur ve bireyin eğitimi, önce ailede başlamaktadır ve örgün eğitim kurumu olan okullarda sürdürülmektedir. Okullarda ve ailede verilen eğitimin birbirini desteklemesi ve paralel gitmesi gerekmektedir. Aile, diğer toplumsal kurumlarla (din, siyaset, eğitim, ekonomi vb) birlikte, değişim ve dönüşüm geçiren, modern yaşamın gereklerini, geçmişten gelen kültürel değerleri ile içselleştirerek yeniden yapılandıran en önemli toplumsal kurumdur. Bu temel kurumun demokratik, eğitilmiş ve ekonomik açıdan refaha erişmiş olması, genel olarak toplumun da gelişmiş ve demokratik değerlerle donatılmış olması anlamın taşımaktadır. Bu yüzden, yasalarla, örgün eğitim kurumlarıyla, kitle iletişim araçlarıyla ailenin desteklenmesi gerekmektedir. Anne-baba olmanın bilincinde, sosyal rollerinin bilincinde bireylerle ailenin kurulması, çocuklarımızın geleceğe bırakılacak bir miras olduğunun farkındalığı ile aile değerleri yüceltilmelidir. Örgün eğitim kurumlarına anne-baba eğitimi, insan ilişkileri gibi destekleyici derslerin konulması, bunun yanı sıra öğretmenlerinde bu konuda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi, gelecekte kurulacak ailelerin daha sağlıklı ve bilinçli olmasını sağlayabilir (Yapıcı, 2010).

Okullar yeni bilgilerin kazanıldığı, yeni becerilerin öğretildiği ve bireylerin eğitildiği bir eğitim kurumudur. Bazen de ailelerin bazı olumsuz etkilerinin ortadan kaldırıldığı veya ailede yaşanan olumsuz durumların etkisinin azaltılmaya çalışıldığı kurum olan okullar ilk arkadaşlıkların yaşandığı, bireyin aileden ayrıldığı ve farklı bir ortam

ve grupla buluştuğu, farklı kişilerle iletişimin kurulduğu (Gökdağ, 2002) ortamlar olarak aileden sonra toplumsallaşmanın devam ettiği kurumlardır (Kahraman, 2016). Aile ile okul aynı doğrultuda bir anlayışta birleşiyorsa, yapılan davranışlar ve kazandırılmak istenen sosyal roller birbiriyle örtüşüyorsa çocuk-aile-öğretmen-okul açısında ortak bir amaç, çalışma, birleşim sağlanmış olur. Çağımızda okula başlama yaşı düşmekte, bitirme yaşı ise yükselmektedir. Bu nedenle okul eğitiminin insan yaşamında çok uzun süreleri kapsadığını görülmektedir. Burada aile açısından ortaya çıkan en büyük sorun, öğretmen-okul ile sürekli bir diyalog içerisinde bulunmaktır (Aslan, 2002).

Çağdaş ailede çocuk, olgunlaşmamış, eksik, yarım bir insan olarak görülmemeli; anne-baba- öğretmen, çocuk ilişkileri katı otorite üzerine değil, karşılıklı saygı, sevgi ve güven duygusu üzerine temellendirilmelidir.

İnsan neslinin devamı konusunda aileye düşen sosyal rol ve görevler yadsınmaz. Ancak aileyi sadece bu yükümlülüğü ile baş başa bırakmak ilerde tehlikeli sonuçlara sebep olabilmektedir (Aslan, 2002).

Toplumun yapı taşı olan ailede birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi, ailede temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin sorumlulukların çocuklar da dahil olmak üzere paylaşılmasının önemini ortaya koyan çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca ailenin günlük yaşamındaki düzenin aksamaması için her bireyin eşit derecede sorumluluk sahibi olduğunu ve ailedeki sosyal rollerin bilincini kazandırabilmek için çeşitli programlar hazırlamak ve bunları çeşitli yollardan (ailede, okulda, halk eğitim merkezleri, kitle iletişim araçlarında vb.) bireylere iletme yararlı olacaktır. Toplumda var olan geleneksel kadın erkek sosyal rollerine karşı eşitlikçi bir yaklaşımı sağlayacak eğitim anlayışı çocukluktan itibaren her yaştaki bireye gerek örgün eğitim gerekse yaygın eğitim yoluyla aşılana çalışmalıdır (Günay ve Bener, 2011).

Eğitmciler bir yandan çocukların eğitim görevini yürütürken aynı zamanda okul aile birliği kapsamında ebeveynlere çocuk ile ilgili sorunları çözmelerine ve onların da kendilerini yetiştirmelerine yardımcı ve destek olmalıdırlar. Bu faaliyetleri seminerler, konferanslar, veli görüşmeleri ve sunumlar aracılığıyla sağlamalıdırlar. Çocukların akademik ve kişisel eğitimiyle ilgili karşılaşılan sorunlar ebeveynleri tedirgin eden sorunların başında gelmektedir. Bu nedenle okul, öğretmen ve veli işbirliği önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzdeki hızlı değişim ve gelişim karşısında buhran yaşayan ailelere, devlet-okul-öğretmen ortak iş birliği

ile hazırlanan çalışmalar ailenin korunmasına ve zarar görmeden yeniliklere motive olmasına dair yapacakları çalışmalar önemli faydalar sağlayacaktır (Aluş, 2015).

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, zamanla değişen ailedeki sosyal rollere ilişkin yurt içi ve yurt dışında gerçekleştirilmiş olan bir takım araştırmaya yer verilmiştir.

2.4.1. Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Olca İmamoğlu (1993) tarafından gerçekleştirilen “Değişen Dünyada Değişen Aile İçi Roller” adlı çalışmanın amacı değişen dünyada bu durumun aile içi kadın erkek rollerine nasıl yansdığına, kadının eğitim düzeyi, görücü usulü veya anlaşarak evlenme, kadının tam zamanlı bir işte çalışıp çalışmaması gibi değişkenlere bağlı olarak aile içi rollerde gözlenen değişiklikleri ayrıca geleneksel ve modern aile rollerini karşılaştırmayı amaç edinmiştir. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmada hazırlanan ankette kişilerin kendileri, eşleri, evlilikleri ve çocuklarıyla ilgili 225 sorunun 181’i Russell ve Wells’in evlilik ölçeğinden uyarlanmış 44 kadarı ise özel hazırlanmıştır. Araştırma sonucunda değişim sürecinde geleneksel olarak erkek rolünün, geleneksel kadın rolüne oranla daha yavaş değiştiği belirlenmiş ayrıca modern ailelerde kadın geleneksel erkek rolünü eşyle daha çok paylaşmakta ama eşler benzer bir paylaşımı geleneksel kadın rolüne ilişkin olarak gerçekleştirememekte olduğu görülmüştür. Aileye yönelik özellikle çocuk ve yaşlılarla ilgili sosyal destek hizmetlerinin yetersiz kalındığı bu durumda geleneksel ev bakım rolü olarak kadınları güç durumda bıraktığı ama araştırma bulguları değişim sürecinde gözlenen gelişmelerin aile için bir tehlike oluşturmadığını bilakis gelişmelerin gerek eşler gerekse çocuklar için daha sağlıklı aile ortamlarının oluşması yönünden olumlu bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Fatma Tezel Şahin (2007) tarafından gerçekleştirilen “Sosyal Değişim Sürecinde Değişen Baba Rolü” adlı çalışmasının amacı günümüz toplumunda, baba-çocuk ilişkisini incelemek, babanın çocuğun gelişimi ve eğitimindeki değişen sosyal rolünü

ve önemini açıklamaktır. Sonuç olarak çocuğun gelişimi ve eğitiminde babanın yeri ve rolü uzun yıllar ihmal edilmiş ve özellikle annenin rolü ve etkisi üzerinde durulmuştur. Sürekli ve hızlı bir değişimin yaşandığı günümüz toplumlarında kültürel yapıdaki farklılaşmalar annelik babalık rollerini de değişime zorlamıştır. Babaların, eskiye göre çocuklarıyla beraber vakit geçirmek için arzulu olduğu ve bunun bir kısmının kendi kendine yeterlilik ve güvenden, bir kısmının da toplumdan aldıkları bazı mesajlardan kaynaklandığı anlaşılmıştır. Annelerin, babaların çocuk yetiştirme sürecine daha fazla katılmaları yönünde karmaşık duygulara sahip oldukları ancak çoğu annenin, eşlerinin çocuklarla daha fazla zaman geçirmesini istediği ve bu durumdan memnun olduğu görülmüştür.

Harun Geçer (2016) tarafından hazırlanan “Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi” adlı çalışmanın amacı kadının çalışma hayatına girmesiyle oluşan aile içi roller sistemindeki değişim ve din ilişkisini, geleneksel sosyo-kültürel yapının içerisinde bulunduğu hızlı değişim ve dönüşüm süreci bağlamında incelemek ve bu değişim sürecinde aile içi roller sistemindeki değişim ve bunun dini anlayış ve uygulamaya yansımalarıdır. Sonuç olarak kadının çalışma hayatına, ev dışı gelir getiren bir faaliyet olarak girmesiyle toplumun temel taşlarından birini oluşturan aileyi ve onu oluşturan bireyleri derinden etkilemiş durumdadır. Dini değer ve düşüncelerden derinden etkilenen ve geleneksel olanı koruyup onu nesilden nesile aktaran aile kurumu, hızlı değişim sürecinde bireye hem bir sığınak görevi gören bir liman olmakta hem de değişimin odak noktasında bulunarak yeni diyebileceğimiz duruma alışmaya çalışmaktadır.

A. Kadir Aslan (2002) tarafında gerçekleştirilen “Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar” adlı çalışmanın amacı ailenin yapı ve işlevlerinde meydana gelen değişimler ve özellikle ailenin temel işlevi olan çocuğun eğitimi konusunda karşılaştığı sorunları araştırmaktır. Sonuç olarak çağdaş toplumlar mekanik toplumlardır. Bu aynı zamanda toplumsal ilişkilerin mekanikleşmesidir. Çünkü insan ilişkileri, duygusal ve sosyal iletişim giderek azalmaktadır. Yani ilişkiler “duygumatik” düzeyde gerçekleşmektedir. İşte günümüz ailesinin en önemli sorunu, mekanikleşmiş bir toplumda, bireyin duygusal ve sosyal iletişiminde karşılaştığı yalnızlığı giderici önlemler almaktır. Çünkü aile, bu toplumlarda bireyin psikolojik ve duygusal yönden tatmin olacağı tek sığınaktır. Bu çabasında aileye devletin tüm

kurumlarının yardımcı olmaları gereklidir. Çağdaş toplumların bozulan istikrarında ailenin kuruluş, işleyiş ve yapısının önemi her zamankinden daha da kaçınılmaz durumdadır. Bu nedenle toplumbilimciler ve devlet organlarının iş birliği içinde, ailenin özel yaşamını destekleyici ve koruyucu politikalar geliştirmeleri sağlıklı bir insanlık yaratmak bakımından önemli görülmüştür.

2.4.2. Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Wilson (1988) “The changing family: The relationship among some family characteristics and their effects on sex-role variation in children” adlı doktora tez çalışmasında, bazı aile özellikleri arasındaki ilişkiler ve onun çocuklarda cinsiyet rolü değişkeni üzerindeki etkilerini incelemiş ve incelenen anne-baba özellikleri arasında anlamlı bir uyumun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu anne-baba özelliklerinin zaman içerisinde oldukça istikrarlı kaldığını göstermektedir. Evde baba katılımının anne-baba açısından kadınların rolüne yönelik tutumlarla ilişkilendirildiği belirlenmiştir. Buna karşılık dinselliğin kadınların rolleri ve ev işlerine babanın katılımına yönelik olumsuz bir tutum içerisinde oldukları görülmüştür. Çalışma UCLA antropoloji ve psikiyatri bölümünde gerçekleştirilen boylamsal bir çalışmadır. Çalışmaya 79’u erkek ve 64’ü kızlardan oluşan toplam 143 çocuk ve 141 aile dahil edilmiştir.

Bullock, (2004) “The changing role of grandparents in rural families: The results of an exploratory study in Southeastern North Carolina” adlı çalışmasında, kırsal topluluklarda büyükanne-babanın değişen rolünü değerlendirme ve müdahaleye yönelik bir temel sağlamayı amaçlamıştır. Güneydoğu North Carolina’da en az bir torun için bakıcılık yapan büyük annelerle büyük anne-babadan anne-babaya geçmekte olan rollerle ilgili deneyimlerle ilgili görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, bu toplumda torun büyütmenin mali problemlere yaşam alanlarının daralmasına, role kısıtlamalarına ve sosyal izolasyona neden olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, büyük anne-babalar için bu rolün avantajları, daha iyi yaşam memnuniyeti ve aile içinde gelecek nesiller üzerinde olumlu bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma deseni, araştırmanın katılımcılarının belirlenmesi, araştırmada kullanılmış olan veri toplama araçları ve araştırmada elde edilen verilerin analizinde kullanılan yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

3. 1. Araştırma Deseni

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimine ilişkin görüşlerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırmada, nitel araştırma benimsenmiştir. Nitel araştırmalar dünyanın sosyal yönüyle ilgilenir. İnsanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl kurduklarını, nasıl oluşturduklarını anlamak ve içinde buldukları toplumsal dünyayı nasıl algıladıklarını yorumlamaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel araştırma kişilerin kanaatleri, tecrübeleri, algıları ve duyguları gibi sübjektif verilere odaklanılır. Bu bağlamda, olayı ve olguyu bireyin bakış açısıyla görmeye imkan sağlar (İslamoğlu, 2011).

Bu araştırma da nitel araştırma yaklaşımında olgubilim (fenomenoloji) araştırması olarak desenlenmiştir. Olgu bilim çalışmalarında genellikle belli bir olguya ilişkin bireysel algıların veya perspektiflerin ortaya konulması ve yorumlanması amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Olgubilim (fenomenoloji) deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tamamen yabancı olmayan aynı zamanda da tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Olgubilimsel yaklaşımın temelini bireysel deneyimler oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda araştırmacı katılımcının kişisel (öznel) tecrübeleri ile ilgilenmekte, bireyin algılamaları ve olaylara yükledikleri anlamları incelemektedir. Fenomenoloji, tanımlayıcı bir araştırmadır. Bu bağlamda genelleme yapmak değil, olguları tanımlamak önem kazanır (Akturan ve Esen, 2008).

Bu araştırma da Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimine ilişkin görüşleri incelendiği için olgubilim deseniyle

gerçekleştirilmiştir. Böylece, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollere ilişkin görüşlerinin ve bu değişimlerin çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin deneyimleri ortaya çıkarılmıştır.

3. 2. Katılımcılar

3.2.1. Katılımcıların Belirlenmesi

Nitel araştırmalarda amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkan sağlar (İslamoğlu, 2011). Amaçlı örneklemede; aşırı ve aykırı durum örnekleme, benzeşik (homojen) durum örnekleme, kolay ulaşılabilir durum örnekleme, ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme gibi çeşitli örnekleme yöntemleri bulunmaktadır. Bu araştırmada, ölçüt örnekleme katılımcılar belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme dayalı olarak katılımcıların belirlenmesindeki amaç, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Bu ölçütler, araştırmacı tarafından oluşturulabildiği gibi, önceden belirlenmiş bir ölçüt listesi de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin belirlenmesinde ki temel ölçüt, öğretmenlerin deneyimlerinin araştırılması önemli olduğu için araştırmada, görüşme yapılan öğretmenlerin en az beş yıllık mesleki deneyime sahip olmaları olarak belirlenmiştir.

3. 2. 2. Katılımcıların Özellikleri

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin özellikleri Tablo 3.1’de gösterilmiştir. Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı okullarda Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak görev yapan katılımcılardan dördü kadın ve altısı erkektir.

Tablo 3.1 Öğretmenlerin Cinsiyetine, Eğitim Durumuna, Hizmet Süresine, Okuttuğu Sınıflara ve Okuttuğu Derslere İlişkin Özellikleri

Kod	İsim	Cinsiyet	Okuttuğu Sınıflar	Yürüttüğü Dersler	Eğitim Durumu	Hizmet Süresi	Mezuniyet
Meryem	Kadın	Beş ve Sekiz	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Lisans	7 yıl	Eğitim Bilimleri	
Suat	Erkek	Altı, Yedi ve Sekiz	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Lisans	11 yıl	Eğitim Bilimleri	
Selim	Erkek	Beş, Yedi ve Sekiz	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi, Medya	Lisans	9 yıl	Eğitim Bilimleri	
Ayşe	Kadın	Beş, Altı	Sosyal Bilgiler	Lisans	8 yıl	Eğitim Bilimleri	
Kamil	Erkek	Altı, Yedi ve Sekiz	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Lisans	14 yıl	Eğitim Bilimleri	
Mine	Kadın	Beş, Altı	Sosyal Bilgiler	Lisans	10 yıl	Eğitim Bilimleri	
Veli	Erkek	Beş, Altı, Yedi	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Lisans	9 yıl	Eğitim Bilimleri	
Didem	Kadın	Beş, Altı	Sosyal Bilgiler	Yüksek Lisans	12 yıl	Eğitim Bilimleri	
Kaya	Erkek	Sekiz	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Lisans	7 yıl	Tarih-Coğrafya Bölümü	
Kerim	Erkek	Beş, Altı	Sosyal Bilgiler	Lisans	26 yıl	Eğitim Bilimleri	

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi, dokuz katılımcı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programından mezun olmuş, sadece bir katılımcı Edebiyat Fakültesi Tarih ve Coğrafya bölümünden mezundur. Katılımcıların dokuzu lisans biri de yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların hizmet süreleri 7-26 yıl arasında değişmektedir. Katılımcıların dördü yalnızca Sosyal Bilgiler dersini, beşi Sosyal Bilgiler ve İnkılap Tarihi derslerini, bir katılımcı ise Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi ve Medya seçmeli derslerini yürütmektedir. Ayrıca, katılımcılardan biri sadece sekizinci sınıfı, dördü beş ve altıncı sınıfları, biri beş ve sekizinci sınıfları, ikisi altı, yedi ve sekizinci sınıfları, biri beş, yedi, sekizinci sınıfları, bir diğeri de beş, altı ve yedinci sınıfları okutmaktadır.

3. 3. Verilerin Toplanması

3. 3. 1. Görüşme Formunun Hazırlanması

Olgubilim deseninde, başlıca veri toplama aracı görüşmedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmanın verileri, yarı-yapılandırılmış görüşme ile yapılmıştır. Görüşme, nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama araçlarından bir tanesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşmede, söylenenlerin yüzeysel anlamları yanında “gerçek” ve derin anlamaları da çıkartılabilir. Yapmacık cevapların ayıklanabilme ve gerçeklerin ortaya çıkartılabilme imkanı yüksektir. Araştırmacı, karşılaştığı her karanlık noktayı, anında soracağı sorularla aydınlatma imkanına sahiptir. Görüşmede ses tonu, mimikler ve soruları cevaplamada gösterilen istek, söylenenlerin değerlendirilmesinde güçlü ipuçları niteliğindedir. Görüşmenin güçlü özelliklerinden olan gözlenemeyenler hakkında bilgi edinmeyi sağlaması ve gözlenenler hakkında ise alternatif açıklamalar sağlaması önemlidir (Glesne, 2012). Yarı-yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme arasında yapılan görüşmelerdir (Karasar, 2006). Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme formunu hazırlar. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve detaylandırmasını sağlayabilir. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir (Ekiz, 2003).

Görüşme formlarında yer alan görüşme soruları, uzmanların görüşleri dikkate alınarak geliştirilmiştir. Görüşme süreci içerisinde bir plan ve amaç içerisinde yapılan görüşmeyi sohbet gibi geçirmeyip bu sürecin bir hedefe yönelik ilerlemesi çalışılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce araştırmacının karşısındaki katılımcıya açık bir şekilde görüşme ve araştırmayla ilgili bilgi vermesi, katılımcıya kolay anlaşılabilen sorular sorması, yönlendirmeden kaçınılması, çok boyutlu soruların hazırlanması, birçok farklı konuyla ilgili bilgi alınabilecek soruları içermesi, soruların mantıklı biçimde düzenlenmesi, soruların amaca göre geliştirilmesine dikkat edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Görüşmeler öncesinde, hazırlanan görüşme soruları (Ek-3) soruların uygunluğunu sağlamak için üç alan uzmanına verilerek görüşme formunun incelenmesi sağlanmış ve görüşme formunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra görüşme

sorularının anlaşılabilirliğini ölçmek için bir öğretmenle ön görüşme yapılmıştır. Ön görüşmeler okulda yapılmış ve ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ön görüşmelerden alınan verilerden hareketle görüşme formunda değişiklik yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

3. 3. 2. Görüşme Kılavuzu

Görüşmeye başlamadan önce, katılımcılara araştırma hakkında bilgi vermek ve katılımcılardan onay almak için görüşme kılavuzu (Ek-2) hazırlanmıştır. Görüşme kılavuzunda araştırmacı kendini tanıtmıştır. Bu kılavuzda katılımcıya araştırmanın amacından ve içeriği konusunda bilgi verilmiştir. Ayrıca kılavuzda katılımcıya, görüşmenin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacağını ve bu kayıtların araştırmacı dışında kimse tarafından dinlenmeyeceği belirtilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcıların görüşme kılavuzunu okumaları istenmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katılıp katılmadıkları sorulmuştur.

3. 3. 3. Görüşme İlkeleri

Görüşmeler, katılımcının herhangi bir şeyden etkilenmemesi için katılımcı ile yalnız yapılmıştır. Görüşme yapılan katılımcıların gerçek isimleri gizli tutulmuştur ve her bir katılımcı için ayrı kod isim kullanılmıştır. Görüşme sırasında, şu ilkelere dikkat edilmiştir:

- Görüşmede sorular sıralı bir biçimde katılımcıya sorulmuştur. Fakat katılımcı bir soru içinde diğer sorularında cevabını açıklamışsa diğer sorular tekrar sorulmamıştır.
- Katılımcının anlamakta güçlük çektiği sorular yerine alternatif sorular sorulmuştur.
- Katılımcının soruya verdiği yanıtın ayrıntılarını öğrenmek için “Bununla ilgili örnek verebilir misiniz? Başınızdan geçen bir olay var mı?” şeklinde sorular sorularak gerekli yanıtlar alınmaya çalışılmıştır.

3. 3. 4. Görüşmelerin Yapılması

Görüşmeler 28.11.2017 ile 25.12.2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere başlamadan önce okul müdürü ile görüşülmüş ve araştırma izni gösterilmiştir. Daha sonra öğretmenlerden randevu alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmen Görüşme Takvimi Tablo 3.2.'de gösterilmiştir.

Görüşmelerin biri rehberlik odasında, biri laboratuvarında, biri boş sınıfta, ikisi veli görüşme odasında, ikisi TEOG odasında, ikisi öğretmenler odasında, biri de müdür odasında yapılmıştır.

Görüşmeler 15 ile 42 dakika arasında sürmüştür ve görüşmelerin toplam süresi 3 saat 57 dakikadır.

Tablo 3.2. Öğretmen Görüşme Takvimi

Kod İsim	Görüşme Tarihi ve Saati	Görüşülen Yer	Görüşme Süresi
Suat	28.11.2017 13:55	Müdür Odası	14:52
Selim	06.12.2017 12:05	Rehberlik Odası	18:09
Ayşe	07.12.2017 09:15	Boş Sınıf	41:39
Meryem	08.12.2017 09:30	Laboratuvar	22:57
Kamil	08.12.2017 12:00	Veli Görüşme Odası	17:48
Mine	18.12.2017 13:15	Öğretmenler Odası	21:13
Veli	19.12.2017 12:00	TEOG Odası	20:47
Didem	19.12.2017 12:25	TEOG Odası	17:35
Kaya	22.12.2017 11:10	Veli Görüşme Odası	34:16
Kerim	25.12.2017 10:20	Öğretmenler Odası	23:36
TOPLAM			3saat 57 dakika

Araştırma sürecinde tüm görüşmeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılar görüşme kılavuzunu okuyup görüşmeye gönüllü olarak katıldıklarını belirtmişlerdir.

3. 4. Verilerin Analiz Edilmesi

Bu araştırmada, verilerin analizinde tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Tematik analizde araştırmacı, veriler içinde tema ve örüntüler aramak için analitik tekniklere odaklanır. Bu analizin en önemli yönlerinden biri verilerin içeriklerini keşfetmeye yönelik çözümlene için kodlama ilk ve aslı bir işlemdir (Punch, 2005). İçerik analizi birbirine benzeyen verileri belli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları anlaşılabilir bir düzene sokarak yorumlamaktır (Yıldırım ve şimşek, 2005). Verilerin kodlanmasıyla, aynı şekilde kodlanmış tüm veriler okunur ve öncelikle o kodun özünde ne olduğu bulunmaya çalışılır (Gibbs, 2007; akt: Glesne, 2012). Bulunan kodlar, ana kategori ve alt kategorilere ayrılıp, araştırmanın temaları hazırlanır (Liamputtong, 2009).

Bu araştırmada, ilk olarak her bir öğretmen için ayrı görüşme formu oluşturulmuş ve görüşmelerin dökümü hazırlanmıştır. Tüm görüşme dökümleri araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

3. 5. Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması

Olgubilim araştırma yönteminde, ortaya çıkan temalar çerçevesinde bulgular açıklanır ve yorumlanır. Bu desende, araştırmanın sonuçları betimsel bir anlatımla sunulur ve doğrudan alıntılara yer verilir (Yıldırım ve şimşek, 2011).

Bu araştırmada da, ortaya çıkan temalar çerçevesinde veriler kolay anlaşılır biçimde tanımlanmaya çalışılmış ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Görüşme sorularına ilişkin bulgular ise, beş grupta incelenmiştir. Bu gruplar şunlardır:

1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollere İlişkin Görüşleri
2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Zamanla Değişen Ailedeki Sosyal Rollere Yönelik Algısı
3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Çocuklar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri
4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Farklı Aile Yapısı İçerisinde Yetişen Çocuklara İlişkin Algısı
5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Bilinçlendirilmesine Yönelik Önerileri

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma verilerinin çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öğretmenlerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular görüşme soruları ve yeni oluşturulan temalarla belirlenen başlıklar altında verilmiştir.

4. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollere İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollere ilişkin görüşleri teması altında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollere ilişkin algısı, ailedeki anne, baba, büyükanne ve büyükbaba rolünün getirilerine ilişkin algıları ve anne ve baba rolünün kız ve erkek çocuk için farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin algısı alt temalarına yer verilmiştir

4. 1. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Ailedeki Sosyal Rollere İlişkin Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin ve bu rollerin zaman içerisinde değişimine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine ailedeki sosyal rollere ilişkin algısını öğrenmek amacıyla “Ailedeki sosyal roller deyince aklınıza ne geliyor?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmede sorulan bu soru Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollere yükledikleri anlamı ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya verdiği yanıtlar Tablo 4.1.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollere Yükledikleri Anlamlar

Anne, Baba, Çocuk, Kardeş, Büyükanne, Büyükbaba
Görev
Sorumluluk
İyi polis, kötü polis

Tablo 4.1.1’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yaptığı açıklamalara bakıldığında, ailedeki sosyal rolleri, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin beşi “Anne, baba, çocuk, kardeş” olarak yanıtlamış bu beş öğretmenden biri de ayrıca büyükanne ve büyükbaba kavramlarını ilave etmiştir. Dört öğretmen “Görev ve sorumluluk”, biri “İyi polis, kötü polis”, bir öğretmen de kendi görev ve sorumluluklarının fazlalığını belirterek açıklamıştır.

Suat, Selim, Mine, Veli ve Didem öğretmen ailedeki sosyal rolleri “anne, baba, çocuk, kardeş” olarak belirtmiş, Selim öğretmen bu ifadelerin yanında bir de büyükanne ve büyükbaba kavramlarını ilave etmiştir.

Kamil, Kerim, Ayşe ve Meryem öğretmen “görev ve sorumluluk” olarak belirtmiştir. Kamil öğretmenin bu konudaki görüşü “Rol kavramı kişiye düşen toplumdaki işleri, dolayısıyla sosyal rollerde her bireyin kendine düşen sorumluluk, kişinin toplumdaki yeri diyebiliriz” şeklindedir. Kerim öğretmen ise “Ailedeki sosyal roller deyince anne babanın evladını yetiştirirken ki üstlendiği sorumluluklar aklıma geliyor bu da aileden aileye değişiklik göstermesine rağmen Türk kültüründe genellikle ortak birçok yan vardır kültür süreklilik arz etse de değişkenlik gösterebilir” sözleriyle dile getirmiştir. Ayşe öğretmen ailedeki sosyal rolleri görev olarak belirterek şu açıklamayı yapmıştır “Ailedeki sosyal roller deyince aklıma tabii ki annenin babanın ve çocukların ayrı ayrı üzerlerine düşen görevler var babanın aileyi koruması gerekiyor bence her şeyden önemlisi koruması ve çevredeki olumsuz durumlara karşı bir kalkan gibi onları yönlendirmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Anneye gelince anne biraz daha işleyişi kolaylaştıran ve çocuklarına yol gösterip onları daha doğru insanlar olabilmesi için yönlendiren bir kişi olması gerekiyor bence çocuklar zaten üzerlerine düşen görevlerde okulda olsun anne babaya saygıyı, topluma saygıyı konusunda üzerine düşen görevi yaparlarsa yani çok fazla da yani fazla da üst bir şey yapmalarına da gerek yok bence diye düşünüyorum”. Meryem öğretmen kendi görev ve sorumluluklarını açıklayarak şu şekilde belirtmiştir:

Çocukların eğitimi, evin işleri, alışverişi hepsiyle ben ilgileniyorum. Bir de araba kullanınca taksici gibi oluyorum, onu oradan al oraya bırak bir de saatli olunca sürekli yetişmek zorundayız filan. Bu roller çok değişti böyle olunca da aile de sürekli çatışma çıkıyor. Anne çok yoruluyor, çocuklara vakit ayıramıyor, babaya sürekli şey yapıyorsun hiçbir iş yapmıyorsun yalnızca çalışıyor geliyor. Ben de çalışıyorum eşit durumdayız aslında ama baktığınızda yaptığınız işler farklı,

yorulmanız farklı çocuk açısından bu nasıl oluyor şu an ben anlayamıyorum benim çocuklarım beş yaşında dönüt almıyoruz şu anda sonrasında anlayacağız işte öyle.

Kaya öğretmen ailedeki sosyal rolleri “iyi polis, kötü polis” şeklinde yaparak şu cümlelerle “Şimdi klasik ataerkil Türk ailesi olarak baktığımız zaman babadır ama kendi velilerimizden de kendi ailemden söyleyeyim baskın karakter olarak bizim evde daha çok annedir. Her türlü, her kişide değişiyor babaya göre maddiyata göre değişen durumlar oluyor ama baba genelde koruyucudur, kollayıcıdır sözü geçen kişidir. Anne biraz daha yakındır mesela birisi iyi polis diğeri kötü polis gibi kendi öğrencilerimizden de gördüğüm gibi anneden çekiniyorsa baba da çok iyidir çünkü ikisi de iyi ve ikisi de kötü değildir. Genelde farklı rollere göre babadan çocuk yüz buluyorsa, anneden korkuyordur birinden çekinecektir veya anneye yaptıracığı şeyi babaya söylüyordur yani bu tarz oluyor büyük aile ise ona göre değişiyor baba genel de evin hakimi mesela benim gördüğüm şu da var öğrencilerden bazı çok yoğun çalışan babalar için çocuk için babanın bir önemi yok olmadığını görüyorum ‘eve gelme de olur oteli varsa otelde kalsın gelmesin ki biz böyle daha mutluyuz’ böyle şeylerle karşılaştık mesela uzakta kaldığı için onu hayatından çıkarıyor özellikle kız öğrenci babası ile bir şey paylaşabiliyorsa müthiş derecede ona tapıyor inanıyor ama paylaşamıyorsa o da bir anlam ifade etmiyor daha çok ama baba ailenin reisi olarak anne daha çok korumacı daha cana yakındır” açıklamıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine ailedeki sosyal rollere ilişkin algısını öğrenmek için yöneltmiş olduğumuz soruda vermiş oldukları cevaplarda çoğu öğretmen anne, baba, kardeş, görev, sorumluluk kelimelerini kullanarak açıklama yapmışlardır.

4. 1. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Baba Rol ve Modeline İlişkin Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin aile içindeki baba rol ve modeline ilişkin algısını öğrenebilmek için “Aile içinde babanın rolü nedir? Nasıl bir rol model olmalıdır? Bu baba rol ve modelin kız ve erkek çocuk için ayrılıp ayrılmayacağı sorulmuştur. Görüşmede sorulan bu sorular Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin baba rolüne yükledikleri anlamı ortaya çıkarmayı amaçladığından birlikte analiz edilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu sorulara verdikleri yanıtlar Tablo 4.1.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.2 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Baba Rol ve Modeline İlişkin Algısı

Güç
Otorite
Aile Reisi
Disiplinli
Demokratik
Koruyan
Kollayan
İlgili
Cana Yakın Arkadaş
Sığınabilecek Bir Liman
Evin Geçimini Sağlayan
Çalışan
Kötü Alışkanlığı Olmayan
Doğru Dürüst Davranan
Sert Mizaçlı
Örnek
Sahip Çıkan

Selim, Kaya, Veli, Didem ve Kamil öğretmen babayı bir “otorite kaynağı” olarak belirtmişlerdir. Ayşe, Mine öğretmen ise babayı “koruyup, kollayan” şeklinde dile getirmiştir. Kerim öğretmen babayı “sert mizaçlı” olarak açıklamış, Suat öğretmen babayı “örnek olması, çocuğun özgür, farklı bir birey olarak yetiştirilmesini” sağlayan kişi olarak belirtmiştir. Meryem öğretmen ise “demokratik” kavramıyla açıklamıştır.

Öğretmenlerin dördü babaların rol ve model olmada kız ve erkek çocuk için farklı olabileceğini belirtirken, altı öğretmen kız ve erkek çocuk için baba rol ve model ayrımına gitmemişlerdir.

Suat öğretmen baba rolünü açıklarken çocuk için her şeyden önce “örnek olmalı” diyerek kız ve erkek çocuk için rol ve modelin değişmediğini belirterek “Çocukların varlığına saygı duyan onların kendileri olmalarına izin veren, farklı bir birey olduğunu kabul eden, özgür bir birey olmalarını sağlayabilmek için örnek olmalıdır. Her şeyden önce örnek olmalıdır ve onlara seçim yaptırmalıdır, kız veya erkek çocuk için ayırım yapmıyorum ikisine de örnek olmalı aile ve çocuk annenin veya babanın kopyası değil farklı bir birey olduğunu kabul ederek kendisi olmalarına yardımcı olmalı.” Çocukların anne, babaların minyatürü olmadığını, farklı bir birey olarak yetiştirilmesi gerektiğini sözlerinde açıklamıştır.

Kerim öğretmen babayı biraz daha anneye nazaran “sert mizaçlı olmalı” diye belirterek, aslında anne ve babanın duruşunun bile bir eğitim olduğunu, ailedeki olaylara bakış, çocuğa yaklaşım bunların hepsinin bir eğitim olduğunu söylemiştir. Kız ve erkek çocuğa rol ve model olmakta ayrıma gitmemiş ama yaratılış itibari ile erkek çocuğun erkek gibi yetişmesi gerektiğini söylemiştir. Öğretmenimize bu sözün üzerine “erkek gibiden kastınız ne?” diye tekrar soru yönelttiğimde şu şekilde açıklamıştır:

Erkek gibiden kastım şöyle davranış olarak değil de babanın rolü ailedeki her ne kadar biz nasıl söyleyeyim hayat müşterektir desek de Türk kültüründe ve geleneğinde geldiğimiz yer ataerkil bir aile yapısına sahip bir kültürden geliyoruz ama bu şu demek değil hani müşterek, hayat müşterektir şeyini yok sayamayız erkek olarak erkek davranışları nasıl söyleyeyim şöyle açıklayabilirim anne çocuğa sevgisini daha belki çok yoğun yaşatabilirken baba biraz daha sert mizaçlı olabilir.

Selim öğretmen baba rolünü “evin bakımından sorumlu, evin geçimini sağlayan, disiplin ve otorite kaynağı” olarak belirterek şu cümleleri kullanmıştır: “Yani genel aile modelinde erkekler evin bakımından sorumlu, evin geçimini sağlamakla yükümlüdür ya da ailede nasıl diyeyim bir disiplin kaynağı ya bir otorite kaynağı gibi diyebiliriz”. Kız ve erkek çocuk için baba rolünün değişmeyeceğini belirterek aynı zamanda ailenin sürekliliğini sağlayan, koruyan olarak belirterek şu açıklamayı yapmıştır:

Hani burada anne, baba kız çocuklarına veya erkek çocuklarına çok ayrı bir davranış sergilememeli, temel noktalarda ortak davranışlar sergilemeli, tutarlı olmalı bence anne farklı, baba farklı davranmamalı ama cinsiyet farkına gelince zaten topluma göre birtakım rolleri vardır işte kız çocuk için erkek çocuk için ne gibi roller mesela kız çocuk için erkek çocuk için kız çocuk daha çok nasıl diyeyim. Daha sevecen yaklaşmak gerekiyor hem anne hem baba için bu şekilde yaklaşmak gerekiyor erkek çocukları da yani nasıl diyeyim yine baba evin geçimiyle ilgili işte ailenin ve sürekliliğin sağlanması ile ilgili temel şeyleri vermek zorunda diye düşünüyorum. Ailesini ya da işte çocuklarını korumak gibi temel şeyler de örnek olmalı diye düşünüyorum yani özellikle dediğim gibi yani ortak kararlar verilmeli ailede anne baba ortak karar vermeli yani çocuğu yönlendirmeli, korktuğu falan şeyler varsa bu konuda çocuklara destek sağlanmalı ikisi de hem kız için hem erkek çocuk için cesaretlendirmek gerekiyor bilgilerimizi becerilerimizi bir şekilde onlara çeşitli yollarla aktarmalıyız diye düşünüyorum.

Mine öğretmen baba rol ve modelini “ailenin reisi, koruyup, kollayan, evin geçimini sağlayan, sahip çıkan, kötü alışkanlıkları olmayan” kelimeleriyle açıklamış, kız ve erkek çocuk için baba rolünün aynı olması gerektiğini belirterek konuyla ilgili düşüncelerini “Baba ailenin reisi tabii Türk toplumun da olduğu gibi evi kollayıp koruyan, evin geçimini sağlayan, gerçi artık anne de yapıyor ama nasıl bir rol model olmalıdır? Çocuklarına sahip çıkan, kötü alışkanlıkları olmadan onlara burada çocuklar için diyor ya çocuklara örnek olabilecek bir baba. Kız, erkek için ayırmam aynı olmalı aynı şekilde olmalı.

Didem öğretmen için de baba rolünü “otorite” olarak ifade edilmiştir. Kız ve erkek çocuk için baba rolünün aynı olması gerektiğini “ Kız ve erkek aynıdır çocuk çocuk sonuçta babanın şeyini hissediyor hani şey vardır ya çocukların gelişim zamanında erkek babayı taklit eder anneyi sevdiği için kız anneyi taklit eder babayı sevdiği için baba olmazsa olmaz yani” cümleleriyle açıklamıştır.

Kamil öğretmen için baba rol ve modeli “otoriteyi ve disiplini sağlayan aynı zamanda cana yakın arkadaş ifadelerini şu cümlelerle “Baba aslında otoriteyi sağlayan, disiplini sağlayan bir kişi olarak bilinmekle beraber biraz daha nasıl olmalıdır kısmında biraz daha onlara cana yakın arkadaş gibi olması taraftarıyım, bir baba gibi değil de arkadaş olma taraftarı çünkü o şekilde daha çok kendilerine yakın hissettikleri zaman sorunları daha rahat çözeceğini düşünüyorum” açıklamıştır. Kız ve erkek çocuk için baba rol ve model olarak ayırmadan rollerin zamana ve yaşa göre değiştiğini şöyle dile getirmiştir: “Kız çocukların sorunları farklı, erkek çocukların sorunları farklı olduğu için anne ve baba değişik durumlarda değişik şekillerde devreye girebilir yani mesela bir kız çocuğu babaya anlatamayacağı şeyleri anneye anlatabilirken erkek çocuk içinde aynı şey geçerli olabilir bu dolayısıyla roller ve sorumluluklar kişiye düşen görev diyelim artık duruma göre, zamana göre yaşa göre belirlenebilir yani.

Veli öğretmen baba rolünü “çalışan, eve para getiren, otoriter, evin geçimini sağlayan, doğru davranışlar sergilemesi gereken biri olarak dile getirirken, kız çocuk için ayrıca koruyan, kollayan ve sığına bileceği bir liman ifadelerini kullanarak kız ve erkek çocuk için rollerin farklılaşabileceğini belirterek “Erkek çocuk için nasıl olmalı? Baba işe gidip gelen, çalışan, eve para getiren, tabii bu şeyde nasıl söyleyeyim biraz otoriter, evin geçimini sağlayan, evin işlerini halleden dışarıyla

olan işlerini daha ziyade bir de tabii erkek çocuk karakter olarak aldığı için gerçi kız da alabilir de daha bu ayrıca bir yük getirdiği daha doğru dürüst davranışlar sergilenesi gereken, çok rahat hareket edemeyen bir rolde olmalıdır bence. Kız çocuğum yok olsa nasıl olurdu, onu da muhtemelen hani koruyan, kollayan, güvenileceği, sığınabileceği bir liman tarzında olabilir.

Kaya öğretmen baba rolünü “Figür alınacak biri, güç ve otorite” olarak yorumlamıştır.

Ayşe öğretmen baba rol ve modelini “koruma ve ilgi” açısından ele alarak, kız çocuğunun, erkek çocuğuna göre koruma ve ilgiye daha çok ihtiyacı olduğunu şu sözlerle belirtmiştir.

“Bence ben ayırıyorum şöyle, baba kız çocuğunu biraz daha toplum artık çok değişti çok da iyiye gitmiyor diye düşünüyorum. Ahlaki yönden bir kız çocuğunun daha hep bir potansiyele açık bir tehlikede olduğunu düşünüyorum. Baba bence kız çocuklarını biraz daha fazla korumalı daha çok her şeyleriyle ayrıntılı bir şekilde ilgilenmeli diye düşünüyorum. Tabii erkek çocuklarda tehlikelere açık artık ama toplumumuzda şöyle bayanlara, kızlara daha fazla yükleniyor. Bu yüzden yani toplumdan da çok fazla tepki almamak adına kız çocuk biraz daha fazla önem verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Evlenene kadar değil bir ömür boyu sürmeli, bir erkek çocuk o kadar değil. Belki en fazla evlenene kadar onu gözetebilirsiniz ama kız çocuğunu bence ömür boyu koruman gerekiyor, eşinden de sadece evlenene kadar değil. Eşinden de koruman gerekiyor. Yeri geliyor eşinden eşinin ailesinden bile koruman gerekiyor. Yani boş bırakmamak gerekiyor erkek çocuk için birazcık daha kız çocuğuna göre serbest bırakılmalı diye düşünüyorum. Çünkü o biraz daha ileride aile sahibi olacak ve ailesini koruyacak, daha girişken daha toplumda her görev üstlenebilecek bir pozisyona getirmek gerekiyor daha çok kendi ayakları üzerinde durabilen bir erkek çocuk yetiştirmek gerekiyor.

Meryem öğretmen kendi yaşantısından örnek vererek çocukların kız ve erkek çocuk için baba rolünün farklılaştığını kız çocukların babaya daha düşkün olup çocukların ihtiyaçları ona göre paylaştıklarını dile getirerek “Benim hem kızım var, hem de erkek çocuğum var. Ben gözlemlediğim kadarıyla kız çocuk babaya çok ihtiyaç duyuyor, sürekli sarılmak istiyor, bir şey giydiğinde ona göstermek istiyor, onun ilgisini bekliyor. Biz evde paylaşımı doğumdan itibaren öyle yaptık kızıma hep babası baktı, oğluma hep ben baktım. Akşamları gün boyu bakıcı oluyor. Akşamları da öyle paylaşım yapmıştık ve bunun doğru olduğunu düşünüyorum ben çocukların

da ihtiyaçları da o şekilde olduğu için eğitime göre de dönemleri filan var o yüzden sıkıntı yaşamadık o konuda bizim babamız gayet demokratik bir baba çocukları dinliyor, onlara güzel cevaplar veriyor, eğitimleriyle evde böyle ne bileyim işte böyle bir kitap okumadır, bir etkinlik yaptırmadır, yazma çizme bunları yapıyor.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin aile içindeki babanın rol ve modeline ilişkin algısında otorite, güç, koruyan, kollayan, aile reisi, çocuklarına örnek olmalı şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır.

4. 1. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Anne Rol ve Modeline İlişkin Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin aile içindeki anne rol ve modeline ilişkin algısını öğrenebilmek için “Aile içinde annenin rolü nedir? Nasıl bir rol model olmalıdır? Bu anne rol ve modelin kız ve erkek çocuk için ayrılıp ayrılmayacağı sorulmuştur. Görüşmede sorulan bu sorular Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin anne rolüne yükledikleri anlamı ortaya çıkarmayı amaçladığından birlikte analiz edilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu sorulara verdikleri yanıtlar Tablo 4.1.3’te gösterilmiştir.

Tablo 4.1.3 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Anne Rol ve Modeline İlişkin Algısı

Hayata Hazırlar
Evi İdare Eden
Ev İşlerini Yapan
İhtiyaçları Gideren
Düzenleyici Ve Toparlayıcı
Koruyup, Kollayan
Örnek
Yuvayı Dişi Kuş Kurar
Şefkat
Disiplini Sağlayan
Arkadaş
Güven
Sevgi
Temel Taş

Tablo 4.1.3’e bakıldığında, görüşme sürecine katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden üç kişi “ev işlerini yapan”, “ihtiyaçları gideren”, “evi idare eder”, şeklinde yorum yaparken, iki öğretmen “düzenleyici, toparlayıcı”, “organize edici”,

“çekip çeviren”, olarak yorumlamıştır. Bir öğretmen “hayata hazırlar”, iki öğretmen “yol gösteren”, “örnek” olmalı şeklinde konuşmuştur. Üç öğretmende anne rolü sorulunca “yuvayı dışı kuş yapar” tabirini kullanmıştır.

Bir öğretmen hariç bütün öğretmenler anne rol ve modeli, kız ve erkek çocuk için ayırmamışlardır.

Meryem öğretmen “anne çocukları hayata hazırlıyor” şeklinde konuşarak, babadan daha önemli olduğunu vurgulamış “Annenin rolü, anne çocukları hayatı hazırlıyor, babaya göre daha önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü her şey ilk önce benimle paylaşıyorlar çocuklar, baktığımızda bu belki de zamandan da kaynaklanıyor daha esnek çalıştığım için onlarla daha çok vakit geçiriyorum ve birçok şeylerine şahit olabiliyorum” konuşmuştur. Anne rol ve modelini, kız ve erkek çocuk için ayırmamıştır.

Suat, Ayşe ve Mine öğretmen “örnek olmalı, yol gösteren olmalı” demiştir. Suat öğretmen çocuğun davranışlarının anne babanın davranışlarına göre şekilleneceğini, “anne ve baba kendi davranışlarına düzeltirse çocuklarında davranışlarını düzelterek belirtti. “Her şeyden önce çocuklar aileden rol alacağı için sosyal öğrenme sebebiyle anne ve baba kendi davranışını düzeltirse ancak öyle çocuklarda düzelterek veya anne baba nasıl davranış sergilerse çocukta öyle davranış sergileyecektir” şeklinde konuşmuştur. Anne rol ve modelini, kız ve erkek çocuk için ayırmamıştır.

Ayşe öğretmen de “yol gösterici olarak” tarif etmiştir. Kendisinde örnek vererek şu cümleleri “Kendim için söyleyeyim ben dediğim gibi çocuklarını ilerde iyi bir insan olması için yetiştirmeye çalışıyorum hal ve hareketlerini düzeltmeye çalışıyorum” kullanmıştır. Anne rol ve modelini, kız ve erkek çocuk için ayırmamıştır.

Mine öğretmen ise anneyi “koruyup, kollayan” ve “güven, sevgi” kelimelerini kullanarak açıklamıştır. Açıklamasında şöyle “Sevgi en büyük şey, daha çok sevgiyle yaklaşmak gerekiyor çocuklara, yine koruyup, kollayacağız onlara nasıl anlatayım; güven içinde yaşayabilecekleri bir ortam oluşturmak önemli olan o rol derken. Ayşe ve Suat öğretmene katılarak anne ve babanın örnek olması gerektiğini de şu cümlelerle “Kendilerini dışı ifade edebilmeyi anneden öğreniyorlar, babadan öğreniyorlar. Bizi örnek alıyorlar. Biz nasıl bir çocuk ilerde olmasını istiyorsak,

kendimiz bir şekilde oluşturuyoruz” açıklayarak, kendinden örnek vererek başından geçen şu olayı nakletmiştir:

Mesela büyük oğlumdan örnek vereyim. Büyük oğlumda, ben mesela ben çocuğuma derdim ki asla bir arkadaş ortamına gittiğimizde kendi yaşıtı olan çocuklar vardı, asla vurma oğlum, vurma oğlum birisi bir şey yapsa elini kaldırsa vurma oğlum derdim. Şimdi hiçbir şekilde kendini koruyamıyor. Bunun ne kadar yanlış olduğunu öğrendim. Tabii vurması kötü bir şey ama ona kendisini de korumayı öğretmek gerekiyormuş.

Kerim, Didem ve Kamil öğretmen anne rol ve modelini “yuvayı dışı kuş yapar” tabiri ile açıklamışlardır. Didem öğretmen annenin evin her şeyi olduğundan yeri geldiğinde bir doktor, yeri geldiğinde bir öğretmen, hemşire olması gerektiğini şöyle “Anne yuvayı kuran kişidir, diyeceğim. Anne nasıl olmalı? Her şeyi yapan bir şey vardı. Anne evde doktor, hemşire, anne öğretmen her şey olmalı. Her şey olmalı o yüzden önemi büyük evi idare eder” açıklamıştır. Anne rol ve modelini, kız ve erkek çocuk için ayırmamıştır.

Kerim öğretmen anne rol ve modelini “organize eden, çekip çeviren” şeklinde açıklayarak erkeği bile çekip çevirenin anne olduğunu şu cümlelerle “ Anne organize işini yapar, babada tabi buna da destek vermeyecek anlamına gelmiyor. Çekip çeviren kesinlikle ki biraz önce de söylediğimiz gibi inanın erkeği de çekip çeviren annedir bana göre ailedeki rolü budur, çocuğunun nasıl yetişeceği” belirtmiştir. Bu konu da Didem öğretmende şu açıklamayı “Anne evi idare eder, her ne kadar baba gibi düşünülse de biraz feministçe mi düşünüyorum. Baba ben çeviriyorum, ben düşünüyorum dese de evi aslında anne idare etmeye çalışıyor” yaparak Kerim öğretmeni destekler açıklamalarda bulunuyor. Kerim öğretmen “yuvayı dışı kuş yapar” tabirini de güzel bir anekdotla açıklamıştır:

Biz de kültürümüzde dışı kuş yuvayı yapar diyoruz ya organizasyonu nihayetinde şey aklıma geliyor Türkçe de ki “hanım” sözcüğünün anlamını biliyorsunuzdur herhalde Cengizhan ki Hanlar Hamı olarak bilinir. Burada “hanım” sözcüğünün geldisi benim bildiğim ulaştığım kaynaklardan diyor ki ben ki hanlar hamı Cengizhan bu da benim haanım diye eşini gösteriyor. Bu da benim hanım. Her başarılı erkeğin arkasında mutlaka bir kadın vardır şeyini tezini de doğruluyor yani bu anlamda.

Kamil öğretmen de anne rol ve modelini “yuvayı dışı kuş yapar” tabiriyle açıklayan öğretmenlerimizden ve aynı zamanda “düzenleyici, toparlayıcı, disiplini sağlayan” şeklinde dile getirmiştir. Şefkatli, iyimser, bir arkadaş gibi olması gerektiğini söylemiş ve açıklamasını şu cümlelerle “Anne, annenin rolü aslında hani derler ya yuvayı dışı kuş kurar, şeklinde bir şey vardır. Biliyorsunuzdur zaten genelde düzenleyici, toparlayıcı hatta babadan daha çok disiplini sağlayıcı yapıdadır, diyeyim, ama demin de dediğim gibi biraz daha disiplinden ziyade o şefkatin hissettirilmesi çocuğa, yeteri kadar okulda olsun, diğer kurumlar da olsun yeteri kadar kuralları öğreniyor. Aile de bu kurallar uygulanmakla beraber, biraz daha anne iyimser bakacak mesela demin de söylediğimiz gibi bir arkadaş gibi konuşarak biraz daha yakın hissettirmesi gerekiyor ki çünkü o zaman çocuğun, içe kapanık olmasını engelliyoruz hani ne olur derdini açar daha rahat bir şekilde sorunlar çözülebilir. Veli öğretmen ise kısaca açıklayarak “ev işlerini yapan, ihtiyaçları gideren” şeklinde yorumlamıştır. “Tabii ev işlerini yapan ihtiyaçları gideren öyle yani” açıklamasında bulunmuştur.

Selim öğretmen de “ev işlerine bakmakla” kelimelerini kullanarak annenin rol ve modelini belirtmiştir. Açıklamasını da “Anne de genelde ev işlerine bakmakla sorumlu genel toplumumuzda geleneksel toplumumuzda böyle” şeklindedir. Ayrıca “yönlendirmek ve destek sağlanması, cesaretlendirilmesi” konularına şu şekilde “Yani çocuğu yönlendirmeli, korktuğu falan şeyler varsa bu konuda çocuklara destek sağlanmalı ikisi de hem kız için hem erkek çocuk için cesaretlendirmek gerekiyor bilgilerimizi becerilerimizi bir şekilde onlara çeşitli yollarla aktarmalıyız diye düşünüyorum” değinmiştir.

Kaya öğretmen anneyi “temel taş” olarak nitelemiştir. Açıklamasını da “Asıl olan önemli olan annedir, anne temel taş gibi bir şey” bulunmuştur. Anne rolünü de kız ve erkek çocuk için şu şekilde ayırarak belirtmiştir “Kesinlikle ayrı düşünüyorum çünkü bildiğim kadarı ile hatırladığım kadarıyla normal formasyon derslerinde erkek çocuk küçük yaşlarında, dönemlerinde anneye aşık, kız çocukta babaya aşık diye bir durum vardı ki dediğim gibi kız öğrenci babaya aşık oluyor. Onunla daha çok iyi iletişim halinde erkek çocuksa tamamen anneyle iletişim halinde ona danışan mesela

şöyle bir şey, sözler de oluyor hani her şeyi anneye sorar babaya sorulan tek bir söz vardır ‘annem nerede’ mantıktadır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin aile içinde annenin rol ve modeline ilişkin algısında bazı ortak düşüncelerden örnek verirsek; ev işlerini yapan, düzenleyici, çekip çeviren gibi ortak düşüncenin yanında bir diğeri de yuvayı dışı kuş yapar tabirinin çoğu öğretmende hemfikir olduğudur. Aynı zamanda örnek olmalı, yol göstermeli şeklinde de açıklamalara yer vermişlerdir.

4. 1. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Büyükanne ve Büyükbabamın Rolüne İlişkin Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin aile içindeki büyükanne ve büyükbabaya ilişkin algısını öğrenebilmek için “Ailede yaşayan büyükanne ve büyükbabamın aile içinde ki rolü nedir? Görüşmede sorulan bu soru Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin büyükanne ve büyükbaba rolüne yükledikleri anlamı ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo 4.1.4’te gösterilmiştir.

Tablo 4.1.4 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Aile İçindeki Büyükanne ve Büyükbaba Rolüne İlişkin Algısı

Çocuğun Yetişme Kültürü
Kültür Değişimini Geciktiren
Akraba Sevgisi
Dengeyi Sağlayan
Uyumu Arttıran
Deneyim
Bakıcı
Toparlayan
Koruyan, Kollayan
Sevgi, Neşe, Coşku Kaynağı
İkinci Anne, Baba
Çocukları Şımartan

Tablo 4.1.4’e bakıldığında, görüşme sürecine katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri büyükanne ve büyükbabamın rolüne ilişkin sorduğumuz bu soruya her öğretmen farklı cevap vermiştir.

Selim öğretmen büyükanne ve büyükbabanın rolünü sevgi, neşe, coşku kaynağı şeklinde yorumlayarak “Genelde bir sevgi kaynağı, neşe kaynağı, coşku kaynağı şeklinde geliyor bana, hani çocuklara daha çok bu yönde etkiliyor açıklamıştır.

Veli öğretmen büyükannenin ve büyükbabanın rolüne ilişkin bu soruda “koruyan, kollayan” yönünde bir söylemde “Büyükanne, büyükanne gelince daha bir koruyan, kollayan çocuklar açısından, çocuk açısından olduğu zaman gidip sığınacağı bir yer oluyor” bulunmuştur.

Mine öğretmen büyükanne ve büyükbaba rolünü “bakıcımız, bizi toparlayan” kelimelerini kullanmıştır. Kendisinden örnek vererek şu açıklamayı yaptı:

Babaannemiz bizimle aynı apartmanda oturuyor. Bizim için rolü çok önemli çünkü çocuklara o bakıyor. Büyük oğlum okula gidiyor şu an da ama küçüğe o bakıyor. Büyüğe de o baktı. Bebekken çok önemli bakım anlamında, bir anlamda bakıcımız, dadımız gibiydi. Her alanda bizi toparlıyor, öyle söyleyeyim çok önemli.

Kamil öğretmen sorumuza “deneyim ve uyumu arttıran” olarak cevaplamıştır. Cümlelerini “Anne, babanın veremediği şeyleri ne derler, yakınlığı onlar verebilir. Çünkü büyükanne ve büyükbaba biraz daha deneyimli olduğu için hayat tecrübesi fazla olduğu için oğlunu ve kızlarını yönlendirebilir, o anlamda aile içinde uyumu arttıran bir faktör olabilir diye düşünüyorum” kullanmıştır.

Didem öğretmen “dengeyi sağlayan” olarak açıklamış ve şu cevabı “Ailede dengeyi sağlamaya çalışır, belki büyükanne ve büyükbabaya yapısına bağlı bir şey” vermiştir.

Ayşe öğretmen büyükanne ve büyükbabanın rolünü kendi hayatından örnek vererek açıklamıştır.”

hı Benim şöyle diyeyim benim çocuklarıma babaanneyle dede bakıyor şu anda ben okulda olduğun zamanlarda, baba da büyük bir zamanın evde o da öğretmen ama biz ne yapıyoruz, ders programlarımızı ona göre ayarlıyoruz ama yine de tabii ki babaanne, dede çok önemli biz yani gözümüz arkada kalmadan çocuklarımız da onlara emanet edip gelebiliyoruz yani bu güzelliği var. Bir diğeri çocuğum sonuçta ben Kayseriliyim Antalya'da yaşıyorum ve burada hiç akrabamız yok. Çocuk en azından bir akraba sevgisi olsun, yalnız değilim, korumasız değilim duygusunu tatması için çok önemli tabii ki.

Suat öğretmen büyükanne ve büyükbabanın çocuğun yetiştirme kültürüyle alakası olduğunu belirterek “Büyükanne ve büyükbabanın da çocuğun yetiştirme kültürüyle ilgisi var. Eğer çocuklar bizim yetiştirdiğimiz dönemdeki gibi 80’lerin 90’ların çocukları gibi büyüklerin yanında konuşulmaz, büyüklerin yanında yemek yeme, sen ayrı sofrada yemek ye, büyükler ne yaparsa asla karşı çıkamazsın gibi bir ifade olursa çocuk zaten kendisi olmayacaktır. Her zaman silik olarak hayatını sürdürecektir. Burada büyükanne ve büyükbaba da çocuk için rol model olmalı ve çocuğu çok fazla kısıtlamamalı” açıklamada bulunmuştur.

Kaya öğretmen “ikinci anne, baba” tabirini kullanarak kısaca şu açıklamayı yapmıştır “Herhalde ikinci anne baba gibi oluyor, büyüten mesela birisiyle arası bozulduğu zaman onlara sığınabilecek, anlatabilecek, derdini paylaşabilecek büyük bir ailedir muhtemelen.

Kerim öğretmen “kültür değişimini geciktiren” bir rolü olduğundan söz ederken şöyle “Burada şöyle kültür değişimini birazcık bana göre geciktiren bir rolü vardır. Bana göre ki genel yaşantımızdan da şu örnekleri çok duyduk. Büyükanne ve büyükbaba olunca ailede ki uyarıcılarda doğal olarak çoğalmış oluyor çocuk, torun sevgisinin ön planda olduğu bizim kültürümüzde aşıkâr, dolayısıyla biraz daha çocuk söz dinlemez şekilde yetişebiliyor böyle bir rolü var” açıklamada bulunmuştur.

Meryem öğretmen de kendinden örnek vererek “Onlar hep şımartıyorlar, çocukları bana göre ben öyle görüyorum yani mesela biz şeker konusunda çok titiziz ben çocuklara hiç şeker filan vermemiştim veya etrafta da filan gördüğüm öyle ama anane veya babaanne, dede onlar hep kuralları bozuyorlar ve çocuklar otomatikman onları gördüğünde değişiyor. Onlara göre hemen bir tavır alıyorlar yani böyle bir sıkıntı var, daha böyle ben şey isterdim; daha çok tecrübelerini anlatsınlar, çocukluklarını anlatsınlar, onların çocukluğu daha farklı ama böyle bir şeyi çok yaşayamıyoruz.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailede yaşayan büyükanne ve büyükbabanın aile içinde ki rolüne ilişkin sorulan soruda aldığımız cevaplardan her öğretmenin farklı şekilde algıladığı anlaşılıyor. Öğretmenler farklı yanıtlarda toparlayan, denge sağlayan, kültürel değişimi geciktiren, ikinci anne, baba, uyumu arttıran, koruyan, kollayan ve neşe kaynağı olarak belirtmişlerdir.

4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Zamanla Değişen Ailedeki Sosyal Rollere Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin zamanla değişen ailedeki sosyal rollere yönelik algısı teması altında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zamanla değişim geçirip geçirmemesine yönelik algısı, bazı ailelerin hayatında yer alan dadıların çocuk üzerindeki etkisine yönelik görüşleri, annenin çalışma hayatının olmasının çocuk üzerindeki etkisine yönelik algısı, evde çalışan annenin olmasının babanın ne gibi görevler üstlenmesine sebep olabileceğine yönelik görüşleri, annenin babadan çok kazanmasının rol karmaşasına yol açıp açmamasına yönelik algısı, alt temalarına yer verilmiştir.

4. 2. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Zamanla Değişim Geçirip Geçirmemesine Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin zamanla değişim geçirip geçirmemesine yönelik algısını öğrenmek amacıyla “Sizce ailedeki sosyal roller zamanla değişim geçirdi mi?”, “Geçirdiyse nasıl bir değişim örnek verir misiniz?” soruları yöneltilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu sorulara verdikleri yanıtlar Tablo 4.2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 2. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Zamanla Değişim Geçirip Geçirmemesine Yönelik Algısı

Karar Mercii
Evin Reisi
Sorumluluk
Maddiyat
Kültürel
Roller Aynılaştı

Tablo 4.2.1’e bakıldığında, görüşme sürecine katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dokuzu ailede ki sosyal rollerin zamanla değişim geçirdiğini, bir öğretmen geçirmediğini belirtmiştir. Ailedeki sosyal rollerin zamanla değişim geçirdiğini belirten öğretmenlerden altısı “sorumluluklar” yönünden bir değişim olduğunu, bir

öğretmen “karar verme sürecinde” bir değişiklik olduğunu, bir diğer öğretmen “kültürel” yönden, bir başka öğretmen değişiklik olmadığını belirtmiştir.

Selim öğretmen “karar verme sürecinde bir değişiklik olduğunu belirtirken bu değişikliğin kadının çalışma hayatına girmesi ile ailedeki sosyal rollerin değiştiğini belirterek “Kadının çalışma hayatına girmesiyle beraber bir değişime uğradı diye düşünüyorum ben hani burada özellikle de daha çok karar verme sürecinde babalar etkiliyken son dönemlerde bu durumlara anne de girmeye başladı. Yani bu gibi değişimler olduğunu düşünüyorum ben. Yani dediğim gibi zamana göre değişiyor. Hayat şartlarına göre...”

Didem öğretmen kendinden örnek vererek bazen kendini evin reisi gibi hissettiğini ve sorumlulukların çalışma hayatıyla da fazla laştığını belirterek “Yaa tabii çalışma hayatı işin içine girince az da olsa değişiyor. Kendimi bazen evin reisi gibi hissediyorsun. Çünkü yeri geliyor yalnız kalıyorsunuz, eşinizin işi oluyor aynı işten de olmayabiliyorsunuz bunu o varken de sürdürmeye başlıyorsunuz. O zaman her şey üstünüze kalıyor bazı zamanlarda yaa bütün işi ben yapıyorum yeter artık diye isyan ettiğiniz zamanlar da oluyor yani her ne kadar paylaşmaya çalışsan da biz eşimle aynı meslekten değiliz. Biz bazı zamanlar oluyor ki her şeyin sorumluluğunu almak zorundayım olmuyor çünkü, o yüzden oluyor yani değişimler oldu.

Kamil öğretmen de “sorumluluk” yönünden farklılaştığını ve bunun kadının çalışma hayatına girmesiyle değiştiğini şu cümlelerle açıkladı: “Tabii yani ister istemez fark etmiştir. Eski zamandaki babanın rolü ile şimdilerde ki babanın rolü farklı, annenin rolü ha keza öyle. Nedir? İş hayatında kadının yeri ki rollerde ki değişimi fark ettirmiştir, değiştirmiştir. Bunun dışında çocuklarında rolleri çocuk olarak belki, kardeş olarak belki ama sonuç itibariyle sorumluluklarda ona göre değişiyor.

Suat öğretmen de anne ve babanın rollerinin sorumluluklar bakımından farklılaştığını belirterek açıklamasında “Tabii ki sosyal roller zamanla değişim geçirdi. Çünkü 1990’lara kadar kadının çalışması toplum tarafından ayıp karşılanıyordu ve kadının rolü keskin bir çizgide belliydi. Evde çalışan, yemek yapan işte çocuklarına bakan, baba ise dışarıda çalışıp para kazanan bir rol vardı keskin bir şekilde ama günümüzde kadın ve erkeğin beraber çalışması ile birlikte rollerin kesin olarak değiştiğini görüyoruz” bulunmuştur.

Ayşe öğretmen aile içindeki sosyal rollerin zaman içinde sorumluluk açısından değiştiğine vurgu yaparak kendi hayatından örnek vererek şu cümlelerle açıklamıştır:

Tabii ki değişim geçirdi şöyle; anne çalışma hayatına atıldı. Tabii ki de ister istemez ne oldu babayla annenin rolleri birbirine karıştı, yani aynılaştı da diyebiliriz. Daha öncesinde ben küçükken annelerimiz ne yapardı, ev işleriyle uğraşrdı, sadece evin içinde hayatlarını devam ettirirlerdi ve ev içinde müdahil olurlardı her şeye, şimdi ne oldu anne ile baba aynı rolleri üstleniyor gibi oldu artık anne de çalışıyor aynen baba da ne yapıyor yeri geliyor evde kalıyor, annenin yaptığı işleri yapıyor. Böylelikle ne oldu sorumluluklar değiştı, artık hangisi zaman bulursa o kalan işi devam ettiriyor böyle bence.

Veli ve Meryem öğretmen hem maddiyat hem de sorumluluk açısından farklılaştığını belirtti. Veli öğretmen şu şekilde belirterek “Toplumda genel olarak tabii ki olur. Eşi çalışmayan birinin eşinin çalışmaya başladıktan sonra evde mutlaka bir şeyler değişiyordur. Her konuda gerek ev işlerinde olsun, kadın da sonuçta bir ekonomik getiri sağlıyordur. O yönden bir rahatlama oluyordur öyle değişiyordur. Onun dışında rollerde bir değişim olabilir mi? Anne rolünden, çalışan anne rolüne geçince babaya da bir takım roller düşer bu şekilde değişmeler olur.

Meryem öğretmen sorumluluk ve maddiyat açısından ele alarak şunları belirterek “Evet geçirdi bu kesin. Benim çocukluğumla şu an çok farklı, nasıl bir değişim örnek verir misiniz? diyor. Benim eee annem yalnızca ev işleriyle ilgilenen gayet sakin hayat süren birisiydi ve babam ödevlerimizle ilgilenirdi. Veli toplantımıza giderdi, onun ardından çalışrdı, pazara giderdi, markete giderdi her şeyi o yapardı. Annem yalnızca ev işleriyle ilgilenirdi ve güzel bir dağılımdı, çatışma çıkmıyordu. Evin için de çok fazla maddi olarak çok iyi imkanımız yoktu. Tek kişi çalıştığı için ama daha güzeldi bence bilmiyorum, şu an özlüyorum belki de ben çocuk olduğum için öyle görüyorum” açıklamada bulundu.

Kaya ve Kerim öğretmen ailedeki sosyal rollerin zamanla değiştiğini ama özü itibarı ile değişmeyen bir yanı olacağını, kendi özü etrafında dolanacağını belirtmişlerdir. Kaya öğretmen açıklamada bulunurken “kültürel” açıdan olaya bakmış ve kendi gözlemledikleri üzerinden şunları anlatmıştır:

Annenin çalışıyor olması daha çok katkı sağladığını gördüm bu seferde roller değişiyor mu? Zamanın şartlarına göre yine değişiyor ama bir değişmeyen bir kısmı olur ya hani bizim kendi kültürümüzden gelen şey baba babadır, anne annedir. Hani çocukla ne kadar iletişime geçiyorsa eski dedelerimizi düşündüğümüz zaman bizim babalarımız nedir? Asla karşında konuşamaz, saygısızlık yapamaz ama çocuk

yanında ayağını uzatabiliyor, özgür hissedebiliyorsa o daha çok seviyor zamanla değişen genelde bu oluyor. Kültürdeki çünkü ne, yeni anne, babalar, yeni nesilden artık yeni nesil olduğundan dolayı o eskideki saygı kültürü hareketlerle şey olmayacağını sevgiyle de bunun sağlanabileceğini gösteriyor. Değişiyorsa bana göre böyle değişmiştir. Yeni nesil anne, baba dediğimiz çocukla daha çok zaman geçiren empati yapabilen ama yine de anne annedir baba babadır.

Kerim öğretmen ailedeki sosyal rollerin zamanla değişimini teknolojik gelişimle ifade ederek şunları “Evet şöyle sosyal roller teknolojinin gelişimi ile birlikte genellikle geçirdi. Bu da doğaldır. Değişim ancak özü çevresinde dolanacağı için özünden ayrılmaz bir şekilde süreklilik arz eder. Benim tespitim bu” açıklamıştır.

Mine öğretmen ailedeki sosyal rollerin zamanla değişim geçirmediğini belirtmiştir. “Yook aynı roller bilemiyorum. Aklıma gelmiyor açıkçası aynı anne baba kardeş çocuklar...” şeklinde konuşmuştur.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ailedeki sosyal roller zamanla değişim geçirip geçirmediğini sorduğumuz soruda dokuz öğretmenimiz geçirdiğini, bu değişimi de çoğu öğretmenimiz “sorumluluklara” yansıdığını belirtmiştir. Diğer öğretmenlerde bu değişimin; karar mercii, ailenin reisliğinin ve maddiyata yön verdiğini dile getirdi. Bir öğretmende ailedeki sosyal rollerin değişmediğini belirtti.

4. 2. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Bazı Ailelerin Hayatında Yer Alan Dadıların Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bazı ailelerin hayatında yer alan dadıların çocuk üzerindeki etkisine yönelik görüşleri öğrenmek amacıyla “Ailedeki sosyal rollerin zamanla değişimiyle bazı ailelerin hayatında yer alan dadıların çocuk üzerindeki etkisi nedir? sorusu yöneltilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo 4.2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 2. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Bazı Ailelerin Hayatında Yer Alan Dadıların Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Görüşleri

Sevgi Eksikliği
Çocuğun Psikolojisini
Fiziksel Gelişimini
Konuşmasını
Eğitimi
Sağlığını
Karakterini
Rol Ve Model
Olumsuz
Şefkate Aç
Kurallı Yetiştirilmesi
Kurtarıcı

Tablo 4.2.2'ye bakıldığında, görüşme sürecine katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin üçü “sevgi eksikliği” olabileceğini, bir öğretmen “şefkate aç” şeklinde, bir öğretmen “kurallı yetiştirme” ve “kurtarıcı” olduğu yönünde yorum yapmıştır. Ayrıca öğretmenler dadıların çocuklar üzerinde fiziksel, duygusal, konuşma yönünden, karakteri açısından da belirleyici olduğunu belirttiler. İki öğretmen olumlu bakarken dadının çocuk üzerindeki etkisine sekiz öğretmen olumsuz bakmıştır.

Kaya, Suat ve Ayşe öğretmen dadının çocuk üzerindeki etkisine yönelik sorduğumuz soruda “sevgiye aç” olurlar diyerek olumsuz olacağına vurgu yaptılar. Ayşe öğretmen açıklamasında maddiyata dayalı bir bağ olacağı için çocukta sevgi eksikliği olacağı belirterek “Tabii ki sonuçta işlerini para için yaptıkları için tabii ki içinden gelerek sevmeyecektir çocuğu, onu bir menfaat objesi olarak görecektir. Tabii ki de para ile yapılan bir şey de sevgi olmayınca işin içinde, sonra sevgi eksikliği olacaktır. O çocuğa yeri gelecek sen belki bazı durumlarda hoş göreceksin ama o hoş görmeyecek veya gözün görmüyor sonuçta ne yaptığını bilemiyorsun içinde bir eziklik kalacak bir şüphe kalacak o da var. Kendi çocuğu gibi bakmayacak o da para için yapıyor sonuçta yani dört dörtlük olmasını bekleyemezsin yani biraz parasını eksik ver çocuğuna bakmaz gider yani umurunda olmaz bir sevgi bağı kurulmuyor. Bence menfaat bağı var.

Kaya öğretmen konuyla ilgili pek yorum yapmadı açıklaması da şu yönde “hiç karşılaşmadım daha çok anne ilgileniyor bakıcıyla dadıyla nasıl etkileyebilir de baktığımız zaman sevgi konusunda farklı konularda” yapmıştır.

Suat öğretmen de dadıların çocuk üzerinde “sevgi eksikliğine” yol açabileceğini belirterek “Dadılar çocukları belki kitaplara göre, kurallara göre, belki çok iyi yetiştireceklerdir, çok iyi yabancı dil öğrenmesini sağlayacaktır veya sayısal sözel derslerde başarılı olmasını sağlayacaktır ama hiç kimse sizin çocuğunuzu sizin kadar çok sevmez. Anne ve babayla büyüyen çocuk çok daha farklı olacaktır. Sevgi eksikliği olacaktır ve bu sevgi eksikliğini hiçbir şey gidermeyecektir.

Veli öğretmen de çocuk üzerinde dadıların “hoş bir etki bırakmayacağını ve olumsuz” olacağını şu cümlelerle açıklayarak “Çok hoş bir etkidir bırakacağını zannetmiyorum. Sonuçta onlar çocuğa bakarken belli bir otorite kurmak zorunda bunu da nasıl kuruyorlar onlara kalmış. Bence çok doğru bir durum değil. Çocuk üzerinde olumsuz olur” dile getirdi.

Kamil öğretmen de dadıların çocuk üzerinde olumsuz olacağını ve “şefkate aç” kelimeleriyle açıklayarak aynı zamanda devletinde bu konuda ailelere imkan sağlayarak en aza indirgenmesi konusunda şu şekilde konuştu:

“Çünkü yabancı bir kişinin, yabancı bir çocuğa ne kadar, ne verebileceği konusunda şüphelerim var. Çünkü anne, babasının kendi kanından olmak, kendi canından olmak. Dolayısıyla daha yakın olacak. O ilgiyi daha çok gösterecektir. Bir yere düştüğü zaman daha çok canı acıyacaktır. Ama parayla tutulan bir kadının aynı şefkati, merhameti vermesi, o çocuğun şefkate aç durması söz konusu dolayısıyla dadılık kavramını günümüzde uygulanması gerekiyor ama mümkün merteye devletin de imkan sağlamasıyla en aza indirilmesi taraftarıyım çünkü gene söylüyorum ne eksik kalır birincisi şefkat çünkü dadının görevi ne derler belli bir işi yapmak için oradadır. Nedir uyutmaktır, yedirmektir içirmektir. Bunun dışında ekstra mesela davranış problemi gördüğünde onu düzeltmeye gayret etmeyebilir veya işte efendime söyleyeyim televizyonu açıp saatlerce izlemesine karşı gelmeyebilir çünkü onları ekstra yapmak için anne baba olmak gerekiyor çünkü onun vakti şudur sekizden beşe, dörde, üçe, neyse onu doldurmaktır. Amacı onu dolduracağı için çok ekstra bir şey yapacağını düşünmüyorum.

Kerim öğretmen dadıların da bir “rol ve model” olacağını açıklayarak çocuğun alacağı eğitimi, anne ve babadan alması gerektiğini açıklamasında “Evet şurada çocuğun öğrenmedeki en büyük aracı rol model olmaktır, dolayısıyla hani ben dediye vereyim çocuğumu da nasıl olsa eğitimine de gönderiyorum dediğiniz zaman çoğu zaman geç olmuş oluyor. Çoğu şeyi kaybetmiş oluyoruz. Dadıdan da çok şey öğreniyor çocuk hatta hani o dadının donanımıyla alakalı bir şey ama nihayetinde benim düşüncem şu en başta anne, babadan alması gerekiyor çocuğun eğitimi” belirtti.

Selim öğretmen de çocukların fiziksel ve duygusal yönden sevgi ihtiyacı konusunda dadıların etkisinden bahsederken, kendi yaşamından örnek vererek şu açıklamada bulundu:

Benim çocuğum da bakıcı tarafından bakılıyor şu anda çocukların sadece duygusal değil fiziksel de sevgi ihtiyacı var. En başta bunu bizim bilmemiz gerekiyor çocuğa duygusal veya fiziksel anlamda sevgi gösterdiğini bilmemiz gerekiyor zaten ilk başta bu yoksa bence çok sıkıntılı bir durum vardır. O yüzden biz yani kendimden örnek veriyorum ama bizde bakıcımızdan görüntü veya ses kaydıyla bir şekilde bundan emin olmaya çalışıyoruz. Çocuğa dadının ilk önce fiziksel duygusal yaklaşımını tam olarak sağlayabiliyor mu bu önemli bence sonuçta bakıcıyla çocuk zamanın birçoğunu geçiriyor, uzun bir vakit geçiriyor. Burada bakıcının niteliği çok önemli hale geliyor. Bakıcının konuşması, hareketleri, atıyorum giyiniş tarzı, çocuk bundan direk olarak etkilenecek. Çünkü o yaşlarda 3-4 yaşlarda 1-2 yaşlarında bile olsa nasıl diyeyim çocuğun karakteri davranışları yavaş yavaş şekillenmeye başlıyor. Ondan sonra onun üstüne diğer durumlar biniyor şey gibi binanın temeli o dönemlerde atılıyor o yüzden bakıcının niteliği çok önemli ve çok yakından etkiliyor çocuğun hayatını ve yaşamını diye düşünüyorum.

Mine öğretmen dadıların çocuk üzerinde psikolojik ve fiziksel yönden etkili olacağını belirtti ve açıklamasında duyduğu iki olayı nakletti:

Çevremizde görüyorum mesela arkadaşımın birkaç tane değişimleri, bakıcı değişimleri oldu. Çocuk alışmıyor bazen bakıcıdan olumsuz şeyler de olabiliyor zor tabii. Anne çalışınca işin içine dadı giriyor psikolojisini çok fazla etkiliyor mesela duyuyoruz televizyonlarda duyuyoruz yakınlardan duyuyoruz. Bazen mesela dayak

yiyebiliyor çocuklar veya aç bırakılabiliyorlar sadece bisküvi yedirdiğini düşünüyorsun, ben öyle bir şey oldu yani duydum bizzat bir tanıdığım söyledi bunu öyle tesadüf eve haber vermeden gidiyor tanıdığım kişi eve geldiği zaman yiyecekleri, hazırladığı yiyecekleri kendi çantasına koyarken görmüş çocuğa sadece bisküvilerle yediriormuş yani çocuğu her alanda olumsuz tabii çocuğun önce yemesini içmesini fiziksel gelişimini için tutuluyor onu sağlayamadığı sürece zaten diğerleri olmuyor yine mesela bir akrabamda olmuştu. Halamın torunuydu, annem çalışıyor baba çalışıyor bakıcısına bırakacaklarmış halamlar anlatıyor. Kapıya girerken ne olursun babaanne ağlamış yani bırakma beni diye yani o bakıcıya gitmek istemiyormuş demek ki içeride bir şeyler oluyor içeriye bilemiyorsun zor.

Didem ve Meryem öğretmen dadıların çocuk üzerinde olumlu olacağını belirterek çocuğun eğitimi, sağlığı ve konuşma açısından iyi bir bakıcıyla iyi olabileceğini Didem öğretmenin açıklaması “Eğer severlerse konuşması da iyi oluyor, hani düzgün birini seçtilerse, konuşması güzel çocuğu eğitebileceklerini düşündükleri birini seçtilerse, iyi etkisi oluyor. Hani ben duydum yani görmedim ama duydum. Yani bakıcısını çok seviyor, bakıcısı sürekli onunla ilgileniyor. Ama bakıcı sürekli televizyon karşısında olup da televizyon programlarını akşam annesi babasına anlatan çocuklar da duydum yani tamamen bakıcıya bağlı eğer iyi bir bakıcıya iyi olursa çocuk için çok iyi, bir de şu var evden çıkmıyor çocuk mesela kreşe çıkıyor, hastalıktan her şeye maruz kalabiliyor çocuk, bakıcı iyiyse ev ortamından da çıkmıyor zaten evin içinde el bebek gül bebek aynı hayatına devam ediyor, uyku düzeni bozulmuyor, yatağından kalkıyor istediği zaman.

Meryem öğretmen de bakıcının çocuk üzerinde olumlu olacağını çocukların kurallı yetişeceğini ve kurtarıcı olduğunu ifade etti. Kendi hayatından örnek vererek, bazen çalışma hayatı içinde çocuğuna fazla vakit ayıramadığını ve eve gelince de sinirli ve agresif olabileceğini belirterek bu açıdan kurtarıcı olduğunu şu sözlerle açıkladı:

Evet benim çocuklarım dadı ile büyüdüler dört yaşına kadar doğumdan itibaren bu arada. Dadıdan dadiya değişiyor şimdi ilk bakıcımız çocukların maddi ihtiyaçlarını çok iyi karşılayan birisiydi, çok güzel yıkıyordu, çok güzel yediriyordu, çok iyi giydirdiyordu filan bunlara çok dikkat ediyordu ama bunlar beni tatmin etmiyordu. Nasıl, ben altı aydan itibaren çocuğa kitap okumaya başlıyordum ama o bunları gereksiz buluyordu, ne anlayacak o resimlere baksa ne olacak filan çok böyle geleneksel bir yapısı vardı çünkü zaman değiştikçe çocuk yetiştirme şekli de

değişiyor. Biz eskiye göre yetiştiremeyiz çocukları sonra biz onunla anlaşımadık, ayrıldık ve ben kreş öğretmeni bir bakıcı buldum. O tamamen farklıydı. Çocuklar tamamen eğitim üzerine kurallarla, ne yapacak ne yapmayacak filan çok güzel yetiştirdi. 2-2,5 yıl filan baktı sonra kreşe gitti ama kreşte hiç zorlanmadık yani eğer ki bakıcımız sizin kafa yapınıza uygunsa çocukları güzel yetiştiriyorsa bence güzel bir şey annenin yanında bir başkasını da tanımaları gerekiyor çünkü anne tamamen hep küçük yaşta ki çocuğa bakıp hem ev işleri hem çalışma hayatı olunca, hem çocuklarına yeteri kadar zaman ayıramıyor hem de daha sinirli ve agresif davranıyor. Çocuklara bakıcı bu açıdan kurtarıcı olduğunu düşünüyorum bakıcının ben iyi olduğunu düşünüyorum yani şunu savunmuyorum hiçbir zaman 3-4 yıl boyunca anne izin alsın, aman çocuklarına yalnızca baksın, evin kadınlığını yapsın, bunu savunmuyorum yarım günde olsa annenin dinlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri dadıların çocuk üzerindeki etkisi yönünden sevgi ihtiyacı olacağını, çocukların fiziksel, duygusal, eğitim açısından iki öğretmenimiz hariç sekiz öğretmenimiz olumsuz yönde etkileneceğini belirtmişlerdir.

4. 2. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Annenin Çalışma Hayatının Olmasının Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin annenin çalışma hayatının olmasının çocuk üzerindeki etkisine yönelik algısını öğrenmek amacıyla “Annenin çalışma hayatının olmasının çocuk üzerindeki olumlu, olumsuz ve eğitim hayatındaki etkisi nedir?” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 4.2.3’de gösterilmiştir

Tablo 4. 2. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Annenin Çalışma Hayatının Olmasının Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı

Olumlu	Olumsuz	Eğitim Hayatına
Maddi	İlgi Eksikliği	Sorumluluk Bilinci
Öz Güvenli	Bırakılma Korkusu	Başarısını Etkiler
Ayakları Yere Basan	Tahammülsüzlük	Faydalı
Çabuk Olgunlaşması	Kısıtlı Süre	Şımarık

Tablo 4.2.3'e bakıldığında, görüşme sürecine katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dördü annenin çalışma hayatının olmasının çocuk üzerindeki olumlu etkisinin "istedikleri her şeyin alınması, ekonomik rahatlık" olarak belirtmiş, olumsuz olarak öğretmenlerden beşi "kısıtlı zaman geçirme" şeklinde açıklamış, eğitim hayatına etkisini de üç öğretmen "sorumluluk sahibi" olacakları yönünde açıklamışlardır.

Kaya, Meryem, Kamil öğretmen annenin çalışma hayatını olmasının çocuk üzerindeki etkisinden bahsederken "sorumluluklarını yerine getirmesi" şeklinde yorumlamıştır. Kaya öğretmen aynı zamanda "kendi ayakları üzerinde durması ve çabuk olgunlaşması" şeklinde yorum yapmış ve eğitim hayatına da bunun olumlu yansiyacağını şu şekilde açıklamıştır:

...İlk başta olumsuz gibi ilgilenilmiyor gibi gözükabilir ama kendi ayakları üzerinde durmasını öğreniyor kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmesini, bizzat yaşayarak görmüş oluyor. Diğer türlü her şeye koşan bir anne var hani çocuk bir şeyler yapmasını kendi öğrenmiyor hiçbir şekilde niye, anne aman üşümesin hemen montunu giydiriyor, çocuk acıkıyor acıkmak ne demek açlık hissi nedir bunu bilmiyor çünkü sürekli yediren birisi var o zaman neye dönüşüyor çocuk yemek beğenmemeye farklı şeyler yaşamamaya çünkü çocuk bunu kendisi tecrübe etmiyor ama çalışan annede eve yalnız giriyorsa kendi karnını doyurması gerektiğini acıktığını biliyor belki hazır hayatta da sürekli ağzına getiren biri olmayacağını hani bazı şeyleri çalışan bir anne olduğu zaman olgunlaşıyor, olumlu tarafının çocuğun çabuk olgunlaşması diyebiliriz. Hayatı görmesi gerektiğini, çalışması gerektiğini farklı bir şekilde görmüş oluyor bu şekilde yoksa diğer türlü çocuk düşse bile aman yavrum bir şey olmasın onu kaldıran bir şey var veya bir örnek daha çocuk koltuğa çıkmaya çalışıyor aman çocuğum yorulmasın ben çıkarayım hayır onu öğrenmesi gerekiyor koltuğa tırmanması onun kendini başarma hissi var. Bir nevi özellikle erkek çocuklarda üzerinde sürekli o konu üzerinde ihtiyaç duyuyor arıyor, birinin yardımına ihtiyaç duyuyor yardım olmadan başarılı olacağını belki düşünmüyor. Sorumluluk sahibi, ne yapacağını biliyor. Kendi başına kaldığı zaman sorumluluğunu öğrenmiş oluyor eğitim hayatında da kesinlikle olumlu yönde etkiliyor özellikle mesela Anne baba çalışıyor okulumuz 8,5'ta başlıyor ama 7-7,5 mecburen bırakıyorlar. O çocuk geliyor diğerleri gibi kahvaltısı, kıyafet her şeyi kendisi yapıyor. Odasını kendisi toparlaması, ödevlerini yapması bu çünkü anne babası çalışıyor mesela diğer taraf ödevini anne, babası takip etse her şey yapsa zaten yapan birisi var benim bunu yapmana ne gerek var diyor ama çocuk kendileri bir şeyleri keşfetmiş oluyor böylelikle.

Meryem öğretmen ise olumsuz tarafının “yeterli vakit geçiremem ve tahammülsüzlük” olduğunu belirtmiş, olumlu yönünün çocukların “mutlu ve maddi açıdan rahatlık” olduğunu belirtmiş ve eğitim hayatında da başarılı olduklarını sorumluluk sahibi olduklarını şu açıklamayla belirtmiştir:

Şimdi olumsuz tarafları, küçük yaşlarda çok vakit geçiremiyoruz ve sabrımız tükeniyor, burada ben onu çok görüyorum. Onlara sabrım kalmıyor ben burada ki çocuklara hiç kızmıyorum, akşama kadar kendimi enerjik devam ediyorum. Akşam eve gittiğimde bomba gibi oluyorum. Çocuklar bir şey yapıyor, halbuki normal yapıyorlar küçükler ama onlara tahammül edemiyorum, bu olumsuz bir yönü; olumlu yönü ise maddi açıdan biraz daha rahat oluyorsun, istediğin eğitimi alılabiliyorsun, farklı derslere götürebiliyorsun. Bir de burada sürekli yenileniyorsun, eğitim hayatında olduğumuz için yenilikleri duyabiliyorsun, sürekli ders aldırıcaksak ulaşabiliyorsun. Bu açıdan da çok faydasını gördüm ve çocuklar çok mutlu oluyor. Benim çalışmamdan ben bunu fark ediyorum, çünkü sürekli faal bir annem var. İstediklerini babaya da muhtaç olmuyorlar ya bunun onları rahatlattığı düşünüyorum. Annenin çalışması gerekiyor eğitim hayatına etkisini de öğrencilerimizden söyleyebilirim, çalışan annelerin çocukları daha sorumluluk sahibi oluyor çünkü küçük yaştan itibaren birçok işlerini kendileri yaptıkları için ödev konusunda ders çalışma konusunda sorun yaşamıyoruz çok fazla çünkü anne, baba da eğitilmiş olursa ve takibini sağlıyor. Bunun ben daha iyi olduğunu düşünüyorum fakat şu da var temizlik işinde çalışan veya sabahtan akşama kadar çok fazla çalışıp ta çocuğun vakit ayıramayan, bu eğitilmiş aileler de sorun yok ama temizlik işine giden bir annenin çocuğun da tabii ki de sıkıntı olabilir. Çocuk annesinin çalışması istemiyor bunu gizliyor bu farklı bir boyut ama genel anlamda başarılı oluyor sorumluluk yükledikleri için.

Kamil öğretmen annenin çalışma hayatında olmasının çocuğun eğitim hayatında “faydası olacağını belirtmiş, olumsuz yönünün ise kısıtlı vakit geçirme olarak açıklamıştır. Ayrıca devletinde bu konuda annelere yardımcı olması gerektiğini belirterek “Şimdi anne kültürlü, çalışan kadın önce belli bir eğitim almış kadındır, o anlamda eğitim hayatında faydası olmakla beraber belli bir yaşa kadar çocukla zaman geçirmesi, ona bir şeyler öğretmesi, ona değer verdiğini hissettirmesi içinde onunla bol bol zaman geçirmesi gerekiyor, devletin yine söylüyorum bazı konular da yardımcı olması gerekiyor belki hani belki doğduktan 2-3 sene ücretsiz izin gibi buna benzer şeyler yapılabilir, ileriki dönemlerde belki dönem dönem aylık izinler

yapılabilir. Bunlar karşılanabilir, sonuç itibarı ile anne çocuk için gerçekten bir idol onun için daha çok vakit geçirmesi gerekiyor, çalışma hayatına kadın girince çok bir şey bekleyemiyorsunuz bir yerde çünkü çalışıyor eve geldiğinde çocuğuna da istediği kadar ilgi gösteremiyor haklı olarak....açıklamıştır.

Kamil, Kerim, Selim, Suat, Didem öğretmen annenin çalışmasının çocuk üzerindeki olumsuz yönünün kısıtlı zaman geçirme olarak belirtmişler. Suat öğretmen “zaman açısından çocuğun dezavantajlı” olduğunu ve ekonomik açıdan olumlu görürken, eğitim hayatında “ders başarısının düşeceğini” belirterek “Annenin çalışma hayatında olması çocuğu daha dezavantajlı konuma getiriyor çünkü çocuk aileden kopuk olarak büyüyor, anneyi belki günde 4-5 saat görüyor uyumak haricinde bu anlamda tabii olumsuzluğu var. Olumlu etkisi de anne de çalıştığı için ekonomik olarak çocuğuna çok daha iyi imkanlar sunacaktır. Eğitim hayatına etkisi; aile çocuğuna yeteri kadar zaman ayıramayacağı için çalışmayan bir anneye göre daha az vakit ayıracağı için bundan dolayı çocuğun ders başarısının düşeceğine inanıyorum” açıklamıştır.

Selim öğretmen de maddi açıdan olumlu olarak “Yani zaten buradaki amaç maddi açıdan aileyi olumlu hale getirmek, daha iyi hale getirmek, Yani maddi açıdan olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum. Çocukların böyle olduğunda ihtiyaçlarını daha iyi, daha kolay, daha net bir şekilde karşılanacak” yorumlamış, kısıtlı ayrılan zaman açısından olumsuz derken de “Olumsuz açıdan baktığımda anne bence babadan daha değerlidir. Ailede toplumun temel taşı, çocuk anneye ne kadar fazla vakit geçirirse o kadar kendini daha iyi geliştirebilir diye düşünüyorum. Ben burada bir bakıma annenin çalışmasına karşı değilim ama çocukla annenin daha fazla vakit geçirmesi bence hem toplumu hem aileyi olumlu yönde etkileyecektir” şeklinde belirtirken, eğitim hayatında da başarısız olabileceğini şöyle “Yani biz bunu okulda da görüyoruz. Anne, babası çalışan özellikle annesi çalışan çocuklar daha başarısız gibi geliyor bana özellikle ikisi de çalıştığı için bir müddet sonra özellikle de üst sınıflarda ki çocuklarda, alt sınıflarda bu durum pek görülüyor ama üst sınıflarda özellikle annenin, babanın ilgisi tamamen dağılıyor. Çocuğu tamamen okula bırakıyorlar. Çocuğu hiçbir şekilde; dün veli toplantımız vardı açıkçası çalışan anne, babaların hiçbirisi gelmedi. Şimdi bakın telefon açtılar, ben dün telefon açtım o yüzden ve bu çocukların hepsi de başarısız. ııııı atıyorum üç dört tane zayıfı olan çocuklar ama tabii ki diğer çocukların velisi geldi yani durumlar böyle yani olumsuz

etkilediğini düşünüyorum maddi açıdan olumlu diğer açıdan olumsuz etkiliyor” anlattı.

Kerim öğretmen annenin çalışma hayatında olmasının olumsuz tarafının “kısıtlı zaman ve ilgi eksikliği” olarak dile getirerek “Bu konuda da anne çalışma hayatın da olması çocuğu muhakkak etkiler. Çünkü yanında olmak istediği her an olamayacağından olumsuz etkisi vardır. Yani benim kanaatimce ama bu ağırlık basıyor bence, eğitim hayatına etkisi ını çalışıyor olması şimdi yine burada da ailenin eğitim durumu etkili nihayetinde ama çalışıyor olması onun her şeye yetişemeyeceği anlamında olumsuz etkisi var. Eğitimde de örneklendirmek istersek; veli toplantısı yapıyoruz biz % 90'a yakın veli toplantılarına bayanlar gelir o açıdan annenin çalışıyor olması eğitim açısından da etkili diye düşünüyorum, çocukla ilgilenme olsun kaldı ki ailede ki eğitim örgün eğitim almamasına rağmen o da bir eğitimidir aile etkilidir” açıklamıştır.

Didem öğretmen de olumsuz tarafının çocukla “kısıtlı zaman geçirmek ve tahammülsüzlük” olarak belirtmiş, olumlu yönünün de “her türlü ihtiyaçları karşılanması” olarak belirtirken, eğitim hayatında ise çocuğun “şımarması” olarak açıklamıştır. Olumsuz yönünü belirtirken “Çocuğuyla yeterince zaman geçiremiyor, yorgun oluyor, kafa almıyor bazen bir gürültüye, soruya cevap veremiyorsun. Buradakiyle iş bitmiyor, buradan eve gidiyorsun, kendim için demiyorum. Bütün çalışanlar için; biz üçte bitiriyoruz kurs olsun olsa olsa beşte bitiriyoruz, sekizde giden anneler var kafa almıyor bir yerden sonra kaldırmıyor ama şartlar gereği çalışmak zorundayız bir maaşla hayat dönmüyor” şeklinde konuşmuştur. Olumlu açıdan açıklama yaparken “...Her ihtiyacı karşılanıyor istedikleri alınıyor, yapılıyor...” eğitim hayatına etkisini de “şımarıklık” olarak açıklarken “...Eğitim hayatında anneyle eğer anne öğretmense aynı okulda yaşıyorsa o açıdan alayım bu işi, bazı çocuklar şımarıyor anne çalışıyor benim annem çalışıyor; öğretmen benim annemde öğretmendi hatta ilkokul öğretmenimdi ama şımar mama izin verdi mi hiç vermedi...” sözleri ile dile getirmiştir.

Veli öğretmen de olumsuz tarafını şu şekilde belirtti “ Olumsuz etkisi işte kendi açımızdan; yine çocuğu erken yaşlarda kreşe vermek zorunda kalıyorsun mesela iki yaşında, iki buçuk yaşında annesinden ayrı bir gün geçiriyor olumsuz etkisi bence bu. Eğitim hayatında da ileride illaki etkiler sonuçta; geç saatte, geç saat dediğim 5-6'da eve geldiğini varsayarsak o arayı çocuk boş geçirecek, baba da çünkü evde yok

eğitim hayatını da olumsuz etkiler bence çalışmasa daha iyi olurdu, ocuk açısından sylyorum”.

Mine ğretmen çocuklarda olumsuz etkisinin “bırakılma korkusu” olduğunu belirtirken eğitim hayatında “başarılarını etkileyeceğini” şu cümlelerle “...çalışan annelerin çocukları bırakılma korkusu yaşıyorlar, erken yaşta bırakılırlarsa bırakılma korkusu yaşıyorlar. Eğitim hayatına etkisi yani eğitim hayatında, yani eğitim hayatında; eğer anneye ks olarak devam ediyorlarsa ben çocuğum da öyle bir şey görmedim ama başarılarını da etkiler” dile getirmiştir.

Ayşe ğretmen de olumlu yanının “maddi” açıdan olmasını “alıştığın için de hayatlarını daha kaliteli olması için uğraşıyorum yani bu maddi açıdan, maddi çok önemli artık, maddi açıdan da onların daha rahat bir hayat yaşamaları için elimden geleni yapıyorum. Belki evde çoğu sorumluluklarımı yerine getiremeye biliyorum ama en azından bu kısmı çalışarak elde ettiklerimle o açığı kapatabileceğimi düşünüyorum” şeklinde belirtirken kendi yaşamından örnek vererek olumsuz diğer bir yanının yeteri kadar ilgi veremediğini çocuklarına şu sözlerle “Mesela ev işini bir ev hanımı gibi dört dörtlük yapamıyorum. Her şeyi belki veya ocuğumu bırakıyorum, yani benim çocuğun şu anda dört aylık çocuğunu bıraktım, okula geldim mesela ev hanımı olsaydın ocuğumla daha iyi ilgilenirdim ama ne yaptım, ben buraya geldi ama çalıştığım işte ne diyeyim bi kazandığım maddi gelirle olsun veya işte ne bileyim çocuğun istediği her şeyi alabilir diye düşünüyorum bu da benim biraz olsun rahatlatıyor” açıklamıştır.

Sosyal Bilgiler ğretmenleri annenin çalışma hayatının olmasının ocuk üzerinde olumlu etkisinin; sorumluluk bilincinin geliştiğini, kendi ayakları üzerinde duran çocuklar olduklarını ve maddi açıdan her ihtiyaçlarını karşılamak olarak bakarken; olumsuz yönünün çoğu ğretmen çocukla kısıtlı zaman geçirmek ve yeterli ilgiyi gösterilmediğini ve tahammülsüzlük olduğunu belirtmişlerdir. Eğitim hayatına etkisini de olumlu ve olumsuz yansıması olabileceğini dile getirmişlerdir.

4. 2. 4. Sosyal Bilgiler ğretmenlerinin Evde alışan Annenin Olmasının Babanın Ne Gibi Görevler stlenmesine Sebep Olabileceğine Yönelik Görüşleri

Sosyal Bilgiler ğretmenlerinin evde çalışan annenin olmasının babanın ne gibi görevler üstlenmesine sebep olabileceğine yönelik görüşlerini öğrenmek amacıyla

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “Çalışan annenin olması evde babanın ne gibi görevler üstlenmesine sebep olur? sorusu yöneltilmiş ve yanıtlar Tablo 4.2.4’te gösterilmiştir

Tablo 4. 2. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Evde Çalışan Annenin Olmasının Babanın Ne Gibi Görevler Üstlenmesine Sebep Olabileceğine Yönelik Görüşleri

Sorumlulukları paylaşmak
Ev işleri
Çocuklarla ilgilenmek

Tablo 4.2.4 incelendiğinde, görüşme sürecine katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hepsi evde çalışan annenin olmasının babanın “ev işleri, sorumlulukların paylaşılması ve çocuklarla ilgilenmek” olarak belirterek, ortak görüş çıkmıştır.

Kerim öğretmen “anneye yardım etmek, desteklemek” şeklindeki konuşmasında “Burada anne belirleyici ama tabii ki babanın da anneye yardım etmesi, desteklemesi gerekiyor şayet annenin çektiği zorlukları görüyorsa, bakmaya bakıyordur ama görüyorsa görmek farklı bir şey, en azından ona yardım etmesi gerekir diye düşünüyorum” belirtmiştir.

Didem öğretmen bu sorumuza “işler paylaşılıyor, çocuğun gerekli ihtiyaçlarını görüyor” şeklinde dile getirirken cümlelerinde “İşler paylaşılıyor baya baya paylaşılıyor, yeri geliyor eşim evi süpürüyor, evde olduğu zamanlar yemeği yapıyor, çocuğun gerekli ihtiyaçlarını ilgileniyor, güne başlamadan yani sonuçta ev işleri paylaşılıyor anne çalışınca” belirtmiştir.

Selim öğretmen çalışan annenin olmasının babanın evde “anneye yardımcı olmak, çocukların bakımında rollerin paylaşılması” olarak şu yorumda “Yani burada ev işlerinde anneye yardımcı olmak gibi durumlar karşımıza çıkıyor ya da çocukların bakımında biraz daha rollerin paylaşılması, anneye destek olmak gibi durumlar karşımıza çıkabiliyor” bulunmuştur.

Suat öğretmen de sorumuza baba da “ev işlerini yapabilmeli” şeklindeki açıklamasında “Aslında annenin çalışmasına gerek yok. Eskiden baba bulaşık yıkamazdı, ütü yapmazdı, ev işlerine yardım etmezdi ama artık günümüzde kadın ve erkek çalıştığı için anne, baba kavramları değişti artık eşit ve paylaşımcı bir toplum olmamız gerekiyor bu yüzden babada ev işini yapabilmeli, annede her ev işini yapabilmeli” bu sözlerle dile getirmiştir.

Veli öğretmenin açıklaması ise “Çalışan annenin olması, ev işlerinin bölünmesine sebep oluyor bu tarz görevler yüklüyor tabii” şeklinde olmuştur.

Mine öğretmen ise kendi hayatından örnek vererek şu şekilde “Mesela eşim için söylüyorum. Çocuklarla çok ilgilenir. En büyük yardımcım, yani benim eve geldiğimde ben öğlene kadar çalışıyorum ama ondan sonrada Deniz (küçük oğlu) benim bütün hayatımı alıyor. Akşam geldiği andan itibaren çocukların bütün yükünü alır üzerimden, ben de ev işleriyle ilgileniyorum ıı yani çocuklarla ilgilenmek olur Eğer çocuk yoksa ne olur ev işlerine yardımcı olabilir” açıklama yapmıştır.

Kamil öğretmen babanın üstlenmesi gereken görev olarak “ev işlerini” şu şekilde “Anne de çalıştığı için artık yemekten buna benzer işlerden, hepsinden sorumlu olması gerekiyor ha bu toplumumuz da hala oturmuş bir şey değil hala çalışan anne eve geldiği zaman baba yine ondan görevleri bekliyor tabii sıkıntı oluyor” bahsetmiştir.

Meryem öğretmen de “ev işlerine yardımcı ve çocuklarla ilgilenme” olarak açıklamasında “Baba ev işlerine yardımcı oluyor, bir kere onun ardından çocukların ödevlerine yardımcı oluyor, sonrasın da baba ne yapıyor başka aslında her şeyi paylaşıyor paylaşmak zorunda kalıyor...” bulunmuştur.

Kaya öğretmen çalışan annenin olması evde babaya düşen görevle ilgili olarak yaptığı açıklamada “Daha çok hayatı, her şeyi paylaşmakla alakalı” bulunmuştur.

Ayşe öğretmen yönelttiğimiz soruya kendi hayatından ve gözlemlediği bir örnekle şu şekilde açıklamıştır:

Yani şöyle diyeyim bizim babaanne ve dede olduğu için evler de yakın olduğu için kendi adıma söylüyorum, babası sorumlulukların birçoğunu kendi anne ve babasına atıyor, yani ister istemez yine de. Baba da tabii ki, hani bir ev hanımı olsaydım eğer daha az sorumluluk sahibi olurdu ben öyle düşünüyorum. Kız kardeşimden de gördüğüm kadarıyla bütün, her iş anneye, anne sanki evde boş oturuyormuş gibi her işi anne yapsın diye bekleniliyor. Eee çalışınca da malum ne yapılıyor, eş bir şekilde sorumluluk almak zorunda almazsa olmaz, zaten tek başına bütün her yükü sen üstlenemezsin bir yerde ne olur tikanır kalır. Psikolojik olarak kendini rahatlatmak için kavga gürültü ev ortamında olumsuz bir ortam olacak hem çocuğa yansiyacak hem eşe yansiyacak ne yapacak mecburen gardını alması gerekecek değil mi yani o sorumlulukların bir kısmını almak zorunda almazsa kavgalar gürültüler çıkar çünkü bir kadın hem dışarıda çalışacak hem evde çalışıyor hem çocukla ilgileniyor hem kendine hiç zaman zaten ayıramıyor, yani bir sürü

problemler muhakkak bir kadın üstesinden gelemez ;ne olur hastalanır düşünürsek eğer, muhakkak ki herkes almalı sorumluluğunu paylaşılmalı yani sonuçta kazanılan parayı paylaşıyorsa eğer sorumluluklarda paylaşılmalı değil mi?

Sosyal Bilgiler öğretmenleri çalışan annenin olması evde babanın ne gibi görevler üslenmesine sebep olur? sorusuna görüştüğümüz bütün öğretmenler “sorumluluklar paylaşılmalı, çocukla ilgilenme ve ev işlerine yardımcı” olunmalı şeklinde yanıtlamışlardır.

4. 2. 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Annenin Babadan Çok Kazanmasının Rol Karmaşasına Yol Açıp Açmamasına Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin annenin babadan çok kazanmasının rol karmaşasına yol açıp açmamasına yönelik algısını öğrenebilmek için “Annenin babadan çok kazanması rol karmaşasına yol açar mı? Açarsa neden? soruları sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdiği yanıtlar Tablo 4. 2. 5’te gösterilmiştir.

Tablo 4. 2. 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Annenin Babadan Çok Kazanmasının Rol Karmaşasına Yol Açıp Açmamasına Yönelik Algısı

Karaktere bağlı
Kültüre
Ataerkil
Ev idaresi
Geleneksel toplum
Karar mercii

Tablo 4.2.5’e bakıldığında, görüşme sürecine katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ikisi annenin babadan çok kazanmasının rol karmaşasına yol açmayacağını belirtirken, dört öğretmen rol karmaşasına yol açacağına, üç öğretmen ise anne ve babanın karakterine bağlı olduğunu söylediler.

Ayşe ve Suat öğretmen annenin babadan çok kazanmasının rol karmaşasına yol açmayacağını belirtti. Ayşe öğretmen “yoo bence açacağını zannetmiyorum çünkü sonuçta bir ailede para ortaktır, ortak olduğu için de eğer anne mesela tatmin olabiliyorsa her istediğini olabiliyorsa baba tatmin olup, her istediğini alabiliyorsa çocuğa da gerektiği yerde istedikleri alınıyorsa zaten para buna yarıyordur, sorun

olacağını düşünmüyorum. Eğer herkes istediğini yapabiliyorsa sorun olmaz” şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir.

Suat öğretmen kendi yaşamından örnek vererek “Bence kesinlikle yol açmaz çünkü eşimin de benden çok para kazandığı dönem oldu, benim eşimden çok kazandığım dönemler oldu. Eğer para çok önemli değilse insanlar için veya bu evde kavga konusu olmuyorsa hiçbir şekilde çocuğu etkilemeyecektir” açıklamıştır.

Selim, Veli, Didem, Kamil öğretmen annenin babadan çok kazanmasının rol karmaşasına yol açacağını belirtti. Selim öğretmen rol karmaşasına yol açabileceğini belirtirken “geleneksel toplum yapısından” kaynaklı olabileceğini “Yol açabilir diye düşünüyorum ben, hani biz geleneksel bir toplum yapısına sahibiz ya annenin belli rolleri var babanın belli rolleri var. Annenin daha çok kazanması, karar verme sürecinde anneye daha etkin hale getirebilir ve bu da baba o şekilde yetişmediyse yine bir çatışma ile karşı karşıya kalabiliriz bence” sözleriyle açıkladı.

Veli öğretmen ise açıklamasında “ev idaresi” sıkıntıya girebilir diyerek “Olabilir, söyle olabilir, sonuçta erkek evin ekonomisini, yine ben kendi açımdan o idare ediyor ya eğer anne çok kazanırsa erkeğin hani o idare etme işi sıkıntıya girebiliyor daha çok bayanlar uğraşmadığından, biz idare ediyoruz yoksa meraklısı değiliz. Onlar da idare edebilirler yani o yüzden o biraz sıkıntıya girebilir” açıklamada bulundu.

Didem öğretmen de açıklamasında erkeklerin ben “yönetirim” şeklindeki düşüncesinden yola çıkarak açıklamasını “Açar niye açar, erkeklerde bir şey var ya ben yönetirim, ben yaparım, ben ederim, kendinden yüksekte olan mesleği olan ya da fazla kazanan kadına ne kadar zamanın da bilerek eş olarak aldıysa da daha sonra sorun çıkartıyor, küçümseme davranışları, onu parayla ezemiyor ama lafla ezmeye başlıyor falan yaşanıyor o yüzden sorun olabilir, annenin fazla kazanması” yön vermiştir.

Kamil öğretmen annenin çok kazanmasının rol karmaşasına yol açabileceğini “kültür” yönünden ele almış ve şu açıklamada “Ya aslında yine bunlar belli bir kültürde, kültürel birikim sonucunda gerçekleşir, açmaması gerekir, olması gereken açmaması gerekir ama toplumumuz da hala o belli şeyleri aşamadığımız için hala erkeğin böyle baskın bir tipi olduğu için benden çok kazanıyorsun yoluna giderse ciddi problemler açılır veya kadının benim ekonomik özgürlüğüm var ben de bunu yaparım, ben de bunu yani birbirleri ile zıtladıkları an zaten sorun başlamış

demektir. Dolayısıyla toplumumuzda hala böyle sıkıntı olması yüksek” bulunmuştur.

Mine, Meryem, Kaya öğretmen ise anne ve babanın karakteri ile alakalı olduğunu belirtmişlerdir. Mine öğretmen kısa açıklamasında şöyle “O kişilikle de alakalı bir şey benim için böyle bir şey yok bizde ama bazı ailelerde olabilir belki kendini kötü hissedebilir, küçük görebilir baba...” açıklamıştır.

Meryem öğretmen ise rol karmaşasına yol açmasının karakterle alakalı olduğunu yol açabileceğini de belirtirken karmaşaya sebep olmayabileceğini de tanık olduğu bir durumdan bahsederek açıklamıştır:

Şimdi bu insanların tamamen karakterleri ile ilgili şimdi benim çevremde, kadın sürekli derse ayyy ben senden çok kazanıyorum zaten çocukların yanında da bunu tartışma konusu yaparsa, tabii ki de şey yapar erkek eziklik hisseder bu konuda ki evet bu yüzden rol karmaşasına yol açar diye düşünüyorum ama bunu hissettirmeden insanların hani maddi şeyi yoksa nasıl anlatılır bu var hani çevremde mesela kadın özel dersler yapıyor, ne bileyim güzel maaşını alıyor, kocası da memur arada 1000 lira 1.500 arası fark var ama o bunu hiç bir zaman konu etmiyor hani bilmiyorsun bile ben yakın arkadaşı olduğun için biliyorum yani karakteristik İşte kişiler sürekli bunu dillendirirlerse rol karmaşasına yol açar.

Kaya öğretmen ise kendi gözlemediği bir örnekten yola çıkarak bu meselenin baskın karakterle ilgili olduğunu şu şekilde değinmiştir:

Bir nevi aslında bu şeyle alakalı, anne ne kadar çok çalışsa da baskın karakterle alakalı bir durum. Baba daha az kazanıyordur ama baba daha baskındır veya eşinin bu kadar yüksek bir maaş almasını sıkıntı yapmıyordur. Örnek verdiğim ablam mesela eniştem asgari ücretle çalışıyor ama ablam ise mağaza müdürü birisi 1.400 tl alırken ablam 5.000 tl maaş alıyor ama hiç bir şekilde sorun etmiyor ve çocuklar belki de bilmiyor hani annesinin daha yüksek aldığını. Annesinin müdür olduğunu biliyor ama daha yüksek maaş aldığını bilmiyor çocuklara yansıtıyorlar eğer bu evin içinde yansıtılıyorsa doğal olarak çocuk olumsuz etkilenecek veya babasının gözden düşmesine belki çocuğun gözün de annem daha değerli önemli yerlere gelmiş ki babam gelememiş gibi böyle bir düşünceyi baba duysa baba da olumsuz etkiler tabii bu sefer ne olacak olumsuz tepki yapmaya başlayacak ters tepcek, anneye karşı bakış açısı değişecek ister istemez değişecektir. Bu daha çok baskın

karakterle alakalı bir şey diye düşünüyorum, anne çok kazansa bile eşinin sözünü dinliyor ataerkil bir durum varsa yine etkilemez.

Kerim öğretmen ise açıklamasında bu konuya “Burada kazanç farklılığı için içine girerse benim düşüncem burada aileden söz etmek biraz zor oluyor diye düşünüyorum. Sen şu kadar kazanıyorsun, ben bu kadar orada ticari bir şey vardır, ben mantığınla bağdaştıramıyorum yani” cümleleriyle açıklık getirmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri annenin babadan çok kazanması rol karmaşasına yol açar mı diye yönelttiğimiz soruda dört öğretmenimiz yol açacağını “kültür, baskın karakter, evin yönetimi, geleneksel toplum” yapısından dolayı ileri gelebileceğini belirtti. İki öğretmen açmaz şeklinde yorumlarken, üç öğretmende karaktere göre değişebileceğini açıkladılar.

4. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Çocuklar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri teması altında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çocuk üzerinde ailedeki sosyal rollerin yerine getirilmesinin önemine ilişkin algısı, yaşadığımız veya gözlemlediğimiz; ailedeki rollerini yerine getirmeyen ebeveynlerinin çocuklarının davranışlarına ilişkin görüşleri, geleneksel ailedeki yetişen çocukla, çekirdek ailedeki yetişen çocuk arasındaki eğitim farkına yönelik algı, büyükanne ve büyükbabasıyla yaşayanların çocuk üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisine ilişkin görüşleri alt temalarına yer verilmiştir

4. 3. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çocuk Üzerinde Ailedeki Sosyal Rollerin Yerine Getirilmesinin Önemine İlişkin Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çocuk üzerinde ailedeki sosyal rollerin yerine getirilmesinin önemine ilişkin algısını öğrenebilmek için “Çocuk üzerinde ailedeki sosyal rollerin yerine getirilmesinin önemi nedir? sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 4. 3. 1’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 3. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çocuk Üzerinde Ailedeki Sosyal Rollerin Yerine Getirilmesinin Önemine İlişkin Algısı

Hak ve Sorumluluk
Yarının Yetişkinleri
Yaşama Hazırlık
Armut Dibine Düşer
Annelik ve Babalık

Tablo 4. 3. 1'e bakıldığında görüşmeye katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dördü "hak ve sorumluluk" olarak açıklamış, dördü "anne ve babalık yapmak", ikisi "yarının yetişkinleri" şeklinde dile getirmişlerdir.

Meryem, Mine, Didem, Ayşe öğretmen "annelik ve babalık yapmak" şeklinde açıklama yapmıştır. Meryem öğretmen aynı zaman da açıklamasında "armut dibine düşer" şeklindeki tabiri de dile getirerek, öğrencilerini tanıdığı zaman anne ve babasının da nasıl kişilik yapısına sahip olduğunu anlayabildiğini şu cümlelerle "Çocuk model aldığı için bizi, örnek aldığı için bu rollerin tamamen yerine getirmesi önemli. Babaanne gibi anne de baba gibi davranırsa yanlış yönlendirecekler. Sonuçta ben şuna inanıyorum ne kadar okusak da yazsak da çizsek de çocuklar bizim aynımız olacaklar, armut dibine düşecek o yüzden ki ailesini tanıyabiliyorsunuz zaten çocuğu tanıdıktan sonra bu çocuk şöyle bir ailede yetişmiş diyorum bu çok kolay anlaşılabilir" açıklık getirmiştir.

Mine öğretmen de sorumuza "anne ve babalık yapmak" şeklindeki konuşmasında "yani şimdi nasıl diyeyim fark ediyor ama gerçekten mesela büyükte yaşadım. Yemek olayında hep annem hazırlar diyor mesela yemeği annenin yapması, baba ne yapar işe gider var onu öğreniyorlar, annem yapar babam da işe gider çalışır. Mesela bir şey alınacağı zaman para mevzusu hep babayla alakalı oluyor ya hep babaya gidiyor mesela" dile getirmiştir.

Didem öğretmen ailedeki sosyal rollerin çocuk üzerindeki önemi sorusuna kısaca "Önemli tabii, anne annelik yapar, babada babalık yaparsa bir de bunu ortak karar vererek yaparlarsa olumlu yönde etkilerler" bu yönde açıklamada bulundu.

Ayşe öğretmen anne ve babanın üzerine düşen görevleri yapmamasının rol karmaşasına sebep olacağını "Yaa tabii ki, anne sonuçta; çocuk annenin ne olduğu kafasında bir şekillendirmesi, babanın ne olduğu, annenin ne olduğunu, babaannenin, dedenin nerede olduğunu bunların yerini, herkesin yerini kafasında bir

şekillendirmesi gerekiyor. Olmazsa rol karmaşası olur tabii ki o zaman ne olur, anneyi baba gibi babayı anne gibi dedeyi babaanne gibi görmeye başlar. Tabii ki herkese üzerine düşen görevi yerine getirirse çocuk daha iyi olur” sözleri ile açıkladı.

Veli öğretmen ailedeki sosyal rollerin yerine getirilmesinin önemini belirtirken “yarının yetişkinleri” olarak açıklamasında “İyi bir birey olarak yetişmesinde, iyi bir işte ileride koca olmayı veya iyi bir baba olması açısından çok önemli. Tabii senden ne görüyorsa, tabii onu yapacak çocuk o açıdan önemli” bulundu.

Suat, Selim, Kaya, Kamil, Kerim öğretmen ailedeki sosyal rollerin yerine getirilmesinin önemini açıklarken “Hak ve sorumluluk” kavramları ile açıklamışlardır. Suat öğretmen aynı zaman da açıklamasında “yarının yetişkinleri” şeklinde de konuşarak “Çocuğun yarının yetişkinleri olacağını düşünürsek, yarının anne baba olacağını düşünürsek, tabii ki çocuk aileden öğreneceği için bir çok şeyi ailenin sosyal rollerini yerine getirmesi çocuk içinde çok olumlu olacaktır. Yani sorumluluk sahibi bir anne babanın elinde büyüyen bir çocuk da sorumluluk sahibi olacaktır veya tam tersi sorumluluk sahibi olmayan bir anne babanın çocuğu da ileride sorumsuz bir anne baba olacaktır” açıklama yapmıştır.

Kaya öğretmen de “sorumluluk bilinci” şeklindeki açıklamasında şu cümleleri kullanmıştır:

Çocuk hayatı orada öğrenmiş oluyor, görüyor hani baba çalışan biri, anne yemeği yapan biri, bu olmadığı zaman veya diğer çocuklarda bunu gördüğü zaman çocukta bir kavram kargaşası olabiliyor. Bu annemin görevi yapmıyor diye biliyorsa, görevi olduğunu biliyorsa, çocuk da ne oluyor kendi sorumluluğunu yerine getirmeme, annem yapmıyor ki ben niye yapayım, baba yapmıyor ki ben niye yapayım diye. Çocuk görev ve sorumluluklarını boşlamaya çalışacak; annem görevini yapıyor, babam yapıyor, benim görevim ne ders çalışmak, okula gitmek, odamı toparlamak, ailede görevler yapılmıyorsa çocukta muhtemelen olumsuz etkilenecektir.

Selim öğretmen de “yaşama hazırlanmış oluyor çocuklar hayatı tanımış oluyor” şeklinde belirterek “Yani bu roller yerine getirdiğimiz zaman zaten çocuk direkt hayatı görmüşü oluyor, hayatı tanımış oluyor, yaşama hazırlanmış oluyor, bu şekilde öğrendiği gördüğü zaman bir de toplumsallaşma için gerekli olduğunu düşünüyorum ben” yorumlamıştır.

Kamil öğretmen de “hak ve sorumluluk” açısından soruyu ele almış ve açıklamasını şu yönde yapmıştır:

Çocuk için çok önemli bir yeri var. Hak ve sorumluluk vardır, siz ne kadar sorumluluğunuzu yerine getirirseniz, haklarınızı da o kadar kullanma hakkına sahipsiniz demektir. Sizin de aynı şekilde siz çocuğa verilebilecek her şeyi vereceksiniz ki belli şeyleri anlatacağıız, öğreteceksiniz ki onun karşılında onun sorumluluğunu yapmasını bekleyeceksiniz. Hakkını vermeden hakkını almak gibi bir şey bu, anlamsız çocuğun hakkı nedir, biraz daha somutlaştıralım çocuğa iyi bir eğitim bu ne olabilir; dini bir eğitim olabilir veya bilimsel bir eğitim olabilir, verdikten sonra çocuktan bir şeyler beklemek gerekiyor. Yoksa hiçbir şey öğretmeden, sen niye yapmadın demek, bu çok anlamsız daha doğrusu saçma bir şey yani.

Kerim öğretmen de bu konunun Çocuk Hakları Sözleşmesinde garanti altında olduğunu ve çocukların; zorunlu ihtiyaçları olsun, eğitim ihtiyacı olsun yerine getirilmesini “Evet şimdi Çocuk Hakları Sözleşmesi de zaten bunu garanti altına almış, yalnız şöyle; biz oraya dayandırman çocuğun neye ihtiyacı varsa yerine getirmek durumundayız. Bu eğitim açısından olsun, zorunlu ihtiyaçları olsun...”belirtmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerin yerine getirilmesinin çocuk üzerindeki önemini açıklarken “hak ve sorumluluk, anne ve babalık yapmak, yarının büyükleri” olarak belirtmişlerdir.

4. 3. 2.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaşadığımız veya Gözlemlediğiniz; Ailedeki Rollerini Yerine Getirmeyen Ebeveynlerinin Çocuklarının Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, yaşadığımız veya gözlemlediğiniz; ailedeki rollerini yerine getirmeyen ebeveynlerinin çocuklarının davranışlarına ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla “Yaşadığımız veya gözlemlediğiniz; ailedeki rollerini yerine getirmeyen ebeveynlerinin çocuklarının davranışları nasıldı? sorusu sorulmuştur. Yanıtlar Tablo 4. 3. 2’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 3. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaşadığınız veya Gözlemlediğiniz; Ailedeki Rollerini Yerine Getirmeyen Ebeveynlerinin Çocuklarının Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Disiplin Sorunu
Olgunlaşma
İçe Kapanık
Pasif
Anne Ve Babayı Saymama
Güvensiz
Hiperaktif
Sorumluluk Bilinci Eksik
Kötü Alışkanlık
Yönlendirilmeye Açık
Saldırgan
Yalnız

Tablo 4. 3. 2' ye bakıldığında görüşmeye katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin beşi “disiplin sorunu” olarak belirtirken, üçü “pasif, içe kapanık” ve iki öğretmen ise “anne ve babayı saymama” şeklinde belirtmişlerdir.

Didem, Veli, Suat, Kerim, Selim öğretmen “disiplin sorunu olması” şeklinde açıklamışlardır. Didem öğretmen aynı zaman da açıklamasında “dikkatsizlikleri artıyor, hiperaktiflikleri artıyor, huzursuz oluyorlar şeklinde ilave etmiştir. Açıklamasında bu durumların çocukların kendilerini olgunlaştırdığını da belirtirken “...Bazı çocuklar ciddi ciddi bu ortamlarda olgunlaşıyorlar, aslında içine girdikleri arkadaş çevresi iyiyse gözlem yaparak olgunlaşıyor, çocuk ama hani genel olarak, çocukların durumları bozuluyor, dikkatsizlikleri artıyor, hiperaktiflikleri artıyor, huzursuzlukları artıyor yani sınıfta uyarılma şeyleri fazla oluyor, disipline gitme durumları çok oluyor. Tamamen kopmuş oluyor, evde disiplin olmayınca” sözleriyle anlatmıştır.

Veli öğretmen sorumuza “öğrenci direk problemlı” şeklinde yorum yapmıştır. Çocukların aynı zaman da temel ihtiyaçları karşılanmadığında diğer arkadaşlarıyla arasında bir yalıtılmışlık, yalnız bırakılma sorunu olduğunu açıkladı ve gözlemlediği bir olayı da anlatarak şu açıklamada bulundu:

Evet bunu çok yaşıyoruz mesela öğrenci ile ilgilenmeyen velinin zaten öğrenci direk problemlı yani sonuçta biz okulda ne yaparsak yapalım, bir yere kadar, biz en fazla gösteriyoruz, bunu kavratırsak kavratıyoruz, gerisi eve kalıyor. Evde görev

olarak bunu yapanlar yerine getirenlerin çocukları çok başarılı oluyor ama çocuğuyla ilgilenmeyenlere, biz burada ne yaparsak yapalım, hiçbir şey çıkmıyor, işin sonu kötüye varıyor. Çocuk açısından babanın mesela doğal olarak evde az da olsa bir otoriter yapısının olması gerekiyor. Eğer bu yoksa çocuk da bunu öğrendiyse ödev yapmasını derslerin de başarı göstermesini kimse bekleyemez. Sorduğunuz soru açısından, evdeki roller yerine gelmezse bu eğitim hayatında da her türlü etkiler. Annenin de mesela çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayamıyorsa ki görüyoruz, biz burada kafasında bit olan çocuklar görüyoruz, kokudan yanına yaklaşılmayan çocuklar olabiliyor mesela bu çocuğun bir suçu yok, tamamen anne rolünü, görevlerini yerine getirmemesi olumsuz etkiliyor. Arkadaşlarının içinde de olumsuz etkiliyor. Hiç kimse yaklaşmıyor çocuğa bu tarz durumlar olabiliyor.

Suat öğretmen ailedeki rollerini yerine getirmeyen ebeveynlerin çocuklarında “ciddi davranış sorunları” yaşıyoruz şeklindeki konuşmasında “Bizim eğitim sistemindeki en büyük problemlerden bir tanesi de bu, eğer sorumsuz bir anne babanın elinde büyüyen bir çocukla karşılaşıyorsak, çok ciddi davranış sorunları yaşıyoruz. Çünkü çocukla hiçbir şekilde ilgilenmeyen, çocuğa doğruyu göstermeyen, bir de çocuğu hiçbir şekilde kısıtlamayan ailelerin çocukları, çok ciddi sorunlar ortaya çıkarıyor” dile getirmiştir. Bir örnek vererek de konuya açıklık getirmiştir:

Mesela bir örnek veriyorum hemen çocuk hırsızlık yapıyor ama aile bunu önleyemediği için veya önemsemediği için çocuk bu davranışı normal olarak kabul ediyor ya da şöyle bir durum daha söyleyebilirim mesela çocuk ailede küfür etmeyi öğreniyorsa biz burada okulda ne kadar uğraşırsak uğraşalım onun küfür etmesini engelleyemiyoruz. Çünkü bu çocuğun artık gerçeği olmuş oluyor, doğal hali olmuş oluyor evde onu gördüğü için tabi ki bu onun yaşantısında doğru olarak bunu kabul ediyor argo konuşulan, küfür edilen, dövülen çocuk mesela sorunlarını artık ne yapıyor başka arkadaşlarına da sorunları kavga ederek onları döverecek sorunları çözme eğilimi içinde bulunuyor çünkü bu onun gerçeği oluyor artık doğal bir durum haline geliyor.

Kerim öğretmen ise “görevlerini yerine getirmeme ve ödev yapmama” şeklinde ortaya çıktığını cümleleriyle açıklama “...Eviden uzaklaşma itaatsizlik gibi ondan sonra zorunlu görevlerini yerine getirmeme, örneğin ödev yapmamak genellikle, böyle genellikle derken az da olsa görüyoruz eğitim hayatında zaten şöyle

Bilmiyorum ne kadar doğrudur ama bu benim görüşüm çocukları şöyle; gözlemediğimiz zaman ailelerin yapısı hakkında bir fikir sahibi olabiliyorsun ki veli görüşmelerinde ya da değişik şekillerde konuştuğun zaman bu oturuyor yerine, öyle olduğu belli bir yerde problem olduğu, örneğin ailede söz hakkı verilmeyen çocuklar burada biraz daha fazlaca konuşup fazlaca hareketli olabiliyor bu şekilde etkisi var” yaptı.

Selim öğretmen ailedeki sosyal rollerini yerine getirmeyen ebeveynlerin çocuklarının davranışlarında disiplin sorununun yanında güvensiz, içine kapanık ve yönlendirilmeye açık olarak gördüğünü açıklamasında “Genel konuşuyorum burada gördüğüm kadarıyla daha çok olumsuz davranışlarla ben karşılaşıyorum. Hani bu çocuklar güvensiz oluyor, genelde sıkılgan, içine kapanık daha çok yönlendirmeye açık, çocuklar haline geliyor. Hani yönlendirmeye açık oldukları zamanda okulda bir sıkıntı meydana gelmeyebilir ama toplumun diğer kesimlerinde bu çocuklar farklı yerlere doğru yönlendirilebiliyorlar bence. Hani işte hırsızlık olsun ya da aklınıza gelebilecek diğer suçlar olsun bu durumlarla karşı karşıya kalabiliyoruz sonra bu çocuklarda şu davranışlarda çok sık görülüyor; aşırı saldırgan davranışlarda görülüyor daha çok kavgaya karışıyorlar. Okulda disiplin sorunları daha sık görülüyor” bulundu.

Kamil ve Mine öğretmen de Selim öğretmen gibi bu çocukların “içe kapanık, pasif, yalnız ve kendini iyi ifade edemeyen” olarak gözlemlemişler. Kamil öğretmen açıklamasında “Tamamen kötü çünkü biz sınıflara girdiğimizde bu kaynaştırma eğitimi değil de normal sevgi evlerinden gelen öğrencilerimiz var belki duymuşsunuzdur. Anne, babalarını görme durumları, ihtimalleri yok; onların davranışları veya ailede şiddete uğrayan tek tük öğrencimiz var söylüyor; kızıyor, bağırıyor bu da şiddet sonuç itibari ile bunların davranışları diğer öğrencilere nazaran biraz daha içe kapanık biraz daha kendini iyi ifade edemeyen veya öğretmen bir şey sorduğun da çekimser davranan gibi hal ve hareketlerine şey yapıyor. Bu böyle devam ederse ileride daha ciddi sorunlar açar mı açar dolayısıyla ciddi problem yani” dile getirmiştir.

Mine öğretmen de çocukların “pasif, yalnız ve babayı saymama” olarak açıklamış ve öğrencilerinden de gözlemlediği ve şahit olduğu bir durumu anlatmıştır:

...Anne rolünü yerine getirememiş gitmiş mesela beş yaşından itibaren görmemiş, babası da mesela çocuğu kaçırdı diye düşünmüş göstermemiş aslında baba da rolünü

yerine getirmemiş. Anneden ayrılması da kötü en azından telefonla görüştürebilirdi, görüştürmemiş. Çocukların davranışlarında gördük işte çocuk pasif, hiçbir arkadaşı yok, öyle bir çocuktuk şimdi yeni yeni konuşmaya başladı yine; mesela bir çocuk daha var baba çalışmıyor şu anda annesi çalışıyor ne yapıyor mı babam benim çalışmıyor evde, onu biraz böyle şey görüyor yani annem kazanıyor para diyor, biraz aşağılıyor gibi. Ben öyle gördüm mesela, başına bir şey geldiği zaman evde babası var ya babasını arayalım gelmesi için o annesini arattırıyor yani demek ki onu daha önemli görüyor. Baba evde pasif durduğu için herhalde öyle bir durum var.

Meryem öğretmen de sorduğumuz soruya öğretmenlik yaptığı bir okulda gözlemlendiği bir öğrenciyi ve arkadaşından örnek vererek açıkladı:

Geçen yıl bir öğrencimiz vardı; erkek çocuğu babası kaçmıştı, burada değildi. Anne de çalışıyordu filan çocuk biz okulda o çocukla baş edemedik, muhteşem derecede madde bağımlılığından tutun, alkol, bu çocuk 7. sınıfta, bir arkadaşını bıçakladı filan yani böyle bir sürü olumsuz davranışlar. En sonunda götürüp onu sanayiye vermişler, çalışıyordu çalıştıkça da daha kötü oldu paraya kavuşunca ve önünde bir rol model baba da yok ondan sonra anne de sürekli çalışıyor. Anne çocuğu yurda veriyor filan çok sıkıntı yaşadı. Bir de yakın bir arkadaşım var. Onun eşi de yoğun çalışıyor onlar da baba modeli yok ve çocuklar erkek çocuk olduğu için aslında biraz daha sıkıntı olabiliyor. Ne açıdan sıkıntı olabiliyor; daha böyle sakin, kız çocuğu gibi sonrasında bir de babayı saymıyorlar. Ben bunu gözlemliyorum saygı çerçevesinde hani sürekli anneyi görüp anneye iletişim kurdukları için baba onlar için dışarıdan geliyor yemeğini yiyor, otel gibi kullanıyor, yarım saat muhabbet ediyor, ertesi gün tekrar gidiyor bu açıdan sıkıntı oluyor gibi.

Kaya öğretmen de öğrencilerinin anlatımlarından yola çıkarak “babaya saygı kalmıyor” şeklinde öğrencilerinden örnek vererek ilk sorduğumuz soruda şu şekilde açıklamada bulundu “Bazı çok yoğun çalışan babalar için; çocuk için babanın bir önemi yok, olmadığını görüyorum. Eve gelmesede olur, oteli varsa otelde kalsın gelmesin ki biz böyle daha mutluyuz. Böyle şeylerle karşılaştık mesela uzakta kaldığı için onu hayatından çıkarıyor”. Aynı zaman da kendi sorumluluğunu bilmeyeceğini “Kendine sorumluluğunu bilmemesiyle alakalı bu sefer; işlerinden, görevinden kaçmış olacak, önemsiz olarak görmüş olacak veya değerini yitirecek aile ile ilgili, genellikle biz etüt yapacağımızda zayıf olan çocuğun ailesi sormaz ama

bizde zayıf olan çocuğu daha iyi duruma getirmek için etüt yapıyoruz. Çalışkan ailenin öğrencileri benim çocuğum niye etüt yapılmıyor diye daha iyisi olsun diye, başarısızsa anne baba olumsuz bir şey duymak istemiyor....”dile getirdi.

Ayşe öğretmen öğretmenlik mesleğini yaparken karşılaştığı veli toplantılarından örnek vererek açıkladı:

Yani şöyle diyelim örnek vereyim mesela veli toplantısı yapıyoruz dönemin başında bir tane veli toplantısı yapıyoruz. Kimse gelmiyor ben eski okulumdan çalıştığım okuldan örnek vereyim, bu okula yeni başladım. Kimse gelmiyor üç kişi geliyor koskoca sınıftan böyle olunca muhatap olacağım bir veli yok, telefon açıyorsun çocuğun durumuyla ilgili veli; tamam yaa kızarım, döverim vs. ki zaten bunu istemiyorum bunun gibi söylüyor ve evde bir baskı uyguluyor dersini yap yap e o veli oturup da evde çocuğuyla dersini yapsa, birlikte yardımcı olsa, çocuğa belki çocuk yapacak, belki daha çocuk yapamıyor, beceremiyordur. Veli ne yapıyor, bunun farkında değil o çocuğa bir şeyler yaptırmaya çalışıyor ya ben kendi küçüklüğümden biliyorum; yapamazdım matematik dersini yapamazdım, isterdim yapmayı da ama biri gelip de matematiği şöyle şöyle yapılır, şuradan şu işlemi yapacaksın gibi açıklama yapsa da belki çok daha mutlu olarak o dersi de seveceğim ve kendim ödevimi yapacağım. Hiç bu desteği görmediğim için ben yapamadım, yapamayınca öğretmenler üstüne geliyor, derken işte gidişat duruyor bir yerde. Tabii ki veli çok önemli ilgilenecek, veli her şeyiyle birebir çocuğuyla ki çocuk başarılı olsun; başarısızlık oluyor ilgilenmesi gerekiyor, sorumluluğunu veli de yapması gerekiyor. Veli toplantısı yapıyoruz üç kişi geliyorsa eğer koskoca otuz kişilik sınıfta; o zaman o öğrenciden ne beklersin ki bence veliyi düzeltmeye çalışacaksın....

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ailedeki sosyal rollerini yerine getirmeyen ebeveynlerinin çocuklarının davranışlarına ilişkin görüşleri “içekapanık, yalnız, sorumluluk bilinci olmayan, disiplin sorunu yaşayabilen ve anne ve babaya saygıyı yitirebilme” şeklinde ifade etmişlerdir.

4. 3. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Geleneksel Ailedeki Yetişen Çocukla, Çekirdek Ailedeki Yetişen Çocuk Arasındaki Eğitim Farkına Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin geleneksel ailedeki yetişen çocukla, çekirdek ailedeki yetişen çocuk arasındaki eğitim farkına yönelik algısını öğrenebilmek için “Geleneksel ailedeki çocukla, çekirdek ailedeki yetişen çocuk arasındaki eğitim

farklı? sorusu yöneltilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar Tablo 4. 3. 3'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 3. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Geleneksel Ailedeki Yetişen Çocukla, Çekirdek Ailedeki Yetişen Çocuk Arasındaki Eğitim Farkına Yönelik Algısı

Değişime Kapalı
İtaatsizlik
Şımarma
Otorite Eksikliği
Pasif
Saygılı
Disiplinli
Fazla Uyarıcı
Karmaşa

Tablo 4. 3. 3'te görüldüğü gibi görüşmeye katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin beşi geleneksel ailede çocuğun “şımarık” olarak yetişeceğini, üç öğretmen geleneksel ailede çocuğun daha “saygılı ve disiplinli yetişeceğini belirtirken, bir öğretmen “uyarıcı fazlalığı” şeklinde diğer bir öğretmen “pasif” yetişeceği yönünde yorum yapmışlardır.

Suat, Kaya ve Selim öğretmen geleneksel ailede yetişen çocukların daha “saygı ve disiplin” konusunda hassas yetiştirileceğini belirtmişlerdir. Suat öğretmen aynı zaman da geleneksel ailede “iyi çocuk yetiştirilmesine katkı sağlayacağı” görüşünde ancak çekirdek ailede yetişen çocuğunda yetiştirilmesinde olumsuzluk olacağını da kastetmemektedir. Bu konudaki açıklaması şu şekildedir:

İki mesela değerler anlamında, bu anlamda düşünürsek; geleneksel aileler de yaşam daha iyi çocuk yetiştirilmesine katkı sağlayabilir çünkü bizim Türk kültüründe aile büyüklerine çok büyük önem verildiğini ifade edebiliriz. Geçen yine bir yazar söylemişti: ‘Türkiye’de seksen yaşında bir adamın yanında elli yaşında bir adam sigara içmez’ bu kadar saygı var yani bu anlamda geleneksel ailede yaşayan çocuklar aile büyüklerine saygı gösterme anlamında veya onları değerli kabul etme anlamında çok daha şanslılar ama bu çekirdek ailede yetişen çocuğun eğitimini olumsuz etkiler diye bir ifade de söz konusu değil. Bu tamamen ailenin mesela bayramlara bakışıyla alakalı eğer çocuk geleneksel ailede büyüyorsa ama bayramlarda otellerde

geçiriyorsa, bayramları büyükleri ziyarete gitmiyorsa, tabii ki bu çocuğun eğitimi çok daha farklı olacaktır ya da çekirdek ailede yaşayan bir çocuk bayramlarda ailelerini ziyarete veya hafta sonları aileleriyle büyük aileleriyle zaman geçirmeyi alışkanlık haline getirmişse bu çocuğun tabii ki aile bağları çok daha güçlü olacaktır. Ben bu şekilde bir ayırım yapamıyorum.

Kaya öğretmen de “saygı” konusuna bir fark olabileceğini görüşündedir. Geleneksel ailede “nerede ne konuşacağını bilir” şeklinde belirtmiştir. Çekirdek ailede çocukların kendilerini biraz daha özgür hissedeceğini bir topluma gittiğinde de rahatlıkla evdeymiş gibi hareket ettiğini belirterek açıklamıştır:

Daha çok kültürel saygı çok fazla oluyor o çocukta geleneksel ailede ama çekirdek ailede; anne, babadır çocuk kendini hissediyor belki geleneksel ailede yetişen bu çocuk; nerede ne konuşacağını çok iyi bilir, aslında çünkü ne büyüklerin yanında böyle konuşma ayıp olur, bu tarz dikkat et davranışlarına, o ister istemez toplulukta yaşamış oluyor. Çekirdek aile de çocuk kendini özgür hissettiği için farklı bir topluma gittiği zaman da rahatlıkla evdeymiş gibi konuşabiliyor, o daha yaşı küçük olduğu için göremiyor aslında ne var ki bunda yanlış yaptığının farkına varmıyor. Çünkü doğal yetişiyor, geleneksel ailede ki sürekli birden fazla kişiler var kontrol eden onlara karşı nasıl hitap etmesi gerektiği nasıl olması gerektiği ile ilgili böyle bir fark olabilir saygı konusunda.

Didem öğretmen de Kaya öğretmenin dediği “birden fazla kişi” şeklindeki açıklamasına didem öğretmen “işe karışan çok olur” şeklinde ifade etmiştir. Bunu da çocuğun “çok uyarana” maruz kalması şeklinde açıklayabiliriz. Didem öğretmen açıklamasında “işe karışan çok olur şimdi bile mesela arada bir geldiklerinde karışıyorlar her şeyleri bozular” bulunmuştur.

Selim öğretmen de geleneksel ailede çocukların “disiplinli ve sorumluluk sahibi” olarak yetişiyor diye belirtirken; çekirdek aileyi demokratik, değişime açık, daha özgür bireyler yetiştiğinin ama bunun iyi ve kötü tarafları olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

Yani bence geleneksel aile biraz daha kapalı, değişime kapalı ama burada ki çocuklar daha disiplinli, sorumluluk sahibi olarak yetişiyor diye düşünüyorum, geleneksel ailede ama çekirdek aile de günümüz toplumun yapısı da buna doğru gitmeye başlıyor çünkü yavaş yavaş. Burada hemen hemen babanın çalışması da etkili yine daha demokratik, değişime açık, daha özgür bireyler yetişiyor gibi geliyor bana ama bana sorarsanız bu iyi midir kötü müdür diye iyi tarafları da vardır kötü tarafları da var. Disiplinin bir yerde sağlanması lazım. Disiplin olmadığı zaman çocuğun sürekli her şeyi açık bıraktığımız zamanda birçok olumsuz tarafta meydana geliyor. Özellikle de bildiğimiz gibi medya ya da işte internet dediğimiz durumlar bizi olumsuz taraflara doğru çekebiliyor çok denetimsiz olduğu zaman bu tür ailelerin, şu anki ailelerde.

Kamil öğretmen ise geleneksel ailede yetişen çocuğun biraz daha “pasif” olabileceğini belirtmiş. Açıklamasında “Geleneksel ailede şimdi biraz daha çocuk silik olma ihtimali yüksek, kalabalık bir aile ise çünkü hani birey olarak çekirdek ailede insan sayısı az olduğu için anne baba çocuklardan, anne baba çocuğa daha eğilme şansı buluyor fakat geleneksel ailede biraz daha çocuklar kalabalıksa ve anne baba bunun farkında değilse ‘eğitimsiz’ bunun altını çizmek lazım eğer eğitilmiş ise dede, nine, anne, baba yine bunlar aynı şekilde eğilirse bunda bir sıkıntı yok ama maalesef Türk toplumunda ki geleneksel aileden bahsederseniz; eski zamanlarda ki bundan 40-50-60’lı yıllar belki seksenli yıllardan, biraz daha çocuk silik yetişiyor, kendini ortaya koyamıyor, duygu ve düşüncelerini söyleyemiyor söylese de belki tepkiyle karşılanıyor. Bunları düşününce çekirdek ailenin günümüzde daha iyi oldu ama yine söyleyelim eğitim faktörünün şartıyla eğitim faktörünü koyarsanız ve uygulanırsa geleneksel ailenin de kötü olmadığı kanaatindeyim” bulunmuştur.

Meryem, Veli, Mine, Ayşe ve Kerim öğretmen geleneksel ailede yetişen çocukların “şımarık” olabileceğini belirtti. Meryem öğretmen kısaca “...Bu çocuklar şımarık oluyorlar sürekli arkalarında işte büyükler olduğu için sıkıntı olur diye düşünüyorum...” açıklamıştır.

Mine öğretmen geleneksel ailede yetişen çocukların “şımarık” olabileceğini ve “söz dinlemeleri” konusunda sıkıntı yaşanabileceğini öğrencilerinde birinin yaşadığı bir durumu anlatarak açıkladı:

Geleneksel ailede yetişen çocuk bir kere şımarık oluyor. Anne, baba; babayı bilemem ama anne kesinlikle sözünü dinletmiyor çünkü var burada da o şekilde

öğrencilerim var öyle olanlar anneler; daha önce ki okulumda da böyle bir durum vardı. Babaanne filan hep beraber yaşıyorlardı o kadar şımartmışlar ki erkek çocuğuydu 8. sınıfa giden bir öğrencimdi. Acayip bir şımarıklığı, hareketliliği vardı ders çalışmıyordu. Dede çok şımartmış 8.sınıf olduğu zaman da sınava girecekler ya artık biz karışmıyoruz demişler şimdiye kadar diyor kadın işte annesi ben uğraştım ki hiç söz geçiremedim şimdi de bana bıraktı şimdi o yaşa kadar olmamış o hale gelen çocuk 8. sınıfta bir anda düzelebilir mi epey bir uğraştık o çocuk için onlar şımarık oluyor. Dedenin, babaannenin ve babaannenin olduğu ortamda annen babana sözü olmuyor onlar ne isterse o oluyor. Çekirdek ailede de anne, babanın sözü geçiyor. Onlar en azından ortak karar alıyorlar, diğer tarafta ne oluyor anne baba çocuk hakkında bir şey söylemek istese, dede babaanne karar veriyor. Hayır diyor mesela yine bizde de oluyor; babaannesinin yanında bir şey yapsak hayır mesela oğluma bir şey demeyin diyor ama biz tabii buna engel oluyoruz anne sakın ha bu konuda bir şey deme diyoruz. O önemli çekirdek aile güzel yani.

Ayşe öğretmen kendi yaşamında örnek vererek bazen “çocukta karmaşa oluyor” şeklinde konuşmuştur. Çocuğun nasıl davranması gerektiği konusunda karmaşa yaşadığını belirterek şöyle açıkladı:

...Tabii geleneksel ailede ne var anane olur, dede olur, benim yaşantım geleneksel aileye benziyor aslında tabii onun artı, eksi yanları var. Karmaşa yaşıyor bazen nasıl olmayım; babaanne dedeye göre mi davranmalıyım, anne babaya mı göre davranmalıyım çocukta bir karmaşa oluyor ister istemez. Ben hani ne diyorum çocuğumu daha modern yetiştireyim diye uğraşıyorum. çocuğumu işte ne bileyim bilimsel bilgilere önem vermeye uğraşıyorum. Babaanne daha çok bizim zamanımızda o mu vardı, biz şöyle yapardık diye konuşuyor örnek mesela kayınvalidem ne yapıyor eski hani tığ oyalı bezler vardır ya onları kullanmada diretiyor bende diyorum ki daha hijyenik olan pamuk olur, ıslak mendil olabilir ya da ne bileyim ıslak kağıt havlular onların daha steril daha temiz olduğunu düşünüyorum kullanılıp atıldığı için kayınvalidem de ne yapıyor, eskinin daha iyi olduğunu düşünüyor yıkayıp yıkayıp kullanıyor. Yani bu nedir arada kuşak farkının olduğunu gösteriyor. Benim söylediğimi o ondan küçük olduğum için ve tecrübesiz olduğumu düşündüğü için o uygulamak istemiyor, onun düşündüklerini de ben geri gördüğüm için ben uygulamak istemiyorum. Biraz çatışma oluyor bu konuda zaman farkı olduğu için herkes alıştığı gibi kendi çocuğunu yetiştirmek istediği gibi

yetiştirmek istiyor öyle olunca da ne oluyor, çocuklar arada bir şekilde ordayken öyle yetişiyor, bendeayken böyle yetişiyor tabi çocuk şımarıyor ister istemez.

Kerim öğretmen de geleneksel ailede yetişen çocukların “söz dinleme ve itaat” konusunda sıkıntı yaşanabileceğini; ailedeki yaşantının okula yansıyacağını şu şekilde belirterek “Burada çocuk biraz daha anne, baba hayır deyip, örneğin; büyükanne veya büyükbaba onun isteklerini yerine getiriyorsa, çocukta bir kavram kargaşası oluşabiliyor. Dolayısıyla bu eğitim hayatında, okulda da yansıyor. Öğretmene itaat etmeme gibi tezahür edebiliyor, değişik örnekleri de olabilir bunun” ağıklamıştır.

Veli öğretmen de geleneksel ailede yetişen çocuğun “kontrol altına alınabilmesi” zor olabileceğini, “otorite” konulamayacağını, kendi başından geçen bir anısıyla aktardı; “Eğitim farkı çekirdek ailede ki çocukların daha başarılı olduğu bu konuda bir istatistik bir şey bilmiyorum ama daha başarılı olur gibime geliyor. Geleneksel o geniş ailelerde çocuğu kontrol altına almak zor, almayabilirsin; dededir, ananedir bu tarz şeyler olabiliyor. Hatta benim ailem de de yaşanmıştı bir ara ağbim kızdılar karne kötü diye benim yeğenlere; annem çıkardı dağıttı herkese karnelerini tamam mı taa onları saklamış haa böyle şeyler yaşıyorsun orada bitiyor orada otorite motorite kalmıyor. Bu tarz şeyler olabiliyor, çocuğu kontrol altına almak çok zor o dönemlerde” düşündüklerini.

Görüşmeye katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğu geleneksel ailede yaşayan çocukların şımarık olabileceğini belirtirken bazı öğretmenler saygı ve disiplin konusunda geleneksel ailenin daha iyi olabileceğini belirtti.

4. 3. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Büyükanne ve Büyükbabasıyla Yaşayanların; Çocuk Üzerindeki Olumlu ve Olumsuz Etkisine İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin büyükanne ve büyükbabasıyla yaşayanların; çocuk üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisine ilişkin görüşlerini öğrenebilmek için “Büyükanne ve büyükbabasıyla yaşayanların; çocuk üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisi nedir sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 4. 3. 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. 3. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Büyükanne ve Büyükbabasıyla Yaşayanların; Çocuk Üzerindeki Olumlu ve Olumsuz Etkisine İlişkin Görüşleri

Olumlu	Olumsuz
Kültür Aktarıcısı	Şımarık
Tecrübelerini Paylaşma	Disiplin Boşluğu
Maddi Ve Manevi Destek	Kuralsız
Oyun arkadaşı	

Tablo 4. 3. 4’te görüldüğü gibi katılımcıların beşi “tecrübe, bilgi ve kültür aktarıcısı” olarak yorumlamış, iki öğretmen “oyun arkadaşı” olarak söylemiştir; olumsuz yönünün iki öğretmen “şımarık”, beş öğretmen “disiplin boşluğu” olacağını, üç öğretmen olumsuz olmayacağını düşündüğünü söyledi.

Kaya, Kamil, Suat, Meryem, Selim öğretmen büyükanne ve büyükbabanın çocuk üzerindeki olumlu yönünün “kültür, bilgi ve tecrübe aktarımı” açısından ele almıştır. Kaya öğretmen açıklamasında büyükanne ve büyükbabanın anaç tavrından dolayı çocukların duygusal olduğunu, sevgi ile yetişeceklerini “çocuk üzerinde hani anane, babaanne veya dedenin daha anaç tavrından dolayı çocuk daha duygusal oluyor. Onlarla birebir ilgilenen takip eden çünkü zaman içerisinde anne baba ilk defa böyle bir şey oluyor, çocuk oluyor. Hayatında ilk defa böyle bir tecrübeyi yaşayacakken anane, dede bu tecrübeyi daha önce yaşamış oluyor, nasıl davranacağına nasıl bakacağına karşılaştığı çocukta onu daha iyi görebiliyor; yoksa hani anne, baba genç anne babada ne oluyor hayatın akışında her şey akıp gidiyor çok şeyi kaçırabiliyor ama dede, nine yürümesini, konuşmasını, sözünü, o kadar çok değerli buluyor ki onu tekrardan yaşıyor çocuğunda yaşamış gibi bu çocuk da bu sevgiyi gördükten sonra bir sevgi içerisinde yetişmiş oluyor olumsuz bir tarafı var mıdır onunla ilgili bir bilgim yok” belirterek, olumsuz tarafı ile ilgili bir yorum yapmamıştır.

Kamil öğretmen “anne, babayı doğru yönlendirir, bilgilerini arttırır, maddi ve manevi destek” şeklinde dile getirerek “Ya olumsuz olacağını düşünmüyorum. Olumlu etkileri vardır, tabi burada %100 olumludur demek de yanlıştır. Büyükanne genellemek yanlış olur karakterde çok önemli; büyükanne var, büyükbaba var yerine göre dolayısıyla da iyi doğru, dürüst karakterli olduğu sürece ben olumsuz herhangi bir sıkıntının olacağını düşünmüyorum. Olumlu ne olabilir; deminde söylediğim gibi bilgilerini arttırır veya anne babayı doğru yönlendirebilir, maddi manevi destek verebilir, ha bunları düşündüğümüz zaman hani olumlu olacağını düşünüyorum” açıklamada bulunurken olumsuz olmayacağını belirtti.

Suat öğretmen büyükanne ve büyükbabanın olumlu yönünün “kültür aktarıcısı” olarak açıklarken, olumsuz yönünün “çocukta ikilem, kuralların esnetilmesi veya çiğnenmesi” olarak açıklamıştır. Konuşmasında “Olumlu etkiler şöyle bir kere kültürün aktarıcısı olacaktır. Gelecek kuşaklara, kültürün aktarımında, dededen babaya geçmesi çok önemli bu anlamda geniş ailede yaşayan çocukların daha mutlu olduğu yada aile bağlarına daha düşkün olduğunu görüyoruz. Günümüzde aile bağları kopmuş durumda ama büyük ailelerde yaşayanların aile bağlarına çok daha önem verdiğini görüyoruz. Olumsuz etkisi de şöyle anne çocuğa kızdığı zaman veya baba çocuğa kızdığı zaman dedelerin, ananelerin, babaannelerin sahip çıkması çocukta ikilem yaratacaktır, tutarlı bir davranış örneği sergilenmeyecektir. En olumsuz etki; kuralların esnetilmesi ve çiğnenmesi anlamında ciddi mana da olumsuzluk yaşıyor” dile getirmiştir.

Meryem öğretmen ise büyükanne ve büyükbabanın “tecrübelerini aktarması” konusunda diğer bir soruda açıklama yapmış “Daha çok tecrübelerini anlatsınlar, çocukluklarını anlatsınlar, onların çocukluğu daha farklı ama böyle bir şeyi çok yaşayamıyoruz çünkü”, olumsuz yönünün ise “disiplin ve otorite” eksikliği olduğunu bir öğrencisinde örnek vererek anlatmıştır:

Burada bir tane öğrenciniz var 6. sınıfta anne, baba bırakıp gitmiş çocuğu ya da ayrılmış, nasıl olmuşsa dede ve babaanne ile büyüyor çocuk, çocuk inanılmaz derecede şımarık bir çocuk, onun dışında anneanne işte babaanne ona yemek koyuyor, öğle arası yesin diye o çocuk zorla yemekleri sınıf arkadaşlarına yedirtiyor, onlara bir şey demiyor ve yemek istemiyor ve sonra kantinden bir şeyler alıp yiyor. Mesela işte düzenli olarak kitap ve defterini unutup ve dedesi ona getiriyor, veriyor, ders esnasında, otorite kesinlikle olmuyor ya da bizim karşılaştığımız örnek ama ben öyle gözlemliyorum. Genel anlamda çok otoritesiz çocuklar yetişiyor, disiplin boşluğu oluyor, sıkıntı oluyor.

Selim öğretmen büyükanne ve büyükbabanın “olumlu şeyler katabileceğini” söyleminde “Yani burada büyükanne, büyükbaba geçmişte çocuk yetiştirdiği için belki geçmişteki yaptığı hataları yapmayabilir bu konuda daha olumlu şeyler katabilir” bulunmuştur. Olumsuz olarak düşündüğü taraf ise büyükanne ve büyükbaba ile anne, baba arasındaki kuşak çatışması şeklinde olabileceğini “Olumsuz taraftan baktığımızda da biliyorsunuz bizim toplumda gelin kaynana gibi durumlar var bu gibi sorunlarla karşılaşabiliriz ya da kuşak çatışması dediğimiz

durumlarla karşılaşılabiriz. Annenin babanın beklentileri farklı, büyükanne ve büyükbabanın verdikleri şeyler farklı şekilde karşımıza gelirse biraz çatışmalar çıkar diye düşünüyorum”

Çocuk arasında mı oluyor bu çatışma, çocukla ilgili mi ?

Çocuğa verilen değerlerle ilgili, anne babanın verdiği değerlerle büyükanne ve büyükbabanın verdiği değerlerle ilgili bir farklılık olabilir. Kendi çocuğumun dedesi falan annesi geldiğinde bunu görüyorum özellikle sağlık konularında şu an doğru olan geçmişte yanlış bilinen şeyler var, onları yaptığı zaman mesela annesi, kendi annesi bile olsa çok sert şekilde davranıyor bu tip şeyler yaşanabilir diye düşünüyorum olumsuz anlamda.

Veli ve Didem öğretmen olumlu yanının “oyun arkadaşı” gibi olduklarından bahsederken, olumsuz yanının “otorite eksikliği” olarak açıklamışlardır. Veli öğretmen açıklamasında “Büyükanne ve büyükbaba ile yaşayan çocukların olumlu, şöyle ben kendi açımdan söyleyebilirim; sürekli oyun oynuyorlar, hiç bıkmadan,, çalışmadıkları için de yorgun olmuyorlar o yüzden çok iyi oluyor çocukta çok daha neşeli oluyor. Onların olduğu zaman dışarı çıkarıyor, gezdiriyor çocuğun istediği her şeyi yapıyorlar o yönden güzel oluyor. Olumsuz etkisi de normalde senin kısıtladığın şeyleri onlar kısıtlamıyor öyle bir şey olunca bir çatışma çıkıyor yaşlarından dolayı da bir şey de diyemiyorsun. Öyle olunca çocuk için aslında biraz daha çocuklar da fena olduğu için kullanıyorlar onu ama çocuk üzerindeki otoriteni kaybediyorsun. Onlar olduğu zaman otorite gidiyor onu da toparlamak onlar gittikten sonra bayağı zor sürüyor” dile getirmiştir.

Didem öğretmen de daha önce sorduğumuz soru içerisinde bu soruyla ilişkin şu açıklamayı yaptı:

Olumlu, olumsuz etkileri var şöyle diyelim: Oyun oynuyorlar, zaman geçiriyorlar ama tamamen bütün dengelerini bozuyorlar, çocukların uyku düzenleri bozuluyor, yeme alışkanlıkları bozuluyor, her şeyleri bozuluyor, hani o yüzden bence olumsuzluk daha fazla gibi geliyor bana, buna bir de ailenin yapısına bağlı; büyükanne, büyükbabanın eğitimine, yapısına, yetişme tarzına mesela boş vermiş bir aile; büyükanne, büyükbaba olduğu kadar dese her şeyi bozuluyor çocuğun ama belli kurallar koyarak disiplinli büyükanne, büyükbaba olursa kurallar gidiyor yaşadım biliyorum.

Ayşe öğretmen de büyükanne ve büyükbabanın çocukları “mutlu” olması için ellerinden geleni yaptıklarını ama bu şekilde de olumsuz tarafın ortaya çıktığı yani “kuralsız ve şımarık” çocuklar yetiştiğini “Evet etkisi var, çok şımartıldığı için çocuklar kuralları bilmiyor. Anne, baba ayrı kural uyguluyor, babaanne dede ayrı kural uyguluyor, ister istemez çocuk arada ne yapıyor, en rahat hangisinde ederse onda kalmak istiyor. Mesela örnek bizde babaanne dede daha çok şımartıyor, biz mesela kural, biz daha kuralları tanırız istiyoruz; onlar biraz daha kuralsız, daha gevşek, daha rahatlar, çocuğun istediği gibi olsun, mutlu olsun diye daha ellerinden geleni yapıyorlar” açıklık getirmişlerdir.

Mine öğretmen de olumsuz yönünün “şımarık” olabileceklerini “...her istediklerini yaptıkları için biraz şımarık yetişiyorlar...” şeklinde söylerken; olumlu tarafının “güven” olduğunu belirterek “Tabii şöyle yabancı birisine bırakmıyorsun ya çocuğu, o yüzden güvenli bir şekilde kalabiliyor, çocuklar güveniyorlar yani” diyerek açıklamıştır.

Kerim öğretmen olumsuz etkisinin “disiplin sorunu” şeklinde olabileceğini yönelttiğimiz başka bir soruda “...torun sevgisinin ön planda olduğu bizim kültürümüzde aşıkara dolayısıyla biraz daha çocuk söz dinlemez şekilde yetişebiliyor, böyle bir rolü var hıı hani bu olmasın anlamına gelmez ama burada kuşak arasındaki farklılığı eğer büyükbaba veya büyükbaba daha iyi sentez analiz edebilmişse hiçbir sorun olmayacağını düşünüyorum ama Anne babanın hayır dediğine büyükanne ve büyükbaba evet derse bu sefer çocuğun kafası karışıyor ki bir yerde ona göre yetişmeye başlıyor” açıklamıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri büyükanne ve büyükbabanın çocuk üzerindeki etkisini olumlu açıdan “bilgi ve tecrübelerini paylaşma” olarak bakarken, olumsuz etkisinin “disiplin ve kurallara uyma” sorunu olabileceğini belirtmişler.

4. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Farklı Aile Yapısı İçerisinde Yetişen Çocuklara İlişkin Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin farklı aile yapısı içerisinde yetişen çocuklara ilişkin algısı teması altında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tek ebeveynli annenin yetiştirdiği bir çocukta baba eksikliğinin çocuk üzerindeki etkisine yönelik algısı, tek ebeveynli babanın yetiştirdiği bir çocukta anne eksikliğinin çocuk üzerindeki etkisine yönelik algısı, büyükanne ve büyükbabanın yetiştirdiği çocuklarda anne ve

babanın yokluğunun çocuk üzerindeki etkisine yönelik algısı, tek ebeveynle veya büyükanne ve büyükbabasıyla yetişen çocukların davranışlarına ilişkin algısı alt temalarına yer verilmiştir.

4. 4. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Annenin Yetiştirdiği Bir Çocukta Baba Eksikliğinin Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tek ebeveynli annenin yetiştirdiği bir çocukta baba eksikliğinin çocuk üzerindeki etkisine yönelik algısını öğrenebilmek için “Tek ebeveynli annenin yetiştirdiği bir çocukta baba eksikliği çocuğu nasıl etkiler? Bu eksiklik nasıl giderilir?” soruları yöneltilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu iki soruya verdiği yanıtlar Tablo 4.4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 4. 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Annenin Yetiştirdiği Bir Çocukta Baba Eksikliğinin Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı

Etkisi	Giderilmesi
Kuralsız	Eğitimle
Saldırgan	Aile Büyüğü
Etkisi Yok	Giderilemez
Güvensiz	Annenin Evlenmesi
Ana Kuzusu	
İçe Kapanma	

Tablo 4. 4. 1’de görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ikisi içe kapanık, bir öğretmen sıkıntı olmayacağını, ikisi güvensiz, ikisi kuralsız, biri saldırgan, biri de ana kuzusu olabileceğini belirtirken, nasıl giderilebilir, sorumuza iki öğretmen eğitimle, üç öğretmen giderilemez, dört öğretmen de aile büyüğü, biride annenin tekrar evlenmesi olarak sorumuza cevap vermişlerdir.

Kerim ve Selim öğretmen tek ebeveynli annenin yetiştirdiği bir çocukta baba eksikliğinin çocuk üzerindeki etkisine yönelik sorduğumuz soruda “içe kapanma” olarak belirtmişlerdir. Kerim öğretmen bunun bireyden bireye fark edebileceğini bazısında içe kapanma, bazısında aşırı hareketlilik olabileceğini “şimdi Bazısın da böyle bir aşırı hareketlilik tezahür edebileceğin gibi bazısın da içe kapanıklık olarak da olabiliyor Bunun şeyi her birey farklı olduğu için farklı farklı olabiliyor” sözlerinde dile getirirken, Kerim öğretmen bu eksikliğin giderilmesinin mümkün olmadığını “Şimdi bazısın da böyle bir aşırı hareketlilik tezahür edebileceği gibi bazısın da içe kapanıklık olarak da olabiliyor. Bunun şeyi her birey farklı olduğu için farklı farklı olabiliyor” şeklinde belirtmiştir.

Selim öğretmen de sorumuza “içe kapanma, güvensizlik, korkma” olabileceğini açıklarken kendi öğrencilerinden bir örnek “ıı yine bizim çocuklarımızdan örnekler var. Bu türlü çocuklar özellikle kız çocukları duygusal anlamda ben daha çok olumsuz olarak etkileyeceğini düşünüyorum, çocuklarda yine işte içine kapanma ya da işte uykusuzluk, korkma gibi durumlarla karşı karşıya kalabiliriz. Baba eksik olduğu zaman biraz şey güvensizlik var gibi geliyor çocuklarda mesela geçenlerde kızımız vardı, babası bunu terk etmiş, küçük yaşlarda sonra tekrar geri istiyor kızını kız da kesinlikle bunu kabullenmiyor ve nasıl diyeyim sınıfta daha çok bir içine kapanma, korkma işte her şeyden bezginlik gibi davranışlar sergiliyorlar” vererek açıklamıştır. Selim öğretmen nasıl giderilir sorumuza “aile büyükleri” olarak amca, dayı olabileceğini “Bence şöyle bir yol izlenebilir; özellikle ailedeki yakın kişiler hani baba yerini tutabilecek amca olsun dayı olsun bu tür kişiler örnek gösterilebilir ...onlarla daha çok vakit geçirmesi sağlanabilir onların çocuklarıyla beraber vakit geçirmesi sağlanabilir” belirtti.

Selim öğretmen gibi Veli, Didem, Meryem öğretmen de baba eksikliği nasıl giderilir sorumuza “aile büyükleri olarak açıklamıştır. Meryem öğretmen açıklamasında “Babanın yerini kimse tutmaz ama belki bir parça dayı filan varsa veya ne bileyim dede varsa erkek modeli olması açısından onlarla vakit geçirilebilir, çocuğu hani sahiplenir filan güzel olur” şeklinde konuşmuştur. Çocuğu etkilemesiyle ilgili “sıkıntı olmayacağını” sözleriyle “Tek başına babanın yetiştireceği çocukla annenin yetiştireceği çocuk aynı olmaz. Kesinlikle anneyi tercih ederim kesinlikle, çocuğun tamamen karakterleri ile ilgili çok duygusal bir çocuk mu, mantıklı bir çocuk mu, kabullenmiş mi, annenin eğitim seviyesi davranışları; çevre, çevre de çok önemli ‘onun babası şöyle mi’ bunlar da etkiliyor çocukların psikolojisini ama ben tamamen bir problem olduğunu düşünmüyorum...anneyle yetişmek büyük bir şans diye düşünüyorum ben bir sıkıntı olacağını düşünmüyorum” ifade etmiştir.

Veli öğretmen de çocukta baba eksikliğinin “güvensizlik” yaratabileceğini şu sözlerle “...Baba eksikliği nasıl etkiler, küçükken çocuk kendini güvensiz hisseder o bir, ileriki yaşlarda da lise döneminde filan bunun kontrolden çıkma olasılığı çok yüksek çünkü baba otoritesi yok. Annesi ne derece söz geçirebilir hani topluma olumsuz bir birey olarak eklenebilir bu çocuklar potansiyel olarak gibime geliyor” açıklarken, baba eksikliği nasıl giderilir sorumuza tam olarak karşılanmasına imkan yok ama “aile büyükleri” ile boşluk doldurulabilir “... Ailedeki yetişkin erkeklerden birisi, tam olarak imkan yok karşılamasına da ama o şekilde boşluğunu doldurabilir

biraz kontrol altında tutup, biraz sevgi gösterip bu şekilde bir katkı sağlayabilir” açıklamasında bulundu.

Mine öğretmen sorumuza “Yani şimdi o kadar çok seviyorlar ki babalarını onun oyun oynama aracı gibi kullanıyorlar. Baba çok önemli tek anne veya baba olarak olmaz ikisi de olacak yani. İkisinin de annenin verdiği sevgi ayrı, babanın ki ayrı bizde mesela baba bizim için onlarla oyun oynayan varlık, bende ihtiyaçlarımı karşılayan gibi hani çok böyle branşla mı alakalı bizim sosyal bilgiler biraz ciddi bir iş ya onlarla oyun oynayamıyorum, onlara ayak uyduramıyorum. Eşim çok çocuksudur, onlara çok ayak uydurur oyunlar oynar, o yüzden zor yani anne babasız olmaz. Hepsinin yeri farklı” cevap verirken, bu eksiklik nasıl giderilir sorumuza “eğitimle” olabileceğini “Artık anne de veya babada kim yoksa diğerrinin de rolünü öğrenmeye çalışacak bir şekilde yani baba eksikliğini baba ne yapar öğrenecek bunun eğitimlerine gidebilir” sözleriyle açıkladı.

Selim öğretmen de Mine öğretmen gibi “ eğitimle” olabileceğini “Bu eksik nasıl giderilir bu eksiklik sadece babanın varlığıyla giderilir ya da annenin çok iyi eğitilmesiyle giderilir” cümlesiyle belirtirken; çocukta ki baba eksikliğinin etkisinin “kuralsız, saldırgan ve hırçın” olabileceğini örnek vererek “Tek ebeveynli ailelerde burada somut bir örnekten yola çıkmak istiyorum. Bir öğrencimizin babası cezaevinde ve annesi çocukla ne kadar uğraşırsa uğraşsın çocuğu hiçbir şekilde dizginleyemiyor. Babanın eksikliği çocuğu çok fazla etkiliyor. Çocuğu daha hırçın daha saldırgan ya da kuralsız, davranış anlamında daha kuralsız hale getiriyor” dile getirdi.

Kamil öğretmen baba eksikliğinin çocukta “özgüven” eksikliği yapabileceğini kendi yaşamından örnek vererek açıkladı:

Baba eksikliği çocuğu olumsuz etkiler. Kendi hayatımdan örnek vereyim. Yedi yaşında babasını kaybetmiş biri olarak hayatta yaşadığı zorluklar, efendime söyleyeyim bulunduğunuz yerler de birilerinin babasıyla geçirdiği vakit olabilir veya işte beraber gidip de iyi vakit geçirdiği zamanlar olabilir o an babanın bir eksiklik olması veya işte babanın o aile üzerindeki egemen yapısı o koruyucu yapısını hissetmemeniz, bunlar çocukta bir özgüven eksikliği, bir sanki toplumda bir yalnız kalma duygusunu oluşturuyor, dolayısıyla da biraz daha zor ama iyi bir birey yetişmez mi kısmında böyle bir şey söylemek mümkün değil yani anne gayet de iyi yetiştirebilir imkansız bir şey o anlam da yok.

Diğer sorduğumuz ‘bu eksiklik nasıl giderilir?’ sorumuza giderilmesinin mümkün olacağını sanmıyorum ama annenin tekrar evlenmesi olabilir bununda yerini doldurabileceğini düşünmüyorum şeklindeki “Bazı şeyleri gidermek belki de mümkün değil, babanın yerine veya bir annenin yerine mesela ikinci bir evlilikte bir anne veya baba başka biri gelse ne kadar yerini doldurabilir, ha ben bunun çok mümkün olacağını düşünmüyorum” sözleriyle belirtti.

Ayşe öğretmen de baba eksikliğinin çocuğu etkilemesini kendi akrabasının başına gelen bir olayla “ana kuzusu veya düşkünlük” şeklinde açıklayarak anlattı:

Kendi teyzemden örnek verebilirim eşi vefat etmişti; ne oldu, anneye daha fazla düşkünlük oluyor ne derler ana kuzusu diyorlar ya öyle oluyor ve onu da kaybetmek istemiyor, ... aşırı bir anneye bağlılık geliyor diğer mesela amcam da vefat etti iki çocuğuyla kaldı yengem, onda babaanne dede vardı ve onlar da olumsuz etkilenirdi. Anne aşırı derecede eşini kaybettiği için pımpirikliydi, çok aşırı ilgiliydi. Çocuklar mesela bu baskıdan hoşlanmazlar mesela yarım saatte bir arar telefonla durmadan işte ne oluyor burada da annenin olumsuz davranışları çocuğu olumsuz etkiliyor. Anneye evlenmeye gelene kadar uzak yaşadılar anneyi eleştirdiler durmadan niye babaanne dededen de etkilendiler tabi ki...

Bu eksikliğin ise “annenin tekrar evlenebilmesini” şu açıklamasında “Ben kendimden düşünürsem eğer Allah korusun başıma öyle bir şey gelmez ama mesela Allah korusun eşimin başına bir şey gelse evlenmeyi düşünürdüm tekrardan, neden sonuçta o çocukları tek başına yetiştirmek çok zordur ki eğer erkek çocuklar olduğu için onları bir gözetip, kollayacak benim giremediğim ortamlara girebilecek bir baba objesinin olması gerekiyor ki elin adamı ne kadar iyi baba olabilir o da tartışılır ama doğru insanı seçebilirsen eğer doğru insanla karşılaşabilirsen olabilir ha doğru insanla karşılaşmazsan ille de evleneceksin de baba olacaksın diye de bir şey yok doğru insan olursa evlenebilirsin bence” belirtmiştir.

Didem öğretmen baba eksikliğinin çocukta boşluk yaratacağını ve bu eksikliğinde aile büyüklerinin kapatabileceğini “Otorite olmadığı için bir boşluk hisseder ama bir şekilde kapatılır ya hani bir annenin dayısı, bir erkek kardeşi yaşına yakın çok yaşlı değil ama yaşına yakın düşündüğü biri bu açığı kapatabilir gibime geliyor ama ne kadar kapatır....” sözleri ile açıkladı.

Kaya öğretmen sorumuza “güven ve sevgi ihtiyacı” olarak “Çocuk da bu tamamen belli oluyor, kendini fark ediyor, belli ediyor baktığın zaman sevgi ihtiyacı belli oluyor. Bir erkekle sarılıp oturmak konuşmak, kız öğrenciler babalarına daha çok aşiktir diye anne aynısıdır zaten onun kendisidir. Konuşacakları, düşünceleri hepsi aynıdır ama o sevgi ihtiyacı biriyle paylaşma ihtiyacı belki bir güven ihtiyacı bir erkek öğretmeni veya abisine güven ihtiyacı da olabilir ama en çok ihtiyacı olan sevgiyi istediği belli oluyor” konuşmasında açıklık getirmiş aynı zaman da bu eksikliğin “Anne her şeyini karşılıyor, her şeyi ile mükemmel, eğitimi her şeyi ile mutluluğu, gezmesi tozması ne kadar ne yaparsa yapsın o eksikliği dolduramıyor. Çocuk da bunu mutlaka bir yerden tamamlamaya çalışıyor bir bayandan kadından değil bir erkekten bu da genelde karşılaşıacağı kim oluyor, bir öğretmen oluyor, bir abisi varsa büyük, amcası falan dayısı kim sevgiyi, ilgiyi gösterirse bu etki yapıyor” aile büyüğüyle telafi edilebileceğini belirtiyor.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tek ebeveynli annenin yetiştirdiği çocukta baba eksikliği çocuğu nasıl etkiler sorumuza “içe kapanma, saldırganlık, aşırı hareketlilik, güven ve sevgi ihtiyacı ve bir öğretmenimizde çocuğu iyi yetiştirdikten sonra çocuğu etkilemeyeceğini belirtti. Nasıl giderilir sorumuza “eğitimle, aile büyükleriyle ve giderilmez” cevabını verdiler.

4. 4. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Babanın Yetiştirdiği Bir Çocukta Anne Eksikliğinin Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tek ebeveynli babanın yetiştirdiği bir çocukta anne eksikliğinin çocuk üzerindeki etkisine yönelik algısını öğrenebilmek için “Tek ebeveynli babanın yetiştirdiği bir çocukta anne eksikliği çocuğu nasıl etkiler? Bu eksiklik nasıl giderilir? soruları yöneltilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu iki soruya verdiği yanıtlar Tablo 4.4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 4. 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Babanın Yetiştirdiği Bir Çocukta Anne Eksikliğinin Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı

Etkisi	Giderilmesi
Sevgi ve güven ihtiyacı	Aile Büyüğü
Kötü ve sıkıntılı	Emek
	Rehberlik
	Faaliyet
	Giderilemez

Tablo 4. 4. 2’de görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dördü “sevgi ve güven eksikliği” olabileceğini, bir öğretmen savunmasız, beş öğretmen “kötü ve sıkıntılı” bir durum olarak belirtmiş ve nasıl giderilir sorumuza bir öğretmen “emek harcanması”, bir öğretmen “rehberlik verilmesi”, bir öğretmen de çeşitli “faaliyetler” içerisinde olmalı derken, dört öğretmen giderilmez ve üç öğretmen “aile büyüğü(teyze, hala vs.) şeklinde açıklama yapmıştır.

Kerim, Kaya, Mine, Didem öğretmen çocukta anne eksikliğinin “sevgi, güven ve şefkat” eksikliğine sebep olabileceğini belirtmişlerdir. Kerim öğretmen “İşte annenin verebileceği şefkat ve sevgi eksik kalır bana göre” şeklinde açıklarken, nasıl giderilir sorumuza “Asgariye indirilebilir, giderilemez diye düşünüyorum” cümleleriyle açıklamıştır.

Kaya öğretmen de çocukta “sevgi eksikliği ve büyük boşluk” olur şeklindeki açıklamasında “Bunun örneği var mı bizde burada pek yok ama bazı öğrenciler var annesi vefat etmiş ama babası yeniden evlenmiş, üvey annesi mesela ilgileniyor ama farklı o da tam tersi bayan öğretmenleri anne olarak görmeye, kimden ilgi görürse ona gidiyor aslında sevgi görürse diğer herkes onun için eşit ama birisi anaç tavırla, anne sevgisiyle yaklaştığı zaman ona kaymış olacak hani dediğim gibi babanın eksikliği tamamlanır bir tek o sevgi eksikliği kalır ama bir annenin hayatında eksikliği olan çocukta daha büyük bir boşluk oluyor belki o çocuk zaten çoğu zaman bocalıyor. Ne yapacağını bilmiyor bir hedefi vardır ama tünelin ucunda ışık göremiyor karanlığa doğru gidiyor, karambole gidiyor. Sabah kalk okula dediler git dediler çocuğun hedefi olmadan ortalıkta dolanmış olan anne eksikliği olan çocuk sürekli anne işliyor çocuğu baba ilgilenebileceği şeyler, her şeyi ile ilgileniyordur ama sadece tamam derslerine çalış iyi ol bu gibi olacak ama anne hayata dair her şeyi dokunuşları yapacak olan annedir en büyük eksiklik babadan ziyade annede olur” dile getirdi. Anne eksikliğinin giderilmesi için “emek harcamak” derken yaptığı açıklamada “Üvey anne sevgi gösterebilir yaptığı zaman emek harcadığından dolayı o sevgisini gördükten sonra bağlanıyor, ayırt etmediği sürece ona hissettirmedeği sürece eksikliği, çok güzel tamamlıyor bu şekilde yine sevgiyle tamamlamış olacak” belirtmiştir.

Mine öğretmen “güvensizlik ve sevgisizlik” olarak yaptığı açıklamada örnek vererek açıklamıştır. “Çok etkiliyor, gerçekten anne sevgisi yine aynı şeyi örnek vereceğim;

işte çocuğun davranışları diyormuş ki ‘Annem beni sevmiyor, ben anneme güvenmiyorum, beni bırakıp gitti diyormuş. Sevgisizliktir, güvensizlik çünkü o 0-6 yaş güven dönemi ya o da anneden oluyor, anne bırakıp giderse, ne oluyor giderse; sevgisizlik, güvensizlik oluyor çevreye karşı babada bunu nasıl giderecek’ , ayrıca eksikliği giderebilmek için çocuğu aktif yaşatıp “faaliyetlere” teşvik edilebilir “Çok büyük bir sevgi vermesi gerekecek, sürekli onlarla ilgilenmesi lazım o eksikliği hissettirmemesi lazım, çocukları aktif mi yaşatacak, nasıl olacak sürekli faaliyet içerisinde olursa belki akıllarına gelmeyebilir” şeklinde açıklama yapmıştır.

Didem öğretmen “sevgi eksikliğinden” bahsederek “Anne yokluğu büyükanne her şeyleri, baba hani çocuğa yetmeye çalışır ama ne kadar yetecek. Maddi olarak ihtiyaçlarını karşılar anne sevgisini, anne ilgisinin tam sağlayamaz. Bütün gün çalışıyor olacak zaten anne sevgisi, anne ilgisi mümkün değil sağlanamaz” açıklamış nasıl giderilebilir sorumuza “Okullarda rehberlik verilecek çocuklara, başka yapacak bir şey yok, okulda rehberlik verilecek” diyerek açıklamıştır.

Selim öğretmen özellikle kız çocukların daha çok etkilendiğini ve çocukların cinsel gelişmeleri hakkında bilgi eksikliği veya yanlış yönlere sevk ediliyor şeklinde “Bence daha çok duygusal anlamda etkiliyor kız çocukları, daha çok etkiliyor diye düşünüyorum anne eksikliği yani işte özellikle cinsel gelişmeleri hakkında çok fazla bilgi sahibi olmamaları veya yanlış bilgiye sahip olmaları çocukları yanlış yönlere doğru sevk ediyor diye düşünüyorum” anlatırken, nasıl giderilir sorumuza “teyze veya hala” olabilir diyerek “...Anne içinde yine aynı şekil de teyze, hala gibi kişiler örnek gösterilebilir, onlarla daha çok vakit geçirmesi sağlanabilir” dile getirmiştir.

Suat, Kamil, Ayşe, Veli ve Meryem öğretmen anne eksikliğinin giderilemez olduğunu ve çocuklar üzerinde kötü, sıkıntılı olduğunu belirtmişlerdir. Ayşe öğretmen açıklamasında “Anne eksikliği giderilemez bence baba olmaya da bilir belki anne çünkü her yönden biraz daha çocuğunu benim gördüğüm kadarıyla anneler evlenmese bile çocuklarını yetmeye çalışıyor yetebiliyor...” Çocuğu çok büyük etkileyeceğini sözleriyle “çok zor bir şeydir ve asla eksikliği kapatılamaz ne olursa olsun bir başka bir kadın annenin yerine geçemez” belirtmiştir.

Veli öğretmen de anne eksikliğinin çocukta “anne sevgisi” eksikliği yolacağını ve doldurulamayacağını “...Anne sevgisi eksikliği; bunun imkanı yok dolmasına, çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılaması olsun, çocuğun yetiştirilmesinde gösterilmesi gereken sabır olsun, ha bunlar erkekler de kadınlar kadar yok, bunu hepimiz biliyoruz zaten o çok daha kötü bir durum annesiyle yaşanması yine bir nebze

kurtarıyor, baba eksikliği giderilmez de anne eksikliği kadar büyük değil bence bu çok daha kötü bir durum her yönden etkiler bence” sözleriyle dile getirdi.

Kamil öğretmen sorumuza “Biraz daha sıkıntılı olur çünkü annenin yetiştirmesi biraz daha kendini adanmışlık duygusu oluyor, biraz daha kendini tamamen vakfetme oluyor, fakat ama baba yeni bir evlilik yoluna gidebilir veya tam ilgilenemeyebilir dolayısıyla annenin yetiştirmesi babaya göre biraz daha olumlu, daha kolay olur, Baba ister istemez çünkü erkeklerin o anlamda hayatta ki ihtiyaçlarını gidermek işte işe gidecek mutlaka birinin olması gerekiyor biraz daha zor diye düşünüyorum” şeklinde cevap verdi.

Meryem öğretmen annenin eksikliğinin çocuk üzerindeki etkisine kendi öğrencisinden örnek vererek açıklama yaptı:

Bu çok büyük bir şey işte yani annelik doğuştan bir şey olduğu için içgüdüsel bir şey annelik çocukta o eksikliği kapatması, babaya göre çok zor diye düşünüyorum. Anneyle bağımlı doğuyor çünkü o yüzden bu çok çok zor bir şey şimdi bir tane öğrencimiz var; babasıyla yetişen anne terk edip gitmiş çocuk babayla ama tek babasıyla yaşamıyor işte halası var yanında ve babaannesiyle birlikte yaşıyorlar. Çocukta baba, baba şey gibi hani sadece vicdanını rahatlatmak için besliyor durumunda ama baba ilgileneyim, ne bileyim bize hiç mesela durumunu sormadı filan hala çok ilgileniyor hala baskın karakter, o da çok disiplinli, o da çok sıkıyor çocuğu çok disiplinden boğulmuş artık ama çocuğun hani böyle garip bir davranışı yok. Ondan sonra farklı bir şey yok hala o yeri doldurmuş ben şu an onu hissediyorum. Hala gerçekten özverili bir hala, o hatta hiç şey demiyor mesela çok ilginç herkes de görüyor bunu ayyy Benim annem niye kaçtı gitti filan demiyor Babam diyor eve gelmiyor hiç çok geç geliyor, hep babadan şikayet ediyor, anneden zaten bir beklenti yok o yüzden bu şekil de olan çocuklar da anne veya baba bir ilgi varsa bunu üç beş katna çekmeli bu eksiklikleri gidermeli diye düşünüyorum o halasıyla gideriyor ve mutlu şu anda.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri çocukta anne eksikliğinin etkisinin “anne sevgisi eksikliği” olacağını bütün katılımcılar açıklamış ve eksikliğin giderilemeyeceğini açıklamışlar ancak bir nebze olsun büyükanne, teyze veya hala o eksikliği kapatabileceğini veya faaliyetlere teşvik edilebileceğini belirtmişlerdir.

4. 4. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Büyükanne ve Büyükbabanın Yetiştirdiği Çocuklarda Anne ve Babanın Yokluğunun Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin büyükanne ve büyükbabanın yetiştirdiği çocuklarda anne ve babanın yokluğunun çocuk üzerindeki etkisine yönelik algısını öğrenebilmek için “Büyükanne ve büyükbabayla yetişen çocuklarda anne ve babanın yokluğunun çocuk üzerindeki etkisi nedir?” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo 4. 4. 3’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 4. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Büyükanne ve Büyükbabanın Yetiştirdiği Çocuklarda Anne ve Babanın Yokluğunun Çocuk Üzerindeki Etkisine Yönelik Algısı

Gerileme
Şımarık
Sorumluz
Geleneksel
Kontrolsüz
Duygusal Eksiklik
Savunma Mekanizması

Tablo 4. 4. 3’te görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sorumuza verdiği yanıtlarda üç öğretmen “şımarık” olabileceğini, biri “kontrolsüz”, iki öğretmen “savunma mekanizması” geliştirdiklerini belirtirken, biri “geleneksel”, diğer öğretmenlerde “duygusal eksiklik” olarak dile getirmişlerdir.

Selim, Meryem ve Kaya öğretmen çocukların “şımarık” olabileceklerini belirtirken, Selim öğretmen aynı zaman da çocukların serbest bir şekilde yetiştirildiğinde gerçek hayatta zorluk yaşamasına sebep olacaktır açılmasında “Yani burada çocuklar anne baba sevgisinden mahrum kalabilirler, aşırı şekilde şımartılabilirler, ya da işte büyükanne ve büyükbabanın karakterine göre daha hırçın bir şekilde ya da nasıl diyeyim daha serbest bir şekilde yetişebilirler bu da şımarık, hırçın ya da aşırı boş vermişci bir şekilde yetişmeleri çocuğun gerçek hayatta karşılaştığında zorluklarla karşılaşmasına neden oluyor; orada bir takım sıkıntılar çekebilir çocuklar” bulundu.

Meryem öğretmen de sorumuza daha önce sormuş olduğumuz soruda da belirtirken, kendi öğrencisinden örnek vererek “şımarık” olabileceğini belirtmiştir. Meryem ve Kaya öğretmen bu çocuklarda “gerileme” gözlemlediklerini belirtmiştir. Meryem

öğretmen örnek verdiği öğrencisinde “Çocuk da hani gerileme dediğimiz davranış var ya bebeksi konuşma, bebek gibi yürüme filan böyle şeyleri de görmeye başladık” şeklinde açıklama yaparak öğrencisinin durumunu dile getirmiştir:

Bir tane öğrenciniz var 6. sınıfta anne baba bırakıp gitmiş çocuğu ya da ayrılmış nasıl olmuşsa dede ve babaanne ile büyüyor çocuk, çocuk inanılmaz derecede şımarık bir çocuk, onun dışında anneanne işte babaanne ona yemek koyuyor, öğle arası yesin diye o çocuk zorla yemekleri sınıf arkadaşlarına yedirtiyor. Onlara bir şey demiyor ve yemek istemiyor ve sonra kantinden bir şeyler alıp yiyor mesela işte düzenli olarak kitap ve defterini unutuyor ve dedesi ona getiriyor, veriyor; ders esnasında, otorite kesinlikle olmuyor ya da bizim karşılaştığımız örnek ama ben öyle gözlemliyorum. Genel anlamda çok otoritesiz çocuklar yetişiyor, disiplin boşluğu oluyor sıkıntı oluyor.

Kaya öğretmen de sorumuza daha önce sormuş olduğumuz sorunun yanıtı içerisinde bu soruyla birleştirerek; bu çocuklarda aynı zamanda gerileme yani duygusal ve hareket açısından kendi bulunduğu yaş gelişim özelliklerinin altında tavır ve davranış sergileyebildiğini; öğrencisinde gözlemlemiş olduğu bir durumla açıklamıştır:

...Mesela burada Van depreminde ailesini kaybetmiş, burada Antalya da anne baba evlatlık olarak almış, biraz yaşça büyükler yaşlılar, ama çocuk da bu tamamen belli oluyor kendini fark ediyor....Evlatlık olduğu kişiler dedesi ninesi yaşında evlat edinmiş durumda, o çocuk bir 8. sınıf çocuğu değil de 5. sınıf çocuğu gibi önce bilmiyorduk. Bu çocuk niye böyle çocukça davranıyor hani evde oturup bebeklerle oynayacak çok farklı çünkü dede nine ona torun gözüyle bakıyor bu sefer baktığın zaman; o yetiştirecek dede ve ninesi ile yetişen çocuk da ne oluyor o sevgiyle büyüyor ama hep çocukça, korumacı tavrı da var. Anne baba ne yapıyordu hayatı hazırlıyordu, yapması gereken sorumlulukları görevleri ama dede, nine nasıl yaklaşacak; biz onu yaparız, canımız torunumuz bizim, o mutlu olsun, oynasın, gülsün, onun her ihtiyacını yapalım ama bu sefer çocukta o sorumluluk olmayacak. Anne baba onu aşlayan kişidir; tamam mutlu olsun, sevelsin ama görevlerini yerine getirsin, bildiğim kadarı ile dede nine bunu hiçbir zaman söylemez. Saygısızlık yapmadığı sürece, farklı bir şey yapmadığı sürece çünkü onlar ömrümüzün sonuna geldik; bu çocuk da mutlu olsun bir şeyler yapalım. Bir nevi baktığımız zaman çocuğu hayata hazırladığımız zaman bu çocuğa zarardır. Bir nevi illa kötü

davranmamak her şey anlamına gelmez, bu sefer öyle bir eksiklik olabilir. Çocuk sorumluluklarından görevlerinden uzak kalmış olabilir.

Ayşe ve Didem öğretmen de “savunma mekanizması” geliştirebileceklerini belirtti. Açıklamasında “...O çocukta ne yapıyordur savunma mekanizmaları geliştiriyordur. Annesine varmış gibi düşünüyordur, ben rastlamadım hiç bilmiyorum ama ne yapıyordur; o çocuk, empati kurduğumda babaanneyi, ananesini annesi gibi dedesini de babası gibi görüyordur” bulunmuştur.

Didem öğretmen de kendisinin sınıf öğretmeni olduğu bir sınıfta bir öğrencisiyle karşılaştığı bir durumu anlatarak açıklamış ve öğrencisine doldurması için verdiği öğrenci tanıma formunu; kendi istediği şekilde, gerçeği beyan etmeyen açıklamalarla doldurduğunu söylemiştir. Olayı şu şekilde anlatmıştır:

...Geçmişte anne babası olmayan öğrencilerim oldu. Kimisi büyükanne büyükbaba yanındaydı. Yurt dışında çalışıyordu; anne baba yok değil de para gönderiyorlardı. Bir de bundan önce çalıştığım yerde anne kaçmış, baba kendini vurmuş, büyükanne ve büyükbaba da kalıyordu; çocuktan hiç haberleri yoktu. Hani geliyordu okula zaten büyükanne ve büyükbabayla arası sorunluydu, okula geliyordu, araştırıyordu; ama ne desen de yani okula diye çıkıyordu, evde kontrol yoktu, internet kafelerde dolaşiyor, çıkış saatinde de eve gidiyormuş. Onu da sonradan öğrendik kimseye söylemiyordu; anne babanın olmadığını ki ben bir arkadaştan öğrendim ki sınıf öğretmenleriydim onların, söylemedi. Belgeler doldurtuyorduk aileyle ilgili babaya bir iş yazmış, anneye merdiven yıkıyor yazmış, bir şeyler yazmış kağıdı bilmiyoruz, ailelerin hepsini bilmiyoruz ki ne yaptıklarını bu eksiklikler oluyor. Anne babanın olmaması veya annenin olmaması eksiklik yaratır. Büyükanne, babanın yanında kalması da eğer otorite sahibi ise büyükanne, büyükbaba çocuğu iyi yetiştirebiliyorlarsa çok iyi eğitiliyorlar hiç bir eksiklikleri kalmıyor, sadece eksikleri anne ve baba o isimler eksik kalıyor ama demin anlattığım gibi büyükanne büyükbaba sadece ilgileniyoruz diye düşünüp de hiçbir şey bilmiyorsa çocuk ortalıkta mahvolup gidiyor, hiç olup gidiyor, arkadaş çevresi onu etkiliyor, farklı çevrelere giriyor, okul bir şekilde öğrenince çıkartmaya çalışıyor ama nereye kadar sonuçta yirmi dört saat peşinde değilsin çocuğun, okulun sınırlarından çıktıktan sonra görev alanımız bitiyor; öyle olunca çocuğu etkiliyor, her durumda etkiliyor, annenin yokluğundan etkileniyor, babanın yokluğundan da etkileniyor, ikisinin yokluğu hele daha çok etkiliyor.

Mine öğretmen çocukların büyükanne ve büyükbaba yanında “geleneksel” yetişeceğini şu cümlelerle “...Büyükanne ve büyükbabayla yetişen, onların tarzı ile yetişmiş olacak, çocuk çok geleneksel yetişmiş olacak ne derlerse yapmış olacak anne baba olmadan nasıl olur zor ya....” dile getirmiştir.

Kerim öğretmen “duygusal yönünün eksik” olacağını belirtmiş “Evet şimdi aile şu açıdan sadece ihtiyaçların giderilmesi değil bunun duygusal yönü ayağı eksik kalır” sözleriyle açıklamıştır.

Veli öğretmen de bu çocukların yetiştirme yurdunda kalmaktansa büyükanne ve büyükbabanın yanında kalmasının çocuk açısından daha olumlu olacağı yönünde sorumuza cevap “Yani şöyle söyleyeyim bu çocuk hani bir yetiştirme yurduna gitse çok daha kötü olurdu, ondan bir nebze iyidir öyle söyleyeyim ama büyükanne ve büyükbabayla dediğim gibi o açıdan bakmamız gerekiyor. Tamamen yalnız kalmasındansa bu iyi bir durumdur. Çocuk için yani anne ve babasının birinin olmamasından bile belki daha iyi bir durum olabilir, ikisinden de biraz biraz var ki o yetişkinlerde gerekli sevgiyi ilgiyi göstereceklerdir ona” vermiştir.

Suat öğretmen de büyükanne ve büyükbabanın “sevgi ve tahammül seviyesinin yüksek” olduğunu “Büyükanne ve büyükbabasıyla yetişen çocuklarda anne baba olmasa bile büyükanne ve büyükbaba bir bakıcıya göre çok çok daha sevgiyle yaklaştığı için çocuğa veya tahammül seviyesi daha yüksek olduğu için geleneksel ailelerde yaşayan çocuklar anne, baba eksikliğinde; çekirdek aile kadar çok etkilenmezler” belirtmişlerdir.

Kamil öğretmen “ciddi sorunlar” olabileceğini, eldeki imkanlarla en iyi şekilde çocukların yetiştirmesi gerektiğini “Aslında ben anne ve babanın toplumda, aile de her yerde vazgeçilmez olduğu düşüncesindeyim. Bir annenin, babanın eksikliğinde ciddi sorunlar yaşanabileceğini, anne babasının olmaması bu dedenin veya nenenin çok şefkat içerisinde davranması normal hani davrana da bilir fakat bunun yeterli olmayacağı, ne yapılabilir kısmı, toplumda işte var olan ne ise onunla yetinmek elde ki imkanlarla en iyiye ulaşmak, dedesi, nenesi ne kadar iyi eğitim verebiliyorsa veya ne kadar fiziki imkan sağlıyorsa en iyi onu kullanacak, elinden geleni yapacaklar yani” sözleri ile dile getirmiştir.

4. 4. 4. Tek Ebeveynle veya Büyükanne ve Büyükbabasıyla Yetişen Çocukların Davranışlarına İlişkin Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tek ebeveynle veya büyükanne ve büyükbabasıyla yetişen çocukların davranışlarına ilişkin algısını öğrenebilmek için “Tek ebeveynle veya büyükanne ve büyükbabasıyla yetişen çocukların diğer çocuklardan farklı davranış gösterdiğini veya sorunlu çocuklar olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 4. 4. 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. 4. 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tek Ebeveynle veya Büyükanne ve Büyükbabasıyla Yetişen Çocukların Diğer Çocuklardan Farklı Davranışlarına İlişkin Algısı

Sessiz
Hareketli
Otorite Eksikliği
Psikolojik Eksiklik
Gerileme
Şımartılma

Tablo 4. 4. 4’te görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sorumuza verdiği yanıtlarda beş öğretmen sorunlu çocuklar olmadığını, diğer öğretmenlerde “psikolojik eksiklik veya şımartılma, sessizlik, hareketlilik gözlenebileceğini belirtti. Kerim, Veli, Selim ve Ayşe öğretmen sorunlu veya diğer çocuklardan farklı davranışları olabileceğini belirtti. Kerim öğretmen “sorunlu” olarak ifade ettiğimiz şeye göre değişeceğini, çocuğun hareketli veya sessiz olmasının sorun olarak algılanıp algılanmamasına bağlı olacağını “Şöyle düşünüyorum ki düşünmemek şu ana kadar ki olan şeyle çelişki anlamına gelir; yalnız sorun orada, sorunu iyi tespit etmek lazım mesela birisine göre çocuğun hareketli olması sorundur, birisine göre sessiz olması sorun olabilir; değişken bir şey hani beklenenden kastım ideal şey tipini yakalayamayabiliriz ama tabii bunu da eğitim kesinlikle bir yere kadar düzeltir ki yok edemez” ifade etmiştir.

Veli öğretmen sorumuza tek ebeveynli annenin yetiştiği çocukta “otorite eksikliği” olabileceğini belirtti. Kendi öğrencilerinden gözlemlediği dedesi ve babaannesiyle yetişen bir çocuğun iyi bakıldığı sürece diğer çocuklardan farklı olmadığını

sözleriyle “Evet, öncelikle tek ebeveyn yetişenler de işte babası olmayanları ele alırsak; bir şey var, otorite eksikliği var, çocuğu etkiliyor yani bu belki çok doğru değil ama otorite diye bahsediyorum ama kullanıyoruz bunu kullanmazsak olmuyor. Çocuğun babası ile iletişime geçiyorsun annesi ile iletişime geçiyorsun ama babasıyla konuştuğun zaman problemler çok daha çabuk çözülüyor gerçekten bu çocuğun denetimi açısından böyle bir şey var. Büyükanne, büyükbabayla yetişen çocukta bir kere ikinci çalıştığım okulda böyle biri vardı sadece dedesi ve babaannesiyile yaşayan, o çocukta da ben hiçbir şey görmedim, çok iyiydi yalnız diğer çocuklara oranla çok daha iyi bakılıyordu, giyimde şunu bunu her yönden temel ihtiyaçları karşılandığında; diğer çocuklardan bir farkı olmuyor öyle söyleyeyim ama tek ebeveyn durumu sıkıntılı” açıklık getirmiştir.

Selim öğretmen davranışlarının farklı olabileceğini bunu sebebinin de önlerinde uygun rol ve modelin olmaması şeklinde “Yaa aynen diğer sorular da benzer durumlar vardı. Bence normalden farklı davranış sergiliyorlar bu çocuklar, genelde sebebi de önlerinde uygun bir rehberin, uygun bir modelin bulunmaması diye düşünüyorum” açıklamıştır.

Ayşe öğretmen de çocuklarda “psikolojik eksiklik” olacağını ve bunun ömür boyu her zaman hayatında hissedeceğini belirterek, çocukların kendilerini “değersiz ve hor” göreceklerini anlattı:

Tabii ki sorunlu şöyle, psikolojik olarak muhakkak eksiklik olacak ve hayatı boyunca bunu yaşar ve asla unutamaz bence çünkü bir annenin, babanın yerini hiçbir şey tutamaz; ne kadar seviliyor da olsa, ne kadar her şey istediği şeyler almıyor da dahi olsa, hayatı mükemmel bile olsa ki hayati zaten mükemmel olamaz da psikolojik olarak hep bu eksikliği ömür boyu, her zaman yaşar, evlilik hayatında da ömür boyu yaşayacaktır ki bu mecburiyetten olan şeyler ki ne olur anne baba boşanır; hepsi kendi hayatına kurar, çocuklar onlara kalır yani istenmiyorum, sevilmedim ben, bırakıldım, annem babam değer vermedi atıldım, bir köşeye gibi bir psikoloji girer çocuk kendini hor görür, değersiz görür yani beni istemediler, beni sevmadılar, beni attılar ki onlarda ileride anne baba olacak; ne olacak, hep içinde bir eksiklik yaşayacak, ömür boyu yani çok kötü bir psikoloji olsa gerek....

Kaya öğretmen sorunlu olarak bakmadığının “yaşından küçük ve şımarık ” hareket edebileceklerini cümleleriyle “Sorunlu çocuk değildir, olmuyor da dediğim gibi bir tek hani çocukça oluyorlar, biraz daha yaşlarında olması gereken davranışlardan bir,

iki yaş daha küçük oluyorlar ben böyle bir şey gözlemledim daha önceki yıllarda da vardı öğrencilerimizden, o çocuk da aynı böyleydi hani daha çok çocukçaydı ben dede ile nine ile bu şekilde şımartılmasına bağlıyorum bunu yapmalısın, şunu yapmak zorundasın gibi bir şey ona lanse edilmemiş hiç bir şekilde ve diğer çocuklardan farklı bu şekilde olabilir daha çocukça davranış haa akran arasında da diğer çocuklar davranışları yadırgayacaktır çünkü akranlar çok acımasızlar asla affetmezler eksik veya fazla bir şey gördüğü çocuğun yüzüne söyleyeceklerdir mutlaka” dile getirmiştir.

Meryem öğretmen sorunlu bir çocuk olarak görmediğinin bunu tamamen yetiştiren kişiyle alakalı olduğunu “Hayır, hiç böyle bir ön yargım yok. Sorunlu çocuklar olduğunu kesinlikle düşünmüyorum. Bu tamamen büyükanne, büyükbaba, anne veya babanın eğitim seviyesine, ondan sonra zihnine, beynine bakan bir şey yani hiç şeyle genellenmemesi gerekir kesinlikle” sözleriyle bildirmiştir.

Mine öğretmen de çocuğun iyi yetiştirilirse bir sorun olmayacağını “İyi yetiştirirlerse bence sorun olmaz yani ya anne ya da baba, büyükanne, büyükbaba; bilinçli insanlarsa böyle bir sorun olacağını sanmıyorum yani onu bir şekilde hallediyorlar okula gidilebiliyor, uzmanlarla görüşülebiliyorlar o sorun çözülebiliyor yani” açıklamıştır.

Kamil öğretmen çocukların daha çok “içe kapandıklarını” bunu da sorun olarak görürseniz sorun olarak bakılabileceğini “Yoo ben buna birebir ama sorunludan ziyade içe kapanıklığı sorun olarak değerlendirirseniz düşünüyorum ama hani şiddete meyilli anne, babayla yetişenler vurdulu, kırdılı denk gelmedim on dört senedir denk gelmedim ama daha çok zıttı oluyor, dışa vurmuyorlar daha çok içe atıyorlar, daha kapanık oluyorlar bu da zamanla bu da anne, baba olacak bu gelecek nesiller için aslında sıkıntı oluşturabilir yani” sözleriyle açıkladı.

Suat öğretmen de sorunlu olarak değil ama ciddi problemlerin olabileceğini “hakkı olamayan şeylere fazla toleranstan dolayı kendi hakkıymış gibi görebileceklerini, aşırı serbestliğin çocuklarda davranış sorunlarına yol açacağını konuşmasında şu şekilde belirtti:

Sorunlu olarak ifade etmeyeyim de tabii davranışsal anlamda ciddi problemler oluşabiliyor mesela tek ebeveynli olduğu zaman mesela anne, babanın yokluğunda ne yapıyor, çocuğuna daha fazla tolerans tanıyarak, daha fazla haklar vererek gidermeye çalışıyor ve bu sefer çocuk aslında hakkı olmayan şeyleri kendi

hakkıymış gibi düşünebiliyor ya da büyük ebeveynler, anneanneler, babaanneler, dedelerle yaşayan çocuk ne yapıyor, çocuklara çok kıyamadıkları, sevgilerini yanlış ifade ettikleri için aslında bu kıyamamak değil de sevgilerini yanlış ifade ettikleri için çocuklara davranışsal anlamda aşırı derecede serbest bırakıp davranış sorunlarına yol açabiliyorlar. Çocuk her şeyi hakkıymış gibi görmeye başlıyor.

Didem öğretmen çocuğun yetiştirilme ve büyüme ortamıyla alakalı bir durum olduğunu “Büyükanne, büyükbabanın durumuna bağlı çocuk üzerinde iyi bir otorite kurarlarsa, eminim o çocuk en başarılı çocuk oluyor ama kuramazlarsa, hiç olup gidiyor çocuk....” belirtmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tek ebeveynle veya büyükanne ve büyükbabasıyla yetişen çocukların diğer çocuklardan farklı davranış gösterdiğini veya sorunlu çocuk olarak algılayıp algılamadıklarına belirlemek için sorduğumuz soruya beş öğretmen farklı davranış sergilediklerini ve sorunlu olabileceklerini belirtirken diğer öğretmenler sorunlu olmadıklarını belirtmişlerdir.

4. 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerinin Bilinçlendirilmesine Yönelik Önerileri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ailedeki sosyal rollerinin bilinçlendirilmesine yönelik önerilerini öğrenebilmek için katılımcılara “Bu türlü yetişen çocuklara okulun nasıl bir yardımı olabilir?”, “Öğretmenler nasıl davranmalı ve öğretmenler nasıl bilinçlendirilmeli?”, “Aile nasıl davranmalı ve nasıl bilinçlendirilmeli?”, “Çocuklara bu konuda nasıl eğitim verilmeli?” soruları yöneltilmiştir. Yanıtlar Tablo 4. 5’te gösterilmiştir.

Tablo 4. 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerinin Bilinçlendirilmesine Yönelik Önerileri

Okula Yönelik Öneriler
Rehberlik Servisleri
Akran Desteği
Veli Görüşmeleri
Ziyaretleri
Seminerleri
Maddi Ve Manevi Destek
Öğretmenlere Yönelik Öneriler
Farkındalık
Etkinlik
Kahvaltuya Götürme
Hediye Ve Eğlendirme
Sinemaya Götürme
Sevgi
Toplantılar
Müsamahalı
Empati
İş Birliği
Aileye Yönelik Öneriler
Psikolojik Yardım
Devlet Desteği
Okuldan Destek
Uzman Yardımı
Çocuklara Yönelik Öneriler
Rol Ve Model Olmak
Kendine Güven Aşılama
Yol Gösterme
Değerler Eğitimi
Kollamak, Gözetmek
Görüşmeler
Empati
Seminerler
Kitap ve Film
Spor Ve Aktivite

Tablo 4. 5’te görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin okulun nasıl yardımcı olabileceğini sorduğumuzda yedi öğretmen “rehberlik servisinin” yardımcı olabileceğini, öğretmenlerin bu konuyla ilgili davranış ve bilinçlendirilmesi ile ilgili düşünceleri ise katılımcıların beşi “farkında olmak” şeklinde yanıtlarken, diğer öğretmenler “toplantılar ve etkinlikler” yapılarak, “sevgiyle ve müsamahalı” davranmalı çocuklara şeklinde görüş bildirmişlerdir. Aileye yönelik önerilerinde üç öğretmen “uzman yardımı ve psikolojik destek” şeklinde cevaplarırken, diğer öğretmenler “okul desteği ve devlet desteği” alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Çocuğa verebilecek eğitim olarak “rol ve model” olmak diyerek belirtirken iki

öğretmen, dört öğretmen “değerler eğitimi” verilmesi gerektiği dile getirmiştir. Diğer öğretmenler ise çocuğa empati yapmak, yol göstermek, kendini ispatlamalı, spor ve aktivitede bulunmalı demişlerdir.

Kerim, Veli, Kaya, Meryem, Mine, Kamil ve Didem öğretmen okulun çocuklara yardımı konusunda en çok “rehberlik servisinin” yardımı olacağını belirtmişlerdir. Kerim öğretmen rehberlik servisinin kullanılabilceğini “Rehberlik servisleri kullanılabilir, öğretmenlerin eğitim de zaten her biri farklıdır bu öğrencilerin özel durumlarının olduğunu göz önünde bulundurarak öğretmenler onlara yaklaşım da bulunursa iyi olur. Hem akademik hem de sosyal açıdan” açıklamıştır.

Veli öğretmen aynı zamanda “veli ziyaretlerinin de yapılması gerektiğini “Rehberlik servisinin yardımı olur, nasıl olur; problemlerini yakından takip eder, haftalık çağırıp durumlarını kontrol edebilir. Veli ziyaretleri olsun, gidip babasıyla yaşıyorsa erkek öğretmenler gidip veli ziyaretinde ona yalnız olmadığını hissettirebilir bu şekilde katkıları olur yani” sözleriyle dile getirmiştir.

Meryem öğretmen rehber öğretmenin yanında, çocuklara “hediye ve eğlendirme” olsun çeşitli etkinlikler içerisinde “kahvaltı veya sinemaya” götürme şeklinde davranılabileceğini “Bununla ilgili rehber öğretmeni yardımcı olabiliyor ... Okul başka ne yapabilir bununla ilgili çocuğu mutlu etmek adına hediyelendirme, eğlenceli şeyler olabiliyor veya bu şeyler oluyor ya kahvaltıya götürme olabiliyor, sinemaya götürme, bizim koçluk sistemi var okulda; koçu olduğunuz çocuklarla etkinlikler yapıyorsunuz, ailesiyle tanışıyorsunuz filan iyice onu tanıyorsunuz nasıl ders çalışıyor, hangi dersleri seviyor filan böyle şeyler yapılabilir” anlattı.

Mine öğretmen “rehber öğretmen ve uzman desteği” verilebileceğini “Rehberlik servisi yardımcı oluyor bu konuda zaten eğer halledilemiyorsa uzmana yönlendiriliyor o şekilde yardım edilebilir” belirtti.

Kamil öğretmen rehber öğretmenin yanında çocuklara “maddi ve manevi” desteğin verilmesi gerektiğini “Okulda işte sınıf öğretmeni, müdür, müdür yardımcısı, rehber öğretmen, sınıf rehber öğretmeni, devletin oluşturduğu şeyler var statüler var. Bunların; sınıf öğretmeni birincil, rehberlikçiye ihtiyaç duyulursa ona götürmek işte efendime söyleyeyim maddi ve manevi bir eksikliği varsa müdür, müdür yardımcısı tamamlasın bu şekilde eksiklikler giderilebilir” dile getirdi.

Didem öğretmen de “rehberlik servisinin” daha önemli olduğunu “Rehberlik vereceğimiz yapacağımız başka bir şey yok çünkü öğretmenin elinden bir şey gelmiyor. Rehberlik mesela bu çocukta böyle bir sorun var biraz ilgilen demedikten sonra günde üç yüz çocuk görüyoruz her birini bilmiyoruz, sınıfımızın dışındakini ki demin anlattın bazen onlar bile yalan bilgi çıkıyor, o yüzden rehberlik yönlendiriyor. Rehberlik ne derse ne yaparsa bizde sorun olduğunda onlara yönlendiriyoruz en iyi onlar biliyor bizim alanımız değil, onun için biz yardımcı olamıyoruz” sözleriyle ifade etti.

Kaya öğretmen de “rehber öğretmen” bir yere kadar yardım edebileceğini asıl “veli ile görüşme” yapmak gerektiğini, okulun bu konuda veliyi bilgilendirmesi gerektiğini “Okullar ne yapılabilir, onların daha çok bilinçlendirmesi öğrenciye, nasıl yaklaşılması gerektiğini çünkü öğretmen ve rehber öğretmen, öğretmen rolündedir anlatacağı şey farklıdır. Bu konuyla ilgili biz ne kadar konuşsak da çünkü bunu niye yaptın, yaptığı davranışı bilmiyor ki normal olarak karşılıyor bunu düzeltmenin yani okulun yapacağı şey nedir, veli ile görüşmektir hani tamam bu şekilde davranıyorsunuz, davranış bu ama bu ileride şunlara yol açacak, bunlara yol açacak, veliyi bilgilendirdiğimiz zaman onlar davranışları değiştirebilir” belirtti.

Ayşe öğretmen okulun bir yardımcı olamayacağını “Okul olarak okulun çok bir yardımcı olabileceğini düşünmüyorum” sözleriyle dile getirdi.

Selim öğretmen de “akran desteği” verilebileceğini “Yani arkadaşlarından destek sağlanabilir, akran desteği, akran eğitimi diye dediğiniz bir durumdan faydalanırsak özellikle üst sınıflarda ağabey modeli vardır bazı okullar bunu yapıyor. Özellikle kolejler bu şekilde yaklaşıla bilinir bence akran desteği sağlanabilir özellikle” anlattı.

Suat öğretmen sözlerinde okulun “hayata hazırlayan” bir kurum olması açısından konuyu ele alarak “davranışsal anlamda doğruyu ve yanlış” öğretmesi gerektiğini “Okul her şeyden önce hayata hazırlayan bir kurum olduğu için davranışsal anlamda doğruyu yanlış öğretmemiz gerekiyor çocuklara, çocuk doğruyu ne için yapmalı, çocuk doğruyu doğru olduğu için yapmalı başkalarından korktuğu için ya da toplumun dışına itileceği için değil. Doğruyu doğru olduğu için yapmalı biz bunu öğretebildiğimiz zaman zaten sorun kalmayacaktır” ifade etti.

Öğretmenler nasıl davranmalı ve nasıl bilinçlendirilmesi sorumuza beş öğretmen “farkında olmak” şeklinde konuşurken, bir öğretmen çocuğa “örnek” olunmalı

demiş, bazı öğretmenler “etkinlik” yapılmalı, müsamahalı davranmalı ve iş birliğiyle olaya yaklaşmalı şeklinde açıklamışlardır.

Kerim, Veli, Selim, Ayşe ve Mine öğretmen “farkında olmak” şeklinde öğrencilerin durumlardan haberdar olmak ve ona göre davranılmalı şeklinde belirtmişlerdir. Veli öğretmen bazı etkinliklerin mesela anneler günü etkinliklerinin annesi yanında olmayan çocuklar için üzücü olduğunu “Bazı etkinlikler var bazı şeyler var bunları söylüyorduk önceleri farkında olmadan ama şimdi dikkat ediyorum yani şimdi hiç öyle bir şey söylemiyorum “veli” kelimesini kullandığında bu problem ortadan kaldırılıyor bu bir bu tarz şeylere dikkat edebiliriz. Bunun dışında bazı şeyler oluyor mesela geçen yıl olmuştu burada anneler günü kutlaması hani böyle yanlışlar mesela yapılabilir, gözden kaçabiliyor. Anneler günü etkinliği yapıldı okulda bir çok çocuğun annesi yok ya da ayrılır bunlara dikkat etmemiz lazım, bu çocuklara ekstra daha sevgi ile yaklaşmakta da fayda var” şeklinde belirtirken” ayrıca çocuğa verilen görevlerde anne veya babayla yapılması gereken durumlarda kendisinin “veli” kelimesini kullanmaya özen gösterdiğini de ifade etti.

Selim öğretmen “farkındalığın” yanında toplantı yapılması gerektiğini ve çocuğa değerli olduğunu hissettirmesi gerektiğini “Zaten bizim biliyorsunuz toplantılarımız oluyor. Bütün sınıflar için şubeler için şöp toplantısı dediğimiz, burada bu çocukların daha net daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekiyor ki okulumuzda da zaten bunlar yapılmaya çalışılıyor bu özel öğrenciler bu durumdaki öğrenciler, öğrencilerin işte annesi yok mu babası yok mu büyükanne ve büyükbaba ile mı yaşıyor bu konuda zaten gerekli bilgiler veriliyor, sınıf rehberleri tarafından ya da rehber öğretmenlerimiz tarafından öğretmenler bunları bilip çocuğa ona göre davranmalı, çocuğun değerli olduğunu hissettirmesi gerekiyor” sözleriyle vurguladı.

Ayşe öğretmen de rehber öğretmen sorumluluğunda bu çocukların farkında olunması ve ona göre davranılması gerektiğini “Rehberlik öğretmeni bu çocukların kim olduğunu öğretmenlerine söyleyebilir ki özellikle şu çocuklara farklı yaklaşım daha iyi davranın bu çocuk şu şu şu durumda derse, öğretmen bunun farkına varır çünkü bilemiyorsun yani her çocuğun da ailesini inceleyemiyorsun... Ne yapar, rehberlik öğretmeni bire bir öğretmeni çağırır ve konuşur şu şu şu öğrenciler bu durumda daha iyi davranırsanız, daha dikkatli davranınız, daha iyi olur, diyebilirim” belirtmiştir.

Mine öğretmen de “farkında olacağız, ona göre davranıp, üzmeden, rehberlikle ve aile ile iş birliği içinde olmalıyız” şeklinde “Tabii önce bu durumu bileceğiz farkında

olacağız aile ile işbirliği içinde olacağız. Sınıfta ders esnasında mesela onların duygularını zarar verebilecek bir şey mesela annesi yoksa anne ile ilgili böyle övgü dolu sözler söylemememiz lazım, babayla onu üzmemeliyiz anca bu şekilde onlarla bireysel görüşmeler yapılabilir, bunların doğal olduğu anlatılabilir onlara rehberlik servisiyle sürekli iş birliği içinde olunabilir biz de öyle yapıyoruz rehberlik servisiyle iş birliği için de oluyor bu çocuklar” açıklama yapmıştır.

Kerim öğretmen çocukların durumlarının “farkında” olup ona göre davranılması gerektiğini şu sözlerle: “Şimdi hani biz şey olarak değişik sınıflara girdiğimiz için bazen insan hangi sınıfta olduğunu bir anda untabiliyor o arada babası olmayan bir çocuk varsa herkes örnek veriyorsun mesela babasıyla bugün diyeceğinde hani o şeyleri hangi sınıfta olduğumuzu nasıl söyleyeyim ona o acıyı yaşatmayacak derecede hassas davranmalı diye düşünüyorum” ifade etti.

Suat öğretmen, öğretmenlere seminer düzenlenebileceğini ve uzman kişilerden yardım alınabileceğini, aynı zamanda öğretmenlerin hal ve hareketlerini dikkat etmesi gerektiğini doğru rol ve model olması gerektiğini “Öğretmenler de aileler gibi her şeyden önce çocuğa örnek olmalı mesela sigara içmeyin deyip kendim sigara içiyorsam bu çocuk üzerinde etkili olmayacaktır yada ben çöpleri çöp kovasına atın deyip de kendim çöpleri yere atıyorsam bunun çocuk üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır. Her şeyden önce biz öğrencilerimize davranışlarımızla örnek olmamız gerekiyor. Hal ve hareketlerimizle ikili ilişkilerimizle mutlaka örnek olmamız gerekiyor” derken öğretmenlerinde bilinçlendirilmesi konusunda “Öğretmenler özellikle seminer döneminde uzman kişilerden yardım alınabilir mesela Ahmet Şerif İzgören veya Doğan Cüceloğlu gibi özellikle ikili ilişkiler konusunda ya da daha Japon felsefesi gibi daha çocuklara değer verilen çocukların kendileri olmalarını sağlayan onları değerli kabul eden toplum kültürü yapılarını öğretmek öğretmenlerimize faydalı olabiliriz” sözleriyle açıkladı.

Meryem öğretmen de öğrencilere “müsamahalı ve psikolojisini anlayarak” yaklaşmalı empati üzerinden açıklık “Şimdi bizim okulumuz da rehberlik servisi bununla ilgili bilgilerin verildiği bir kart veriyor, biz ona göre bunu biliyoruz bu ayan beyan bir kağıt değil işte annesi babası ayrılmış olan bir rahatsızlığı olan çocuk filan buna göre çocuklara daha müsamahalı ve onların psikolojisini anlayarak veya çocuk bir yalan bir şey söylediği zaman anlıyoruz ama bunu ona çaktırmıyoruz filan

sonrasında konuşuyoruz bir parça daha onlara karşı daha müsamahalı davrandığımızı düşünüyorum” getirmiştir.

Didem öğretmen çocuklara “yakınlık göstermeli” şeklinde belirterek “O çocuğu biraz daha sosyal hayata katmaya çalışıyoruz biraz daha yakınlık göstermeye çalışıyoruz, yalnız olmadığını, bir sorun olduğun da bizimle konuşabileceğini böyle yapmaya çalışıyoruz” açıkladı.

Kaya öğretmen de, öğretmenlerin çocuklara yapabileceği görevler verip onların “kendilerini ispatlaması” gerektiğini, güven ortamı sağlanması gerektiğini açıkladı:

Mesela daha çok bir şeyi başarabileceği zaman başardığı zaman hani şey istiyor, ona görev verilmesini istiyor, örnek verdiğimiz zaman mesela aşağı inip bir kalemi getirmek bile ne bileyim bir kağıdı götürmek bile onun için çok büyük bir görev, sorumluluk gibi geliyor...Ne yaparsın, yapabilecekleri vardır başkan sen ol, iyi yetenekli çocuğu yaparsın, o çocuk zaten çocukça yaa yapamaz ama tam tersi o çocuğu yaptığı zaman o çocuk bir kendine geliyor. Bak bana güveniyorlar o Van'daki öğrenciyi öğrendikten sonra ben tüm sorumluluğu ona veriyorum. Artık ooo bunu yapabilirsin müthiş bir şey, bunu yapabilirsin bu çok güzel hani bir şey başarabildiğini inandığı zaman aslında bu var ‘bende yapabiliyordum’ kendi yapabildiklerini göstermek.

Kamil öğretmen de ayrımcılık yapmadan ilgilenilmesi gerektiğini “Öğretmenlerle işte bu çocuklar için ekstra bir sınıfta ayrımcılığı sezdirmeyecek şekilde birebir eğitim de davranabilir belki eğitimini o anlamda daha iyi verebilir” belirtti.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “Aile nasıl davranmalı? Nasıl bilinçlendirmeli? sorumuza yanıtları; ikisi “veli seminerleri yapıldığını belirtirken, iki öğretmen psikolojik yardım sağlanmalı ve diğer öğretmenler “rol, model olmak, empati yapmak, dini değerleri öğretmek gerektiğinin, bu konuda da devletin çalışmalarının olması gerektiğini belirttiler.

Suat öğretmen ailenin toplumun temeli olduğunun ve ailenin davranışlarının çocuğa da yansıtacağını onun için doğru rol ve model olunması gerektiğini “Aile dediğim gibi aile toplumun temeli olduğu için çocuk ailede nasıl davranışlar sergiliyorsa topluma çıktığında da aynı şekilde aynı davranışları gösterecektir. Çocuk ailede kurallar olduğunu bilmeli, toplumda da kurallar olduğunu bilmeli. Evet biz hakkımızı

korumalıyız ve hakkımızın çiğnenmesine engel olmalıyız ama bunu yaparken de başkalarının haklarına saygı göstermemiz gerekiyor, anne baba çocuğuna kırmızı ışıkta dur polis varken, polis yokken geç diyorsa o zaman bizim bu çocuktan toplumsal anlamda çok büyük sorunlar yaşayabiliriz” sözleriyle açıkladı.

Kamil öğretmen de çocuklara “empati” yapılması gerektiğini sosyal hayatında da yardımcı olunması ve imkanlar sağlanması konusunda “İşte aile de dediğim gibi tamamen çocuğun duygu ve düşüncelerini baz almak gerekiyor bir daha söylüyorum çocuğun yaş grubu da önemli beş yaşında 10-15 veya her gruptaki öğrenciye nasıl davranılması gerektiğini önce bilmek gerekiyor ardından da ona uygun davranmak, yapabileceğimizin en iyisini yaparak, onun hani psikolojik olarak sosyal hayatında yardımcı olmaya çalışarak, imkanlar sağlayarak, yardımcı olunabilir” görüşünü bildirmiştir.

Ayşe öğretmen de çocuklara dini değerlerin öğretilmesi gerektiğini ve anne, babanın çocuğu sevmesi, ilgilenmesinin önemini sözleriyle “Anne ve babanın sevgisi yeter diğer babaanne dede bile ikinci planda kalır diye düşünüyorum anne baba sevecek ilgilenecek koruyacak. Başka da bir açıklaması yok. Bir de bu çocuğu yetiştirirken dini eğilimlere yönlendirmesi gerekiyor diye düşünüyorum, din deyince akla ahlaki kurallar geliyor; yalan söylemesin, doğru olsun, ne bileyim her türlü davranışında ölçülü olsun o ölçüyü o sınırı öğretmeli çocuğa, o çocuk o sınırı bildiği zaman yanlış bile yapsa bir sonrakinde yapmaz işte bu sınırı da fark ettirmek gerekiyor diye düşünüyorum” ifade etti.

Kerim ve Didem öğretmen psikolojik yardım alınmalı şeklinde açıklamışlardır. Kerim öğretmen kısaca “...Her ailenin eğitim durumu aynı olmadığından psikolojik yardım alarak çözmesinde yarar var...” belirtmiştir. Didem öğretmen anne ve baba sorumluluğunu yerine getirmeyince; aileleri rehberliğe ve psikolojik danışmanlara yönettiklerini şu sözleriyle açıkladı:

Yine işte dediğim gibi rehberliğe yönlendiriyoruz, psikolojik danışmanlara yönlendiriliyor böyle aileler genelde bir kaç defa bizde burada bazı aileleri yönlendirdik, rehberliğe yönlendiriyoruz, bilgi alsınlar diye duruma göre davranışlar çünkü bazı sorunlar var ki baba aile ile hiç ilgilenmiyor. Anne bütün her şeyi halletmeye çalışıyor, çocuk ortada baba çocuğu şımartıyor, parayı veriyor ortada yok, ondan sonra evliler ama öylesine geliyor gidiyor anne uğraşüyor ama çocuk şımarttığı için artık anne de baş edemiyor ee ne yapıyorsun, rehberliğe sevk

ediyorsun onlar bilgi versinler, onlar yönlendirsinler dediğim gibi aile ile rehberlik servisi ilgilenecek.

Mine ve Kaya öğretmen “veli seminerleri” yapıldığını belirtti. Mine öğretmen aynı zaman da uzmandan yardım alınabileceğini ve kitapla kendilerini geliştirebileceklerini “Her okulda var bizim okulda da yapılıyor. Aile eğitimleri yapıyor. Veli seminerleri var. Onlara muhakkak katılmaları sağlanmalı, okul tarafından mesela, mesela kendisi bu yönde gelişmek istiyorsa bir uzmandan yardım alabilir. Eğer istiyorsa ya kitaplar okuyabiliyor, gidemiyorsa eğer o şekilde bilinçlendirilebilir yapılmayacak diye bir şey yok aslında istedikten sonra” anlattı.

Kaya öğretmen ailelere “veli bilgilendirme seminerleri” yapıldığını ve çocuğa empati yapılması gerektiğini, anne, babayla iletişim bağının güçlü olmasının önemini şu sözlerle dile getirdi:

Burada bizim yaptığımız veli bilgilendirme semineri ama tabii ki içi dolu dolu kağıt kürek üzerinden değil, klasik kitabi bilgilerle değil hayat ve yaşanmışlıklar üzerine bunları ne yaparsan, veliyle konuşulmalı rehberlik aracılığıyla şu davranışları yaparsanız sonucu bu diye söylenmesi lazım çünkü en çok en önemli şey iletişim oluyor annenin çocukla veya babanın çocukla iletişimi ne kadar kuvvetli olursa o çocuk o kadar özgüven sahibi oluyor. Hepsinin en başında sevgi, saygı ister istemez olacak, korkuyla da olabilir farklı olabilir ama sevgi sağlandığı zaman onu görmesi lazım çocuklar hep şunu istiyor. Onu anladığımızı hissetmek...8. sınıfta yaşadığımız sıkıntı bu anne babayı dinlemiyor niye nasihat olarak bir kulaktan girip bir kulaktan çıkıyor ama anne baba onun gündeminde ne var ilgi alakalı onlarla oturup bir sohbet etse çocuk bütün her şeyini paylaşacaktır zaten ki örneğini de çok gördük bu şekilde; çocuk arkadaşı gibi paylaşmaya başladı bir şey saklamadı ama diğer türlü olduğu zaman anne baba baskı yaparsa nasihat gibi görecektir çocuk yalana gidecek bu sefer bir nevi çocuğu anladığımızı hissettirilmesi haa ben seni anlıyorum oğlum ben seni anlıyorum kızım demek değil bunu hissetmesi lazım duyması gerekiyor hissetmesi lazım.

Meryem öğretmen de sorumuza bir örnek vererek açıklamasında “Mesela anne baba terk etmiş çocuğu çok kez çağırdık okula yani hani çocuğun bu kadar şımartılmaması gerektiğini, çok el üstünde tutuluyor ve çocuk da hani gerileme dediğimiz davranış var ya bebeksi konuşma, bebek gibi yürüme filan böyle şeyleri de görmeye başladık

çünkü biz bu konuda da bu konular genel anlamda hepsini rehberlik servisi yapıyor. Onlarla görüşme oluyor onlar da bize aktarıyor, bizi ilgilendiren kısmı olursa bu şekilde bir şey oluyor” bulunmuştur.

Selim öğretmen ise “okuldan destek sağlanmalı” şeklinde “Eğitimsiz bir aileye bu biraz daha zor gibi geliyor bana bunları bilinçlendirilmesi zaten toplumda daha çok bundan sıkıntı çekiyor diye düşünüyorum. Özellikle kırsal kesimdeki bu tür çocuklarda bu durumlardan daha sık karşılaşıyoruz bunlara okuldan destek sağlanmalı yine bence okul ailenin eksikliğini biraz daha gidermeye çalışmalı yani özellikle de medya vasıtasıyla aileye bu türlü olduğu çocukların olduğu bulunduğu aileye bilgiler verilebilir” açıklama yapmıştır.

Veli öğretmen de bu konuda devletinde çalışmalarını olduğunu belediyeler tarafından aileyi bilinçlendirme çalışmaları yapıldığını açıkladı:

Ya öncelikle bir standart yakalanmalı bazen gevşek davranıp, bazen sert davranmak tutmuyor. Bunun ortası her zaman, sert davranılmamalı ama gevşekte davranılmamalı sorumluluğu her neyse benimsetilip bunun üzerine sürekli gidilmeli. Bu olmalı ki okulda da başarısı artsın düzgün bir birey olarak da yetişsin, sorumluluklarının farkına varsın bu şekilde davranılmalı ailenin bilinçlendirilmesi için neler yapılabilir, öncelikle aile açısından söyleyeyim. Aile bu bilinçlendirme çalışmaları her zaman yapıyor, belediyeler de yapıyor, okul olarak biz de yapıyoruz. Ailenin yapması gereken tek şey buna katılmak ama yapmıyorlar, bir sürü bahaneleri var. Aile öncelikle bu konuya değer vermeli, bunu önemi ne, kavraması, nasıl kavratılacak ben de bilmiyorum bu konuyu her aile değer verirse yani devletimiz de bu konu o da çalışmaları var zaten çözülür problem.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “Çocuklara bu konuda nasıl eğitim verilmeli? sorusuna dört öğretmen “değerler eğitimi” verilmeli derken, diğer öğretmenler çocuklara empati yapılmalı, keşfetmeyi öğretmek, spora ve faaliyetlere yönlendirme, bireysel görüşme yapmak, çocuklara seminer vermek, eğitimin en iyi çocuğa rol ve model olmak şeklinde açıklamalar da bulundular.

Kerim, Veli, Selim ve Suat öğretmen “değerler eğitiminin” önemli olduğunu ve yarar sağlayacağını belirttiler. Veli öğretmen açıklamasında değerler eğitimi kapsamında çocuklara sevgi, sorumluluk gibi değerlerin kazandırılmasının önemini “...Ailedeki roller nasıl eğitim verilmeli, sorumluluk, mesela değerler eğitiminiz var bizim biliyorsunuzdur sorumluluk var Sevgi vesaire. Bu çerçevede sorumluluk olayı iyi bir

şekilde kavratılırsa çocuk olarak veya öğrenci olarak veya ağabey, abla olarak güzel bir şekilde anlatılırsa, değerler eğitimi kapsamında mesela çocukta bundan illaki bir şeyler kapacaktır. Aileye vermek bence daha önemli aileler de bu sorun çözülmüşse çocuklara karşı hani gidişli gelişli değil de net bir tavır sergilenirse bu sorunların büyük ölçüde çözüleceğine inanıyorum ben” açıkladı.

Selim öğretmen de değerlerimizle ilgili filmler izletilebilir, çocuklara örnek olacak dini hikayeler anlatılabilir, kitap verilebileceğini şu şekilde açıkladı:

Yine işte öğretmenler hep destek olmalı, okul rehberlik servisimiz zaten bu çocuklarla her ay mutlaka özel görüşmeler yapıyor ki yapmak zorunda zaten ki bunları gerçekleştiriyor. Bununla ilgili başka mesela bizim okulumuzda değerlerimiz diye bir projemiz var çeşitli şekillerde destek sağlamaya çalışıyoruz işte ben mesela kendi sınıfımda değerlerimizle ilgili ya da bu rolleri de kapsayan filmler seyrettiriyoruz yani burada neyi görüyor çocuklar örnek olayları, örnek hikayeleri görüyor. Bu şekilde onları olumlu tarafa doğru çekmeye çalışıyoruz. Yani işte çocuklara dini hikayeler anlatılabilir, kitaplar verilebilir bu şekilde durum halledilmeye çalışılabilir diye düşünüyorum.

Suat öğretmen çocuklara topluma örnek olmuş kişilerin davranışlarını, hayatlarını anlatarak somut örnekler şeklinde öğretilbileceğini, “Çocuklara bu konuda nasıl eğitim verilmeli, çocuklar söylediğim gibi yani topluma örnek olmuş başkalarına saygısı olan ve örnek olarak ifade edebileceğimiz insanların hayatlarını örnek gösterebiliriz mesela Peygamber Efendimizin çocuklara davranışı nasıldı, eğitim kültürü nasıldı, eğitim anlayışı nasıldı gibi tarihte önemli izler bırakmış kişilerin hikayelerini öğrencilerimize somut örnekler şeklinde öğretebilmeliyiz” açıklamıştır. Bu öğretim şeklinin drama, ders işleme veya tiyatro şeklinde çocuğa nasıl hitap ediyorsa o şekilde olabileceğini “Drama şeklinde, ders işleme şeklinde, tiyatrolar şeklinde olabilir. Her anlamda olabilir; çocuğa hitap edebilecek, çocuğun aklına hitap edebileceğimiz her şekilde olabilir. Yeter ki çocuk neyin doğru olduğunu anlayabilsin” belirtirken, bir de çocuklara doğru eğitimin önemiyle ilgili örnek verdi:

Geçenlerde bir eğitimci arkadaşımın otururken ailelerin yaptığı bir hatadan bahsetti mesela bir çocuk ayağını yanlışlıkla masaya çarptığında hemen anne babası masaya vurup, masaya kızıp aslında daha küçük yaşta çocuklarına hatayı kendinde değil de

hemen başkasını da aramaya yönelttiğini söyledi Bu gibi daha küçük yaşta çocuklara doğru eğitimin verilmesinin ne kadar önemli olduğunu söyledi.

Ayşe öğretmen çocuklara doğru okul seçilmesi gerektiğinin ve onu kollamak, gözetmek ve kontrol altında tutmak gerektiğini şu şekilde açıklamıştır:

İşte dediğim gibi sınırlarını bilmesi gerekiyor nasıl eğitilmeli yani şu da bir gerçek aile üzerine düşen her şeyi yapar, okul olarak da iyi bir okul seçilmeli bence gittiği okul çok önemli devamlı haşır neşir olduğu bir grup var okul da okulun kalitesi çok önemli, kaliteli daha disiplinli olan okullar seçilmeli diye düşünüyorum. Disiplinli bir ortamda yetişen çocuk hayatının her alanını da disiplinli olur bu yüzden okulda iyi seçilmeli bulunduğu gittiği ortamlara da bakılmalı, hadi çocuğu serbest bırakıyorum demokrasi diye bir şey var, istediğini bir şey var özgürdür, filan şeylere girmiyorum çocuğu her anlamda 25-30 yaşına kadar en azından kollamak göz etmek gerekiyor nereye gittin, ne yapıyor, ne izliyor, internette neye bakıyor. Bunlar da çok önemli internet diyoruz çocuk odasında oturuyor ama o kadar tehlikeli bir dünyaya açılıyor ki her izlediği doğru mu? O çocuğun televizyonlarda bile dizilerde, çizgi filmlerde dahi olmadık şeylere Tanrı olarak ilan ediyor. Dizilerde, çizgi filmlerde en küçükten bunları kontrol etmek gerek kontrollü olmak gerekiyor. Bu çocuk büyüsün çocuklar her şekilde büyür zaten o çocuğa yedersen içersen, yemese bile bi şekilde doyursun karnını büyür ama işte o çocuk nasıl büyüyor ona dikkat etmek lazım kaliteli mi ortalıkta öylesine mi canının istediği gibi mi büyüyor bunlara dikkat etmek gerekiyor.

Meryem öğretmen de derslerde örneklendirme yaptıklarını ama planlı ve programlı bir bilinçlendirme çocuklara yapmadıklarını “Bu genel anlamda derslerde örneklendirme filan çok yapıyoruz ama bununla ilgili planlı programlı bir bilinçlendirme yapılıyor mu, hayır yapılmıyor” bildirmiştir.

Kamil öğretmen de “çocukla konuşmak” onu anladığımızı hissettirerek konuşmak gerektiğini “onunla gerçekten konuşmak için konuştuğumuzu hissettirmeli” sözleriyle dile getirdi.

Didem öğretmen de çocuklara seminerler verildiğinden söz etti. Açıklamasını şu şekilde “ın Şey yapılıyor hem ailelere hem çocuklara belli dönemlerde seminerler veriliyor. Hani her ne kadar bilgileri var gelişimleri ile ilgili hangi durumda nasıl davranmalarıyla ilgili seminerler veriliyor. Aileler onlara katılabilir, çocuklara da seminerler falan veriliyor” ifade etti.

Mine öğretmen çocuklarla bireysel görüşmeler yapılabileceğini, spora ve çeşitli faaliyetlere teşvik edilebileceğini “ Okulda sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenler yapıyor bunu tabii ki çocuklarla bireysel görüşmeler yapıyor... farklı yönler mesela spora yönlendirebilir çeşitli faaliyetlere yönlendirilebilir” belirtmiştir.

Kaya öğretmen de çocuklara görev ve sorumluluk vererek kendini kanıtlamayı, çocuğun keşfetmeyi sağlamasını ve ona alternatif yollar göstererek kendi seçimlerini yapması gerektiğini şu cümlelerle izah etti:

Hayata dair görev ve sorumluluklarıyla alakalı mutlaka kendisinin yapacağını bilmeli, bunu ben yapacağım demeli, yapmak zorundayım. Bunları bilmesi gerekiyor çünkü büyük bir hayat var şu an her şey korunma çerçevesinde ailede korunuyor, okulda korunuyor, farklı kendi yaptığı bir şey yok. Her şey sistemli bir şekilde gidiyor, düzenli gidiyor ama okul ve eğitim hayatı bittikten sonra gerçek hayatta bir afalliyor çocuk ne olacağını bilmiyor ama temelde yetiştirse bu çocuğa neler yapması... Çocuk bunu keşfederek giderse biz istediğimiz kadar her şeyi onun önüne koyalım hiç bir anlam ifade etmiyor öğrenci için ama keşfettiği zaman kendisi keşfederse, tamamen bunu benimseyecektir. Bu benim için doğru, bu benim için yanlış diye bu sefer kendi kararını verecektir. Çocuğa bu şekilde yollar çizerek ona alternatif yollar bırakmamız gerekiyor. Kendisinin neyi seçerse zarar geleceğini, neyi seçerse yarar geleceğini bilmesi daha etkili.

Kerim öğretmen çocuğa en güzel eğitimin, çocuğa doğru rol ve model olunması gerektiğini bir anekdotla açıkladı:

Çocuğa en iyi eğitim çocuğa rol, model olmaktır. Evet burada aklıma bir anekdot geldi. Tahta tabak hikayesi; bilmiyorum, biliyor musunuz şöyle: Bir gün baba tahtayı kesiyormuş, çocuğu merak etmiş baba ne yapacaksın bunu deyince çocuğa demiş oğlum dedene yemek kabı yapacağız bunu demiş ve aradan zaman geçiyor, çocuk da tahtayı yontmaya başlıyor. Oğlum onu ne yapacaksın deyince baba sen yaşlanınca sana tabak yapacağım diyor. Bunun gibi rol model olursak bize de aynı muamele yapılır....

Sosyal Bilgiler öğretmenleri okulun çocuklara rehber öğretmen vasıtasıyla yardım edebileceğini, akran desteği ve veli görüşmeleri yapılabileceğini belirtirken, öğretmenlerin bu konuyla ilgili çocuklara empatiyle yaklaşması gerektiği, müsamahalı ve çocuğun durumunun farkında olup, ailesiyle ve rehber öğretmenle iş birliği içerisinde hareket edilmesi gerektiğini, ailelerin okuldan veya uzmandan

destek görerek, veli seminerleri ve belediyelerin düzenlediği aile eğitimlerinin yardımcı olabileceği, çocuğu eğitimken en güzel eğitimin ailelerin, öğretmenlerin doğru rol ve model olması gerektiği ayrıca okulda değerler eğitiminin öneminden bahsedilmiş, çocuğun spor ve aktivitelere yönlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara, tartışmaya ve önerilere yer verilmiştir.

5. 1. Sonuçlar

Araştırma bulgularına dayalı olarak sonuçlar şu şekilde sıralanmıştır:

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollere İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ailedeki sosyal rollere ilişkin görüşlerinde ailede bulunan üyeleri; anne, baba, kardeş, büyükanne, büyükbaba gibi kavramlarla belirtmiş aynı zamanda sosyal rolleri görev ve sorumluluk olarak açıklamışlardır.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri aile içindeki babanın rolüne ilişkin düşüncelerinde güç, otorite, aile reisi, disiplini sağlayan, koruyan, evin geçiminden sorumlu ve iyi bir rol, model olması gerektiğini vurgulamışlardır. Çoğu öğretmenler baba rolünün kız ve erkek çocuk için ayrı olmaması gerektiğini belirtirken, bazı öğretmenler kız ve erkek çocuk için ayrılabilceğini belirtmektedir.

Katılımcıların ailedeki annenin rol ve modeline yükledikleri kavramlar ise evi idare eden, hayata hazırlayan, düzenleyici, toparlayıcı, disiplini sağlayan, sevgi ve şefkat kaynağı, temel taş, örnek olan olarak açıkladıkları görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri buna ilave olarak ‘yuvayı dışı kuş yapar’ şeklinde bir ifade kullanmışlar, annenin aile içindeki rol ve modelinin önemine vurgu yapmışlar ve yeri geldiğinde erkeği de idare edip yönettiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler anne rolünün kız ve erkek çocuk için ayrı olamayacağı konusunda hem fikir olmuşlardır.

Görüşmeye katılan katılımcılar ailedeki büyükanne ve büyükbaba rolü ile ilgili açıklamalarında dengeyi sağlayan, uyumu arttıran, deneyimli, ikinci anne ve baba, neşe ve coşku kaynağı, toparlayan, kültür değişimini geciktiren, çocukları şımartan olarak belirtmişlerdir. Aynı zamanda büyükanne ve büyükbaba rolünü akraba sevgisi açısından ele alarak çocuklarına da bakıcılık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Zamanla Değişen Ailedeki Sosyal Rollere Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ailedeki sosyal rollerin zamanla değişim geçirdiğini belirtirken, bir öğretmen 'geçirmedi, aynı' şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Öğretmenler bu değişimin karar mercii, evin reisi ve sorumluluk ve maddiyat açısından farklılaştığını açıklamışlardır. Anne ve baba rollerinin aynılaştığını da vurgulamışlardır.

Zamanla değişen ailedeki rollerin bir yansıması olan bazı ailelerin hayatında yer alan dadıların çocuk üzerindeki etkisini, çocuğun; psikolojisi, konuşması, eğitimi, sağlığı, karakteri açısından etkilediğini belirtirken aynı zamanda çocukta; şefkat ve sevgi eksikliği olabileceğini açıklamışlardır. Bazı öğretmenler de kurallı yetişmesi konusunda iyi olabileceğini belirtirken, 'kurtarıcı' yakıştırmasıyla olumlu özelliklerinden bahsetmişlerdir.

Katılımcılara annenin çalışma hayatının olmasının çocuk üzerindeki etkisi sorulduğunda olumlu etkisinin ekonomik açıdan rahatlık olduğunu, çocuğun kendi ayakları üzerinde durabilen, özgüvenli bireyler olacaklarını ve bunun da çocukta çabuk olgunlaşma sağlayacağına vurgu yapmışlardır. Olumsuz tarafının da çocukta ilgi eksikliği yaratacağını, bırakılma korkusu geliştireceğini dile getirmişlerdir. Annenin iş hayatının getirisi olarak eve yorgun geleceğini ve çocuğa karşı tahammülsüzlük olacağını, kısıtlı süre ayrılacağını belirtmişlerdir. Eğitim hayatına etkisinin de sorumluluk bilincinin geliştireceğini, başarı veya başarısızlığına etkisi olacağını belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri evde çalışan annenin olması babaya yükledikleri görevler ile ilgili düşüncelerinde anne ve babanın sorumlulukları paylaşması gerektiğini; ev işleri, çocuklarla ilgilenme açısından olsun babanın anneye yardım etmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Katılımcılara annenin babadan çok kazanması rol karmaşasına yol açar mı diye yöneltilen soruda öğretmenler anne ve babanın karakterine bağlı olabileceğini belirtirken bazı öğretmenler açmaz, bazı öğretmenler de karar mercii veya ev idaresi açısından rol karmaşasına sebep olabileceğini belirtmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Çocuklar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ailedeki sosyal rollerin önemine ilişkin vermiş oldukları cevaplarda çocuklarına anne ve babalık yapmak olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca yapılan anne-babalık davranışlarının çocuk üzerinde yansımaları olduğunu ‘armut dibine düşer’ tabiriyle ifade eden öğretmenler olmuştur. Ailedeki sosyal rollerin çocuktaki hak ve sorumluluk duygularını güçlendireceğini aksi olursa sorumluluk bilincinin olamayacağını belirtmişlerdir. Çocukların yarının yetişkinleri olacağını ve sosyal rol bilincinin aile içinde yaşatılmasının çocuklar için yaşama hazırlık olduğunu dile getirmişlerdir.

Katılımcılara ailedeki sosyal roller yerine getirilmediğinde bu durumun çocukların üzerinde bıraktığı etki sorulduğunda alınan yanıtlar çocuğun karakterine göre değişeceğini, çoğu öğretmen bazı çocuklar da disiplin sorunu ortaya çıktığını söylerken, bazı öğretmenler içene kapanıklık ve pasiflik olabileceğini belirtmişlerdir. Ailedeki rollerin önemsenmediği ailelerde çocuklar güvensiz, sorumluluk bilinci eksik, yönlendirilmeye açık, saldırgan ve anne-babayı saymama durumları gözlemlediklerini ifade etmişlerdir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine geleneksel veya çekirdek ailede yetişen çocuk arasında eğitim farkı olur mu diye yönelttiğimiz soruda bazı öğretmenler; geleneksele aile çocukların daha şımarık, pasif, itaatsiz ve otorite eksikliği yaşanabileceğini belirtirken bazı öğretmenler çocukların daha saygılı, disiplinli yetiştiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda geleneksel ailenin değişime kapalı, fazla uyaran olduğunu ve karmaşaya yol açabileceğini belirtmişlerdir.

Görüşmeye katılan öğretmenler büyükanne ve büyükbabanın çocuk üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisini yorumladıklarında olumlu etkisinin kültür aktarıcısı ve tecrübelerini paylaşmaları konusunda yararlı olabileceğini bir yandan da maddi ve manevi destek olurken çocuklar için oyun arkadaşı olduklarını dile getirmişlerdir. Olumsuz tarafına değinirken çocukların şımarık olabileceğini, aile yaşantısında disiplin boşluğuna yol açabileceğini ve kurallara uyma sorunu yaşanabileceğini vurgulamışlardır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Farklı Aile Yapısı İçerisinde Yetişen Çocuklara İlişkin Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tek ebeveynli annenin yetiştirdiği bir çocukta baba eksikliğinin çocukta yansımaları olarak bazı öğretmenler saldırgan, güvensiz ve içe kapanık olabileceğini belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler annenin çocuğu iyi yetiştirmesiyle babasız büyümenin çocuğa bir etkisi olmayabileceğini belirtirken, tek anneyle yaşamının ‘ana kuzusu’ tabiriyle çocuğa bir etki yapabileceğini dile getirmişlerdir. Baba eksikliğinin giderilemeyeceğini söyleyen öğretmenler bulunduğu gibi bazı öğretmenler ise eğitimle veya öğretmen, başka bir aile büyüğü (dayı, dede vb.) ile bu eksikliğin belli bir düzeyde giderilebileceğini, annenin tekrar evlenmesi durumunda da baba eksikliğinin bir nebze olsun giderilebileceğini belirtmişlerdir.

Katılımcılara tek ebeveynli babanın yetiştirdiği çocukta anne eksikliğinin çocukta en çok sevgi, güven eksikliği yapacağını, bu durumun baba eksikliğinden daha kötü ve sıkıntılı bir durum olacağını vurgulamışlardır. Çoğu öğretmen anne eksikliğinin giderilemeyeceğini ancak telafi etme açısından aile büyüğü (teyze, büyükanne vb.), öğretmenleri, rehberlik hizmeti gibi yollarla çocuğun kendisine yardım edebileceği insanlarla bir araya getirilebileceğini ve görüşme yapmalarının sağlanabileceğini ifade etmişlerdir. Çocukları aynı zamanda değişik faaliyetlere, spora yönlendirilebileceğini belirtmişlerdir.

Büyükanne ve büyükbaba ile yaşayan çocukta ise anne-baba eksikliği çocukta öğretmenlerin verdiği örneklerden de şüphelenildiğini, bunun bir ileri seviyesi çocukta gerileme dediğimiz kendi bulunduğu yaşın altında tavır ve davranışlarda bulunma hareketlerini gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar çocukların duygusal olarak eksiklik yaşayabileceklerini belirtirken, diğerleri sorumsuz, kontrolsüz olduklarını, kendilerine savunma mekanizması geliştirdiklerini açıklamışlardır.

Farklı aile tiplerinde yaşayan yani tek ebeveynle veya büyükanne-büyükbabasıyla yaşayan çocukların diğer çocuklardan farklı davranış göstermediğini, sorunlu çocuklar olmadığını söyleyen öğretmenler olduğu gibi sorunlu çocuklar olduğunu belirten öğretmenler de bulunmaktadır. Katılımcı öğretmenler ‘sorunlu çocuk’ kavramını çocuğun içe kapanıklığı, sessizliği veya aşırı hareketlilik sorun olarak

algılanırsa sorunludur şeklinde açıklarken, bunların nedenlerinin ise otorite eksikliği, psikolojik eksiklik, gerileme ve şımarma olabileceğini söylemişlerdir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerinin Bilinçlendirilmesine Yönelik Önerileri

Sosyal Bilgiler öğretmenleri okulun bu konuda katkısı olamayacağını belirten öğretmen olduğu gibi, bazı öğretmenlerimiz de rehberlik servisi, veli görüşmeleri, veli ziyaretleri, veli seminerleri yapılabileceği ve maddi ve manevi destek olunabileceğini belirtmişlerdir.

Katılımcılar öğretmenlerin bu konuda çocukların en başta durumlarının farkında olup ona göre tavır ve davranış sergilenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Etkinlikler düzenlenip; kahvaltıya götürme, hediyeleşme, eğlendirme, sinema etkinlikleri yaptırma şeklinde çocukla ve sınıfla bir arada programlar hazırlanabileceğini açıklamışlardır. Çocuğa empati ile yaklaşılması, sevgi ve müsamaha gösterilmesi ve aile-öğretmen-okul iş birliği içerisinde hareket edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ailenin sosyal rollere ilişkin bilinçlendirilmesi konusunda; psikolojik yardım alınabileceğinin, okul ve uzmanlardan destek alınabileceğini ayrıca devletin de destek sağlaması gerektiğini belirtmişlerdir.

Çocuklara yönelik önerileri ise öğretmenlerin örneklerinden de anlaşılacağı üzere anne ve babasının çocuğa doğru rol ve model olmasından, kendine güven duygusunun aşılmasından geçtiğini belirtmişlerdir. Kollamak, gözetmek, çocuğa empati ile yaklaşmak gerektiğini dile getirmişlerdir. Çocuklara seminerler verilebileceğini, değerler eğitiminin yararlı olduğunu vurgulamışlardır. Aynı zamanda kitap, film, spor vb. aktivitelerin de çocuğu yetiştirmede etkili olabileceğini ifade etmişlerdir.

5. 2. Tartışma

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, araştırma bulgularında yer alan ana temalar altında ele alınıp tartışılmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollere İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, ailedeki sosyal rollere yükledikleri anlamlarla alan yazındaki ailedeki sosyal rollere ilişkin yapılan

araştırmaların sonuçları benzerlik göstermektedir. Anneye ve babaya yükledikleri sosyal rol Tezel şahin (2007, s. 767) tarafından da aynı şekilde izah edilmiştir: “Anneler daha çok yemek, bulaşık, çamaşır, ütü gibi işleri üstlenirken; babalar, tamir, sigorta işleri, araba bakımı vb. işleri üstlenmektedir. Aile çocuğun hem beslenme, korunma ve diğer fiziksel gereksinimlerini, hem de sevgi, güven gibi duygusal gereksinimlerini karşılar”.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri aile içindeki annenin ve babanın sosyal rolünü belirtirken yapmış oldukları baba rolü; otorite figürü, disiplini sağlayan, evin geçimini sağlayan, örnek olan şeklinde belirtirken anne rolünü; düzenleyici, toparlayıcı, ihtiyaçları gideren, evi idare eden şeklindeki açıklamalarında Tezel şahin’in (2007, s.767) benzer söylemleri “Babanın disiplini sağlayan, geleceği planlayan, ailenin dışındaki dünya ile etkileşimde bulunan bir birey olarak, annenin ise ailenin bir bütün olmasını sağlayan, kişiler arası ilişkileri düzenleyen bir birey olarak çocuğa model oluşturmaktadır. Bu açıklamalar alan yazındaki ailedeki sosyal rollere ilişkin bulgularla benzerlik göstermektedir (Yavuzer, 2010, s. 13; Güneş, 2011, s. 164; Kızılkaya, 2011,s. 230; Sagi, 1982; Rusell, 1982, s. 137-156; Aktaş, 1993, s. 308-316; İmamoğlu, 1993, s. 58).

Çarkoğlu Kalaycıoğlu’nun (2013) yaptığı araştırma sonuçları da bunu destekler niteliktedir. Buna göre; aile için erkek ev dışında çalışarak ailenin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayacak temel aile üyesi konumundadır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin aile içindeki büyükanne ve büyükbabanın rolüne ilişkin belirttikleri kavramlar; bilgilerini aktaran, destek olan, dengeyi sağlayan, uyumu arttıran, sevgi ve neşe kaynağı olarak dile getirirlerken Yavuzer’ in (2011 s. 277) söylemleri de benzer şekildedir: “Anne-babalar kadar büyükanne ve büyükbabalar da aile sistemine destek sağlamaktadır. Çocukların yetişmesinde, aile içinde huzurun sürmesinde büyükanne ve büyükbabalar, torunlarına ailenin geçmişiyle ilgili bilgiler aktarırlar, anne babaya karşı torunlarıyla bir birlik içindedirler ve ortaklık oluşturabilirler.

Katılımcıların büyükanne ve büyükbabanın çocukları şımartacağını vurgulamaları alan yazındaki Kızılkaya’nın (2011, s. 322) yapmış olduğu çalışma ile çelişmektedir: Aile büyüklerinin torunlarına sevgi ve şefkatle yaklaşması, torunların da onlara karşı saygı ve ilgi göstermesi, aile büyükleri ile torunlar arasında olumlu iletişimi sağlayarak aile ortamını huzurla dolduracaktır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Zamanla Değişen Ailedeki Sosyal Rollere Yönelik Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ailedeki sosyal rollerin zamanla değişim geçirdiğini ve buna bağlı olarak karar mercii, evin reisi, maddiyat, rollerin aynışması, sorumlulukların farklılaşması şeklinde belirtirken, Tezel Şahin' in (2007, s. 768-769) açıklamaları da benzer şekildedir: Anne, baba ve çocuktan oluşan ailedeki bireylere düşen roller, içinde buldukları toplumun yapısından ve geleneklerinden etkilenir. Sürekli ve hızlı bir değişimin yaşandığı günümüz toplumlarında, kültürel yapıdaki farklılaşmalar annelik özellikle babalık rollerini de değişime zorlamıştır. Bundan otuz-otuz beş yıl öncesinde anne ve babanın üstlendiği görevler birbirinden net bir biçimde ayrılmışken bu gün görev dağılımındaki bu ayırım aynı derecede kesin değildir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar, alan yazındaki görülen, zamanla değişen ailedeki sosyal roller ile ilgili benzerlik göstermektedir (Yaşar Ekici, 2014 s.220; Kağıtçıbaşı, 1984, s. 131-132; WHO, 1998:11; Attanapola, 2004, s.2302; 2001 Yılı Aile Raporu, 2002:17; Yıldırım, 2016, s.125-126).

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin annenin çalışma hayatının olmasının aile ve çocuk yaşantısı üzerine etkilerini açıklarken maddiyat açısından yaptıkları açıklamalar Ortaylı'nın (2009, s.58) açıklamalarıyla benzerlik göstermektedir: Günümüz ekonomik koşullarının zorlaması ailede bir bireyin çalışmasını yetersiz kılmakta çoğu zaman birden çok aile üyesinin çalışma hayatına girmesi zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bu tip durumlarda kadının çalışması ailenin gelirini arttırmak üzerindedir. Yani kadın, aile bütçesine katkı sağlamaktadır (Yaşar Ekici, 2014 s.219).

Annenin çalışma hayatında olmasının çocuk üzerindeki etkisine yönelik olumsuz etkilerine yönelik vermiş oldukları; ilgi eksikliği, kısıtlı süre, tahammülsüzlük gibi yanıtlar alan yazındaki çalışmalarla örtüşmektedir. Araştırma örneklerinden Aslan'ın (2002, s. 30-31-32) yapmış olduğu araştırmada şu şekilde "Kent ailesinin eğitim ve öğretim görevleri de azalmıştır. Gerek eğitimin çeşitli kurumlarda karşılanması, gerekse bu sürecin değişik grup ve ortamlarda gerçekleşmesi ailenin çocukları üzerindeki denetimini azaltmaktadır. Bu durum sonuç olarak anne ve babalarından

farklı bir yaşam biçimi geliştirmelerine neden olduğu gibi; duygusal iletişim açısından da zorluklara neden olmaktadır. Anne ve babaların en gerekli zamanlarda çocuklarının yanında olamayışı, onlarda bir tür eziklik ve suçluluk duygusu yaratmaktadır”. Alan yazındaki diğer araştırmalarda katılımcıların açıklamalarını doğrular şekildedir (Dodurgalı, 2010, s. 145).

Katılımcılar çalışan annenin çocuğun hayatında olumlu etkileri olacaktır görüşünü savunan öğretmenlerin bu savunmasını onaylayan çalışmalar da bulunmaktadır. Çalışan anneler ve çocukları üzerinde yapılan araştırmaların arasında tam bir tutarlılık olmamakla birlikte, bulgular genellikle beklenilenin tersine, annenin çalışmasının çocuğu olumsuz yönde etkilemediği şeklindedir. Bu konuda yapılan çalışmalar, çalışan annelerin çocuklarının okul başarılarının ve sosyal gelişimlerinin çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha üstün olduğu yönündedir (Cherryve Eaton, 1977; Gold ve Andres,1978; Topalak, 1985).

Katılımcılar annenin çalışma hayatının olmasının babanın üstlenmesi gereken görevlere vermiş oldukları; ev işleri, sorumlulukları paylaşmak, çocuklarla ilgilenmek olarak belirtirken yapılan araştırmalar Sosyal Bilgiler öğretmenlerini destekler şekildedir. Örnek olarak: “Yıllardan beri çocuğun eğitiminde anneler birinci derecede sorumlu görülmüş; babalar ise daha çok çocuğu finansal açıdan destekleme görevini üstlenmişlerdir (Riley ve diğ., 2000: 6-8; PTA, 2005: 1). Günümüzde değişen sosyal ve kültürel şartlarda babaların çocukları için sadece finansal destek sağlamak değil aynı zamanda sıcak ve destekleyici ilişkiler kurma gibi bir sorumluluğunun olduğu da dikkate alınması gerekmektedir. Yaşadığımız yüzyılda babaların rolleri, çocuklarının hayatlarında ekonomik destek sağlamanın yanı sıra, iyi bir arkadaş olma, koruyucu, disiplini sağlama, annelere duygusal destek sağlama ve ev işlerinde sorumluluk alma gibi konularda farklılaştığı görülmektedir (Tezel Şahin, 2007, s.769-770-771; Brown vd. 2001,s.7; Lamb, 2000, s. 19-21). Başka alan yazı araştırmaları da açıklamaları desteklemektedir (İmamoğlu, 1993, s. 62-64; Yapıcı, 2010, s.1545; Başaran, 1984, s.159).

Katılımcılara annenin babadan çok kazanması rol karmaşasına yol açıp açmayacağıyla ilgili vermiş oldukları yanıtlar Karkıner ve Kasapoğlu’ nun (2011, s.15) sözleriyle benzerlik göstermektedir: “Ailede çatışma erkeğin azalan gücünü içine sindirememesi kadar kadının evlilikte erkeğin gücünü paylaşmaya yanaşmamasına içerlemesi ve hatta kızarak tepki göstermesinden kaynaklanmaktadır”.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerinin Çocuklar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ailedeki sosyal rollerinin yerine getirilmesinin öneminden bahsederken kullanmış oldukları; yarının yetişkinleri, yaşama hazırlık, hak, sorumluluk, annelik, babalık kavramları alan yazındaki anlatımlarla örtüşmektedir. Yapılan araştırmalardan örnek verilecek olursa, Tezel Şahin'in (2007, s.767) anlatımları "Çocuğun ilk toplumsal çevresini oluşturan ailenin çocuk üzerindeki etkisi yoğun olarak görülür. Aile çocuğun hem beslenme, korunma ve diğer fiziksel gereksinimlerini, hem de sevgi, güven gibi duygusal gereksinimlerini karşılar. Aynı zamanda da yetiştirme biçimleri ve tutumları ile çocuğun kişiliğinin oluşumunu büyük ölçüde etkilerken toplumsal değerleri de çocuğa aktararak sosyalleşmesine yardımcı olur. Çocuğun kişilik gelişiminde, olumlu davranış kazanımında, ruhsal ve fiziksel yönden sağlıklı, kendi kendine yetebilen, kendine ve yaşadığı dünyaya faydalı bir birey olarak yetişmesinde ailenin rolü önemlidir (Honig, 1990, s. 1-45; Yavuzer ve diğ., 1990, s. 229-239; Çağdaş ve Seçer, 2004; Peker, 2010 s. 29).

Başka bir örnekte Carlson (1984, s.123-136) çalışmasında, baba ilgisinin yüksek olduğu ailelerdeki çocukların bağımsız, gelişmiş iç-denetim odağına sahip ve ebeveyn rollerine ilişkin daha olumlu görüşlere sahip olduklarını saptamıştır.

Diğer bir araştırma Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlarla benzerdir. Aktaş (1993, s.308-316) "Çocuğun kişilik gelişiminde, babanın çocuğuna karşı tutum ve davranışları, çocuğun kişiliğini geliştiren etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Babası otoriter olan ve az ilgilenen çocuklarda utangaçlık, çekinme gibi kişilik özelliklerine daha sık rastlanmaktadır. Babası ilgilenen ve sevgi gösteren çocukların arkadaşlarıyla ilişkileri daha iyi olmakta ve bu grupta liderlik özelliği taşıyanlara daha sık rastlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri büyükanne ve büyükbabanın çocuklar üzerindeki etkilerini ve geleneksel aile yaşantısının çocuklar üzerindeki etkisini açıklarken; daha saygılı, değişime kapalı, disiplinli, itaatsizlik, şımarık, oyun arkadaşı, maddi-manevi destek, tecrübelerini paylaşma ve kültür aktarıcısı olabileceğini belirtirken, alan yazında da benzer açıklamalar bulunmaktadır. Kızılkaya'nın (2011, s.188) açıklamasında "Büyükler bir topluluğun maddi ve manevi değeri olmakla beraber, onlara karşı saygı duyulması önemlidir. İster aynı daireyi paylaşsın isterse aynı evi

paylaşın büyükler torunlarıyla ilgilenmek ve onları severek yaşlılıklarında hoşça vakit geçirmek isterler. Diğer alan yazındaki araştırmalarla katılımcıların verdiği yanıtlar örtüşmektedir(Ergeshkyzy, 2012;Gubbels, 1971, s. 9;Dinkmeyer, 1967: 154; Aslan, 2002, s.27-28;). Başka bir örnekte Ergeshkyzy'den (2012, s.31) “Onlar en azından yaşadıkları tecrübeye dayanarak genç ailelere yön gösterebilirler, ayrıca merhamete susamış olan küçük çocukların da ahlaklı ve terbiyeli olarak yetişmelerinde yardımları değerlendirilebilir”.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Farklı Aile Yapısı İçerisinde Yetişen Çocuklara İlişkin Algısı

Sosyal Bilgiler öğretmenleri boşanmış olan ailelerde, tek başına annenin veya babanın yanında yetişen çocuklarda güvensizlik, içe kapanma görülebileceğini belirtmişlerdir. Bu düşünceler alan yazınla örtüşmektedir (Öngider, 2013, s.147; Şentürk, 2012: 205; Tarhan, 2006, s. 106). Aslan (2002, s.30) araştırmasında “Boşanma veya parçalanma durumuna gelen ailede, çocukta güvensizlik duygusu artmaktadır. Düzensiz ve uyumsuz bir yaşamı sürdürmeye başlayan bu tip ailede anne-babanın, çocukları ile ilişkileri sağlıklı olmamaktadır. Oysa çocuğun sağlıklı bir kişilik ve ruh yapısı geliştirmesinde en önemli ve temel unsur, anne ve baba sevgisi ve ilgisidir” şeklinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin düşüncelerini doğrulamaktadır. Dodurgalı (2010, s. 165) ise açıklamasında “Gergin bir ortamda büyüyen ve sevgi görmeyen bir çocuk, zamanla sevgi beklemez ve herkesi düşman gibi görür. Kendisini başkalarına karşı korumaya çalışırken insanlarla arasına duvarlar örer. Kimseden saygı görmez ve giderek kendisi de kendine saygı göstermez hale gelir. İnsanlarla barışık olmadığı gibi kendisi ile de barışık yaşamaz” olarak belirtmiştir. Bu açıklamaların benzerlerini de katılımcılar bu çocukların saldırgan davranışlar sergileyebileceğini ve en kötüsünün sevgi ihtiyaçları olduğunu söylemişlerdir. Kızılkaya da araştırmasında (2011, s.213) bu durumu “Çocuğun büyüdüğü ailenin sosyal yapısı, çocuğun gelişimini etkiler. Babası ölüp, annesinin yanında kalan, eşlerin ayrılarak çocuğun eşlerden birinin yanında kalan, eşlerin huzursuzluğu içinde büyüyen bir çocukla mutlu bir aile ortamında büyüyen çocuktan farklı olur” sözleriyle açıklamıştır.

Alston ve Williams, bir araştırmalarında 21’i babası olan ve 14’ü babası olmayan, alt sosyo-ekonomik düzeydeki 9. sınıf öğrencileri ile çalışmışlardır. Çocukların benlik

kavramı üzerinde baba yoksunluğunun etkisini inceleyip araştırmışlardır. Çocukların benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanları karşılaştırmışlardır. Sonuçta, babasız çocukların daha olumsuz bir benlik kavramına sahip olduklarını saptamışlardır (Alston ve Williams, 1982, s.134-138).

Güneş'e (2011, s.167-168) göre babanın varlığı, çocuk için genellikle güven kaynağıdır. Onunla geçirilen zamanlar çocuğa huzur verir. Baba çocuğunun yanında bulunduğu, hiçbir şey yapmazsa da güven ve huzur verir.

Katılımcılar ayrıca annesi olmadan veya anne sevgisini yaşamayan çocukların sıkıntı yaşayacaklarını davranış sorunları yaşadıklarını belirtirken, Yapıcı (2010, s. 1548) araştırmasında benzer ifadelere yer vermiştir: "Çocuk açısından ailenin önemi, sadece onun maddî ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili değildir. Çocuğun maddî ihtiyaçları değişik şekillerde karşılanabilir. Ancak aile içinde sağlanan sevgi, şefkat ve güven ortamını başka yerlerde sağlamak oldukça zordur. Çocuk için özellikle anne sevgisi çok önemlidir. Anne sevgisinden yoksun kalan çocuk, diğer ihtiyaçları giderilse bile, dokunma ve sevmeye ihtiyacı doyurulmadığı için, psikolojik açıdan tutarsız davranışlar gösterir. Yetiştirme yurtlarında yapılan araştırmalar bu durumu açıkça göstermektedir. Çocuk sevgiyi ailede öğrenmektedir.

Katılımcılar tek ebeveynle yetişen çocukların eğitim hayatına olumsuz etkisi olacağını belirtmişlerdir. Bu konuyla alakalı alan yazındaki yapılan çalışmalardan birkaç örnek verilecek olursa: Ailelerin yapılarıyla başarı arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır. Ailelerin büyüklükleri, çocuk sayıları, parçalanmış ya da tek ebeveynli oluşları, çalışan annelerin varlığı çocukların akademik başarılarını etkilemektedir (Tezcan, 1985, s. 163-167). Çocuklar eğitimdeki başarıları açısından incelendiğinde yapılan araştırmalar sağlıklı ve uyumlu ailelerin çocuklarının daha başarılı olduğunu göstermektedir (Gökdağ, 2002, s.16).

Şentürk'ün (2006, s. 143-144) ortaokul ve lise son sınıflarında okumakta olan 280'i parçalanmış aile çocuklarından ve 280'i de ailesiyle birlikte yaşayan çocuklardan 560 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre: en son aldığı karne de iki, üç ve daha fazla zayıf olduğunu söyleyenler, daha çok ölüm ve boşanma sonucu parçalanmış aile çocuklarıdır. Benedek (1997), yapmış olduğu bir araştırmada boşanma sonrasında ergenlerin akademik başarılarında düşüş olduğunu, motivasyonlarının azaldığını ve okul devamsızlıklarının arttığını bulmuştur. Bu araştırmalar katılımcıların düşüncelerini destekler şekildedir (Nacak ve Karaarslan, 2016, s.134).

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerinin Bilinçlendirilmesine Yönelik Önerileri

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ailenin bilinçlendirilmesi için okul desteği ve eğitimin gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Alan yazında bu düşünceyle paralel Tezel Şahin (2007, s. 772) araştırmasında “Çocuk eğitimi ve aile çocuk ilişkisinde daha etkili olacağı için sadece annelere veya babalara yönelik değil anne ve babayı birlikte destekleyebilecek eğitim programlarının planlanması ve uygulanması gerekmektedir. Hem annelerin hem de babaların değişiklikleri içeren bir süreç içerisinde amaçları ve de amacımızın çocukları geleceğe en iyi şekilde hazırlamak olduğu unutulmamalıdır”. Ayrıca katılımcılar bu konuda devletin destek sağlaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuda Aslan’ın (2002, s. 32) araştırmasında “Aile, bu toplumlarda bireyin psikolojik ve duygusal yönden tatmin olacağı tek sığınak haline gelmiştir. Bu çabasında aileye devletin tüm kurumlarının yardımcı olmaları gereklidir. Çağdaş toplumların bozulan istikrarında ailenin kuruluş, işleyiş ve yapısının önemi her zamankinden daha da anlaşılır hale gelmiştir” ifadelerini kullanmıştır. Diğer alan yazın çalışmalarında da benzer açıklamalara yer verilmiştir (Şahinkaya 1975, s.6; Günay, Bener, 2011, s.168; Kahraman, 2016, s.56). Yapıcı (2010, s. 1567) “Ailenin demokratik, eğitilmiş ve ekonomik açıdan refaha erişmiş olması, genel olarak toplumun da gelişmiş ve demokratik değerlerle donatılmış olması anlamına gelir. Bu yüzden, yasalarla, örgün eğitim kurumlarıyla, kitle iletişim araçlarıyla ailenin desteklenmesi gerekir. Anne-baba olmanın bilincinde bireylerle ailenin kurulması, çocuklarımızın geleceğe bırakılacak bir miras olduğunun farkındalığı ile aile değerleri yüceltilmelidir. Örgün eğitim kurumlarına anne-baba eğitimi, insan ilişkileri gibi destekleyici derslerin konulması, bunun yanı sıra psikoloji derslerinde yaşlılık veya yetişkin psikolojisi bölümlerinin eklenmesi, gelecekte kurulacak ailelerin daha sağlıklı ve bilinçli olmasını sağlayabilir” ifadelerini kullanarak bu çalışmadaki katılımcıların savlarını desteklediği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri sosyal roller ile ilgili çocukları bilinçlendirmenin en iyi yolunun anne ve baba tarafından doğru rol ve model olarak işlevini yerine getirmesiyle yapılabileceğini belirtmişlerdir. Bu açıklamanın benzerini alan yazında Kızılkaya (2011, s. 230) araştırmasında şu şekilde belirtmiştir: “Anne baba çocuklarının yanında çok tutarlı olmalıdır. Çünkü çocuklar için her konuda model

anne babadır, onlar yalan söylerse çocuklar da daha küçük yaşlarından itibaren yalana alışabilirler”.

Öğretmene de bu konuda önemli görevler düşmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin de açıklamalarında öğretmenler; empati, saygı ve sevgiyle davranmalı öğretmen-aile iş birliği içerisinde çocukların eğitilmesinin gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu konuyu Aslan (2002, s. 32) “Çağdaş toplumda çocuk, olgunlaşmamış, eksik, yarım bir insan olarak görülmemeli; anne-baba ve öğretmenlere düşen görev çocukla olan ilişkiler katı otorite üzerine değil, karşılıklı saygı, sevgi ve güven duygusu üzerine temellendirilmelidir” şeklinde açıklamıştır.

5. 3. Öneriler

Öneriler, uygulamaya ve ileride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında verilmiştir.

5. 3. 1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Öğretmenler öğrencilerin aileleriyle hareket edebilir ve öğrencilerin yaşadıkları aile hayatının farkındalığı ile davranabilirler.
- Öğretmenler sadece sınıf içinde değil sınıf dışında da öğrencilere sosyal roller ve sorumluluklarla ilgili etkinlik düzenleyebilir.
- Öğretmenler öğrencilerin davranışlarını yorumlarken altında yatan sebepleri anlamaya çalışarak, empati ile davranabilir.
- Öğretmenlere yönelik olarak seminer döneminde, zamanla değişen ailedeki sosyal rollere uyum için hizmet içi eğitim verilebilir.
- Okul-öğretmen-aile iş birliği içerisinde öğrenciye yardım ve destek sağlanabilir.
- Okul kapsamında aile içi sosyal rollere yönelik, ailelere ve öğretmenlere eğitim ve destek verilebilir.
- Öğretmen ve öğrenci etkileşimini destekleyecek etkinlikler düzenlenebilir.

5. 3. 2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu çalışma Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir, diğer branş öğretmenleriyle de bu ve benzer konularda nitel ve nicel çalışmalar yapılarak sonuçları karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- 2001 Yılı Aile Raporu (2002). (Ed.Çaylıoğlu, İ.) Aile İçi İlişkiler Komisyonu. 3. Ailede Rol ve Sorumluluklar. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, YayınNo:120. Ankara. Beyda Ofset. (ISBN 975-19-3235-1).
- Akgül Gök, F. (2013). Evli Kadın Ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerleriyle İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansımaları.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, Y. (1993), “Baba Yoksunluğunun Çocuğun Gelişimi Üzerindeki Etkileri”. 9. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara, 308-316.
- Alston, D. N.&Williams, N. (1982).Relationship between father absence and self-concept of black adolescent boys. *Journal of Negro Education*, 51 (2),134-138.
- Aluş, Y. (2015). Kültürel ve toplumsal gerçekliğimiz açısından aile anlayışlarının ve Türk ailesinin değerlendirilmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 15-22.
- Arkan, B. ve Üstün, B. (2009). Davranım bozukluğu olan çocuklara psikiyatrik yaklaşımda anne-baba eğitim programları: İki örnek bağlamında bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 1, 155-174.
- Arpacı, F. ve Ersoy, A. F. (2008). Türk Ailesinde Yaşlı ve Çocuk/Torun Etkileşimi. Türk Halkları Edebiyatı II. Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi. Azerbaycan. 13-15 Kasım.
- Arpacı, F. ve Bekar, A.(2013). Çocukların büyük ebeveynleri ile etkileşimlerine ilişkin görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 11-29.
- Atabey, D. ve Tezel Şahin, F. (2011). Aile öğretmen iletişim ve işbirliği ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 793-804.
- Avşar, N. G. (2007). Türkiye Milli Eğitim Sisteminde 1963-1980 İle 1980 – 2006Yılları Arasında Öğretmen Yetiştirme ve Atama Politikalarının Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Aslan A. K. (2002). Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(2),25-33.
- Aydın, M. (2008). Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi. Ankara: Nobel Yayını.

- Başaran A.R. (1984). Kırsal Kesimde: Aile Kurma Çözme, Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler. Türkiye’de Ailenin Değişimi Toplum bilimsel İncelemeler. Ankara: Maya Matbaacılık.
- Biddle, B. J. & Thomas, E. J. (1966). Role Theory; Concepts and Research. New York: Wiley.
- Bozkurt, V. (2005). Sosyoloji. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Bogensneider, K. & Johnson, C. (2004). Family Involvement in Education: How Important is it? What Can Legislators Do? University of Wisconsin Center for Excellence in Family Studies, Wisconsin Family Impact Seminar Briefing Report, Vol. 20; 54 pages.
- Brown, B. V, Michelsen, E., Halle, T.&Moore, K. A. (2001). ‘Fathers’ Activities With Their Kids’. Ed,454 954.
- Bullock, K. (2004). The changing role of grandparents in rural families: The results of an exploratory study in Southeastern North Carolina. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 85(1), 45-55.
- Bulut, Işıl (1993), ‘Ruh Hastalığının aile İşlevlerine Etkisi’ Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1, 62-71.
- Canatan, A. (2009). Gençlerin yaşlılarla ilgili düşünceleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 39, 27-28.
- Carlson, B. E. (1984). The father's contribution to child care: Effects on children's perceptions of parental roles. *American Journal of Orthopsychiatry*, 54, 123-136.
- Cherry, F.F. & Eaton, E. L. (1977). Physical and cognitive development in children of low-income mothers working in the child's early years. *Child Development*, 58, 1505-1512.
- Çağdaş, A. (2002). Anne-Baba-Çocuk İletişimi Ankara: Nobel Yayınları.
- Çağdaş, A. &Seçer, Z. (2004).Mutlu ve Sağlıklı Yarımlar için Anne Baba Eğitimi. Konya: Eğitim Kitapevi.
- Çarkoğlu, A. & Kalaycıoğlu, E. (2013). Türkiye’de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: Koç Ve Sabancı Üniversitesi, İstanbul Politikalar Merkezi.

- Çiftçi, A. (2008). "Ailede Yaşlı Bireyler". V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri. T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Dodurgalı, A. (2010), B, "Çocukta Sorumluluk Bilincinin Önemi ve Ailede Kazandırılması", Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, Edit: Catic, N, T. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Fortin, N.M. (2005). Gender role attitudes and the labour-market outcomes of women across OECD countries. *Oxford Review of Economic Policy*, 21(3), 416-438.
- Ekiz, D. (2003). Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş. Ankara: Ani Yayıncılık.
- Elibol, F. 2007. 12-36 Aylar Arasında Çocukları Olan Annelere Verilen Grup Eğitiminin Annelerin Anne-Babalık Görevlerinde Öz Yeterliliklerine Yönelik Katkısının İncelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erkan, S. ve Durmuşoğlu, M.C. 2006. Anne Eğitimi Programının Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. Avrupa Birliği Sürecinde Okul Öncesi Eğitimin Geleceği Sempozyumu, Ya-Pa Yayın Pazarlama, 349-360, İstanbul.
- Ergeshkyzy, A. (2012). Aile İçi Roller ve Manevî Yaklaşım. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 209-230.
- Geçer, H. (2016). Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim Ve Din İlişkisi (Niğde Örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Gold, D. & Andres, D. L. (1978). Development of Comparison Between Ten-Year Old Children With Employee and Nonemployed Mothers. *Child Development*, 49(1), 75-84.
- Göçer, A. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının dil kültür ilişkisi üzerine görüşleri: Fenomenolojik bir araştırma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 25-38.
- Gökdağ, D. (2002). Aile Psikolojisi ve Eğitimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Gönüllü, M. ve İçli, G. (2001). Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (1), 81-100.
- Günay, G. & Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15 (3), 157-171.
- Güneş, A. (2011). Anelik Sanatı. İstanbul: Nesil Matbaacılık.
- Güneş, A. (2011). Çocukluk Sırrı. İstanbul: Nesil Matbaacılık.
- Harper, S. & Levin, S. (2005). Family care, independent living and ethnicity. *Social Policy and Society*, 4, 157-169.
- Hazer, O. (2011). Ergenlerin büyük ebeveynlerinden beklentilerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1-22.
- Hazer, O. (2012). Büyük ebeveynlerinin ergenler tarafından algılanan özelliklerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 123-141.
- Honig, S. A., (1990), Parent Involvement in Early Childhood Education (Revised Edition), Linda Kessler, Washington D. C., 1-43.
- İmamoğlu, O. (1993). Değişen dünyada değişen aile içi roller. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1, 58-68.
- İpek, C. (2011). Velilerin okul tutumu ve eğitime katılım düzeyleri ile Aileye Bağlı bazı faktörlerin ilköğretim öğrencilerinin seviye belirleme sınavları (SBS) üzerindeki etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2), 69-79.
- İslamoğlu, A. H. (2011). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. (İkinci Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1984). Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler: Bir Aile Değişme Modeli Önerisi, Türkiye'de Ailenin Değişimi. Toplum bilimsel İncelemeler. Türk Sosyal Bilimler Derneği. Ankara.
- Kahraman, S. (2016). Boşanma Sonrasında Genç-Ebeveyn İlişkilerinin Sürdürülmesi ve Öğrencinin Akademik Başarısına Etkisi (Afyon İli Örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi.
- Kasatura, İ. (1998). Okul Başarısından Hayat Başarısına. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kavcar, C. (1999). Nitelikli öğretmen sorunu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 1-13.

- Kaymak-Özmen, S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2); 27-39, Ankara.
- Kıray, M.B. (1984). Büyük Kent ve Değişen Aile. Türkiye’de Ailenin Değişimi Toplum bilimsel İncelemeler. (Der: N. Erder), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- Kızılkaya, M. (2011). İslam da Evlilik ve Aile Okulu, Hayat Yayınları, İstanbul
- Kongar, E. (1995). İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı. Cilt 1-2, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Könezoğlu B. (2006). Aile ve Ailenin Korunması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lamb, M., (2001), “Çocuğun Yaşamında Babanın Rolü ve Önemi”, Sempozyum Raporu, Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayın No: 12, İstanbul,18-33.
- Liamputtong, P. (2009). Qualitative data analysis: conceptual and practical considerations. *Health Promotion Journal of Australia*, 20 (2), 133-139.
- Mahoney, G.,Kaiser, A., Girolametto, L., MacDonald, J., Robinson, C, Safford, P. &Spiker, D. (1999). Parent Education in Early Intervention:A Call for a Renewed Focus. *Topics in Early Childhood Special Education* 19(131); pp. 131-140.
- Meriç,N. (2004). Fetva Sorunlarında Değişen Kadın Yaşamı. İstanbul: Elest Yayınları.
- Morrison, G. S. (2006). *Fundamentals of Early Childhood Education* (Fourth Edition), New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- McBride, B. A.&McBride, R. J. (1993). Parent Education and Support Programs for Fathers. *Childhood Education*, 70 (1), 4-9.
- (1990). The Changing roles of fathers: Some implications for educators. *Journal of Home Economics*, 82 (3), 6-10.
- McCammon, Spencer ve Friesen (2001) “Promoting family empowerment through multiple roles” adlı çalışmalarında, McCammon, S. L.Spencer, S. A. & Friesen, B. J. (2001). Promoting family empowerment through multiple roles. *Journal of Family Social Work*, 5(3), 1-24.
- Nacak, İ. ve Karaarslan, F. (2016). Ailenin Yapısı: Bir Sistem Olarak Aile. (Editör: Mustafa Aydın).Sistemik Aile Sosyolojisi. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Oğuzkan, T. (1978). “Yetişkin Kadının Eğitimi”, Türkiye Kadın Yılı Kongresi. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.
- Öz, İ. (1997). Çocuk ve Aile. Aileye Rehber Kitaplar Dizisi (İkinci Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Payne, M. (1997). *Modern Social Work Theory (Second Edition)*. London: Macmillan Press Ltd.
- Peker, H. (2010). Çocuk Eğitiminde Pozitif Disiplin Zor Çocuk Yoktur. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Poloma, M. M. (1993). Çağdaş Sosyoloji Kuramları. H. Erbaş (Çev). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Razon, N. (1981). Çalışan anne ve çocuk, Aile ve Çocuk Dergisi, İstanbul: Akbank Yayınları.
- Riley, R. W.-Peterson, T. K.-Moreno, M. G.-Goode, W.W., (2000), "Strengthening Participation of Fathers in Children's Learning and Development", Fathers Mother Involving Fathers in Children's Learning, A Kit for Educators and Other Professionals, Ed, 442 -580.
- Sagi, A. (1982). Antecedents and consequences of various degrees of paternal involvement in childrearing: The Israeli project. In M.E. Lamb (Ed.), *Nontraditional families: Parenting and child development*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şafak, Ş. Çopur, Z. ve Özkan, M. (2006). Çocukların evle ilgili faaliyetlere harcadıkları zamanın incelenmesi. www.sdergi.hacettepe.edu.tr/sszcmoo.pdf. (erişimtarihi:09.03.2011).
- Strom, R. (1995). *Parent as a Teacher Inventory (PAAT)*. Scholastic Testing Service, Bensenville, IL.
- Şahin, S. ve Baç-Karaaslan, T. (2006). 3-6 yaş grubu çocukların sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(2), 74.
- Şentürk, Ünal (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Tarhan, N. (2006). *Evlilik Psikolojisi*. İstanbul: TİMAŞ Yayınları.

- Tarhan, N.ve Nurmedov, S. (2011). Bağımlılık-Sanal veya Gerçek. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Thayer, S. E. ve Zimmerman, J. (2003). Ayrılanlar İçin Çocuk Bakımı. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Tezcan, M. (1985). Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 150.
- Tezel Şahin, F. (2007). Sosyal Değişim Sürecinde Değişen Baba Rolü. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 38. İcanas, Ankara.
- Timur S., Ege E. ve Bakış E. (2006). Engelli Kadınların Üreme Sağlığı Sorunları ve Etkileyen Faktörler. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(1), 52-58.
- Topalak, E. (1985). Annesi Çalışan Sekiz Yaşındaki İlkokul 3. Sınıfta Okuyan Çocukların Psiko-sosyal Gelişimlerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uray, N. & Burnaz, S. (2003). An analysis of the portrayal of gender roles in Turkish television advertisements. *Sex Roles*, 48 (1), 77-87.
- Yarıcı, Ş. (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi. *Turkish Studies*, 5(4), 1544-1570.
- Yaşar Ekici, F. (2014).Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. (*JASSS*) *The Journal of Academic Social Science Studies*, 30, 209-224.
- Yavuzer, H. (2010), C, “Yaygın Anne Baba Tutumları”, Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, Edit: Catic N, T. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Yazan, Ümit Meriç (1991), “İslamda Aile (Dini Esasların Işığında Çağdaş İslam Ülkelerinde Aile Yapısı ve Bu Yapıda Meydana Gelen Değişmeler ”, AileYazıları-2, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 416-435.
- Yeşildağ, E. (2010), “Ailede Annelik ve Babalık Rollerinin Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkisi”, Bir Değer Olarak Aile, Konferanslar Tebliği, Antalya
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2016), “Toplumsal Değişme Sürecinde Aile”, Aile Sosyolojisi, (Ed. Kadir Canatan & Ergün Yıldırım), 5. Baskı, İstanbul: Açılım kitap, S.121-138.

- Yılmaz Bolat E. (2011). Anne Baba Eğitiminin Beş–Altı Yaş Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutum ve Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Who (World Health Organization) (1998). Gender and Health, Technical Paper, Who/Frh/Whd/98.16, Geneva.
- Wilson, J. E. (1988). The changing family: The relationship among some family characteristics and their effects on sex-role vatiation in children. Unpublished Doctoral Dissertation. Faculty of the Graduate School University of Southern California, USA.

Ek 1. Araştırma İzin Belgesi

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 98057890-20-E.18496365

03.11.2017

Konu : Anket Uygulaması

İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ANTALYA

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı İlköğretim Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ferhan GAZİOĞLU'nun " Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Zaman İçerisindeki Değişimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi" adlı araştırmasını, İlimiz Muratpaşa, Kepez, Konyaaltı, Döşemealtı ve Aksu ilçelerinde bulunan ortaokullarda uygulama isteği ile ilgili 22/09/2017 tarih ve 33303 sayılı yazısı, İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme ve İnceleme komisyonumuz tarafından, 23/10/2017 tarihinde incelenerek "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi" esaslarına uygun olduğu tespit edilmiştir.

Komisyonumuzca, "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Zaman İçerisindeki Değişimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi " simli araştırmasını,İlimiz Muratpaşa,Kepez,Konyaaltı,Döşemealtı ve Aksu ilçelerinde bulunan ortaokullarda görevli öğretmenlere , Okul Müdürlüklerinin bilgisi, takibi ve sorumluluğunda, bahse konu Genelge ve çalışma takvimi doğrultusunda, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yapılması,

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip; sonuç raporunun iki örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca uygun görülmüştür.

Makamlarımızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamınının 23/02/2015 tarih ve 5347 sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Erhan BAYDUR
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
03.11.2017

Yüksel ARSLAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek 2. Öğretmen Görüşme Kılavuzu

Görüşme Formu

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Zaman İçerisindeki Değişimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi adıyla hazırlanmakta olan bu araştırmada kullanılmak üzere aşağıda size yöneltilen sorulara ilişkin görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Kabul etmeniz halinde, araştırmacı tarafından hazırlanan sorular sorularak, yaklaşık 30-35 dakika sürecek şekilde, sürenin içeriğin zenginliğine bağlı olarak artabileceği de düşünüyorum. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için görüşmenin içtenlikle gerçekleşmesi geçerlilik ve güvenilirliğini yükseltecektir.

Bu görüşmeden elde edilecek veriler sadece bilimsel olarak kullanılacak ve kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır, elde edilen veriler ve kişisel bilgileriniz araştırma amacı dışında kimseye paylaşılmayacaktır.

Zamanı iyi kullanmak, görüşme sonrasında veriler üzerinde daha kolay çalışabilmek için sizce de uygunsa görüşmeyi kaydetmek istiyorum.

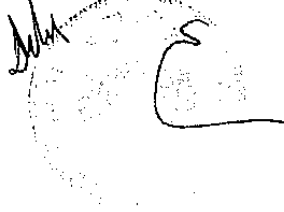
Görüşme sonunda istediğiniz bölümleri çıkartabilirim veya bu görüşmenin bir kopyasını size de verebilirim.

Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Danışman
Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Akdeniz Üniversitesi

Araştırmacı
Ferhan Gazioğlu
Yüksek Lisans Öğrencisi

"Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ailedeki Sosyal Rollerin Zaman İçerisindeki Değişimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi" isimli araştırmaya gönüllü olarak katılıyorum.

Ek 3. Öğretmen Görüşme Soruları

- 1) Ailedeki sosyal roller deyince aklınıza ne geliyor?
- 2) Sizce ailedeki sosyal roller zamanla değişim geçirdi mi? Geçirdiyse nasıl bir değişim örnek verir misiniz?
- 3) Aile içinde babanın rolü nedir? Nasıl bir rol model olmalıdır?
Kız çocuk için,
Erkek çocuk için,
- 4) Aile içinde annenin rolü nedir? Nasıl bir rol model olmalıdır?
Kız çocuk için,
Erkek çocuk için,
- 5) Ailede yaşayan büyük anne ve büyük babanın aile içinde ki rolü nedir?
- 6) Büyük anne ve büyük babasıyla yaşayanların çocuk üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisi nedir?
- 7) Ailedeki sosyal rollerin zaman içinde değişimiyle bazı ailelerin hayatında yer alan dadıların çocuk üzerindeki etkisi nedir?
- 8) Annenin çalışma hayatının olmasının çocuk üzerindeki olumlu , olumsuz ve eğitim hayatındaki etkisi nedir?
- 9) Çalışan annenin olması evde babanın ne gibi görevler üstlenmesine sebep olur?
- 10) Annenin babadan çok kazanması rol karmaşasına yol açar mı ? Açarsa neden?
- 11) Çocuk üzerinde ailedeki sosyal rollerin yerine getirilmesinin önemi nedir?
- 12) Yaşadığımız veya gözlemlendiğimiz; ailedeki rollerini yerine getirmeyen ebeveynlerin çocuklarının davranışları nasıldı?
- 13) Geleneksel ailedeki yetişen çocukla, çekirdek ailedeki yetişen çocuk arasındaki eğitim farkı ?
- 14) Tek ebeveynli annenin yetiştirdiği bir çocukta baba eksikliği çocuğu nasıl etkiler?
- 15) Bu eksiklik nasıl giderilir?
- 16) Tek ebeveynli babanın yetiştirdiği bir çocukta anne eksikliği çocuğu nasıl etkiler?
- 17) Bu eksiklik nasıl giderilir?
- 18) Büyük anne ve büyük babayla yetişen çocuklarda anne ve babanın yokluğunun çocuk üzerindeki etkisi nedir?
- 19) Tek ebeveynle veya büyük anne ve büyük babasıyla yetişen çocukların diğer çocuklarda farklı davranış gösterdiğini veya sorunlu çocuklar olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
- 20) Bu türlü yetişen çocuklara okulun nasıl bir yardımı olabilir?
- 21) Öğretmenleri nasıl davranmalı ve öğretmenler nasıl bilinçlendirilmeli?
- 22) Aile nasıl davranmalı ? Nasıl bilinçlendirilmeli?
- 23) Çocuklara bu konuda nasıl eğitim verilmeli?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ferhan Gazioglu

Doğum Yeri ve Tarihi : Antalya 12.08.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi- Sosyoloji Bölümü 2014

Yüksek Lisans Öğrenimi :Akdeniz Üniversitesi-Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı 2018

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar:

2014-2015: Güzeloluk ilköğretim Okulu

İletişim

E-Posta Adresi : frhn_alp@hotmail.com

Tarih : 29.05.2018

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN AİLEDEKİ SOSYAL ROLLERİN ZAMAN İÇERİSİNDEKİ DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

ORIGINALITY REPORT

17%

SIMILARITY INDEX

16%

INTERNET SOURCES

4%

PUBLICATIONS

6%

STUDENT PAPERS

PRIMARY SOURCES

1	www.ayk.gov.tr Internet Source	3%
2	acikarsiv.ankara.edu.tr Internet Source	3%
3	egitim.ege.edu.tr Internet Source	2%
4	Submitted to Mugla University Student Paper	1%
5	dergisosyalbil.selcuk.edu.tr Internet Source	1%
6	docplayer.biz.tr Internet Source	1%
7	yaslihasta.com Internet Source	1%
8	jsser.org Internet Source	1%

9	katalog.hacettepe.edu.tr Internet Source	1%
10	www.turkishstudies.net Internet Source	1%
11	sosyalarastirmalar.org Internet Source	<1%
12	www.jasstudies.com Internet Source	<1%
13	yazmakh.com Internet Source	<1%
14	Submitted to Nigde University Student Paper	<1%
15	Submitted to Gumushane University Student Paper	<1%
16	www.kefdergi.com Internet Source	<1%
17	www.yuvarehberim.com Internet Source	<1%
18	Submitted to Afyon Kocatepe University Student Paper	<1%
19	Submitted to Galatasaray University Student Paper	<1%
20	www.ajesi.dergi.anadolu.edu.tr Internet Source	

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

<1%

21

library.cu.edu.tr

Internet Source

<1%

22

Submitted to Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Student Paper

<1%

23

earged.meb.gov.tr

Internet Source

<1%

24

oguzcetin.gen.tr

Internet Source

<1%

25

dhgm.meb.gov.tr

Internet Source

<1%

26

dekaum.deu.edu.tr

Internet Source

<1%

27

Submitted to Marmara University

Student Paper

<1%

28

www.ices-uebk.org

Internet Source

<1%

29

turkoloji.cu.edu.tr

Internet Source

<1%

Exclude quotes

On

Exclude matches

< 35 words